

Suport informațional pentru studierea temei

Foametea organizată din RSS Moldovenească din 1946-1947

„Серп и молот - смерть и голод”

„Secera și ciocanul – foamete și moarte seamănă”

Vers dintr-un cântec foarte popular în anii 20-30 ai secolului trecut, care reflectă percepția publică a consecințelor tragice ale colectivizării și foametei din URSS, în special, din Ucraina.

Simbolul puterii sovietice și partidului comunist (Secera și Ciocanul) este asociat cu dezastrul social generat de politicile agrare ale regimului bolșevic/comunist - Foametea și Moartea.

Anatol PETRENCU, dr. hab. în istorie, prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova, coordonator,

Ion NEGREI, cercetător științific, Institutul de Istorie din cadrul Universității de Stat din Moldova,

Viorel BOLDUMA, lect. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău; prof. școlar, grad didactic superior, IP Centrul de Excelență în Construcții.

Kazimir Malevici, „Где серп и молот, там смерть и голод”/ „Secera și ciocanul – foamete și moarte seamănă”

Fețele celor trei figuri umane abia vizibile, extenuate de foamete, sunt redată prin:
1 – Seceră și Ciocan; 2 – Cruce; 3 – Sicriu.

CUPRINS

I.	Foamea organizată din Moldova sovietică din anii 1946-1947	4
II.	Îndrumări, sugestii și recomandări practico-didactice	36
	Noțiuni/termeni	37
	Cronologie	38
	A. Documente și materiale.	
	Sugestii de sarcini pentru studierea surselor istorice scrise	40
	a) documente oficiale	40
	b) jurnale, scrisori și memorii..	50
	c) informații statistice.....	59
	B. Documente și materiale.	
	Sugestii de sarcini pentru analiză surselor istorice vizuale	60
	a) filmul documentar	60
	b) emisiune televizată/mărturii video ale martorilor oculari	63
	c) fotografia	67
	d) harta istorică	80
	e) activitatea de învățare în bază de proiect	84
	C. Foamea din RSSM din 1946-1947 în memoria istorică colectivă:	
	lecții învățate, dar și restanțe regretabile	93
	a) monumentul.....	93
	b) spectacolul documentar	97
	c) atitudini personale	98
III.	Surse pentru studierea temei <i>Foamea organizată din Moldova sovietică din anii 1946-1947</i>	107
Anexă:	Declarația Parlamentului Republicii Moldova cu privire la condamnarea Holodomorului	110

*Adevărul e ca băutura amară, neplăcută la gust,
însă care restabilește sănătatea.*

Honoré de Balzac

I. Foametea organizată din Moldova sovietică din 1946-1947 – instrument de constrângere politică a populației

Introducere

În iunie 1940, în înțelegere cu Germania hitleristă, URSS a anexat teritorii aparținând României – Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța. Statul cotropitor i-a declarat pe basarabeni „cetățeni ai URSS”, a impus legile sovietice, inclusiv – prevederile Decretului lui V. I. Lenin despre naționalizarea pământului și bogățiilor subpământene. În primul an de ocupație (1940-1941) conducerea URSS a depus primele eforturi privind colectivizarea agriculturii, însă acest proces a fost întrerupt la 22 iunie 1941, atunci când România a eliberat teritoriile cotate de sovietici un an mai devreme.

În primăvara-vara anului 1944, în alt context istoric, trupele sovietice au reocupat Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța și au reînceput promovarea politicii agrare de rechiziționare a produselor alimentare, inițial pentru Armata roșie („Totul pentru front, totul pentru victorie!”), apoi în fondurile de stat. Sovieticii au revenit la realizarea scopului de comunizare a gospodăriilor agricole din numita de ei Republică Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM). Prestările de bunuri agroalimentare de către plugarii basarabeni către statul sovietic au fost destul de consistente în anii 1944-1945. Anul 1946 a fost unul secetos, povara impozitelor nu numai că nu a slăbit, dimpotrivă – a rămas aceeași sau chiar a sporit. Satrapii staliniști din RSSM au continuat cu înverșunare să adune produsele alimentare de la țăranii noștri, lăsându-i să moară de foame. În același timp, Chișinăul și alte orașe, de bine-de rău, au fost asigurate cu produse alimentare, raioanele RSSM din stânga Nistrului, unde avusese loc colectivizarea gospodăriilor agricole, presiunea fiscală a fost mai blândă. În condițiile unui an secetos, colectarea abuzivă a produselor alimentare nu putea să nu provoace foametea, apăruseră deja primii morți și bolnavi de distrofie, iar autoritățile bolșevice din republică nu au luat măsuri pentru salvarea oamenilor, lăsându-i să moară în chinurile groaznice ale foamei.

Este cazul să amintim: puterea sovietică a utilizat din plin înfometarea populației cu scopul realizării scopurilor politice propuse. Gânditorul și promotorul înfometării populației a fost chiar liderul bolșevicilor Vladimir Lenin. Încă înainte de a veni la putere, în 1891, când una din guberniile Rusiei țariste, Samara, a fost cuprinsă de foamete, Lenin s-a pronunțat vehement împotriva acordării ajutorului umanitar, destinat înfometaților, considerând că „...foametea avea numeroase consecințe pozitive, precum apariția unui proletariat industrial”, cum că foametea „ne apropie în mod obiectiv de scopul nostru final – socialismul... Foametea distruge, de asemenea, credința nu numai în țară, ci chiar și în Dumnezeu”.

V. I. Lenin a fost preocupat nu doar de venirea la putere, ci, mai ales, de menținerea puterii. În urma unor studii referitoare la Revoluția franceză (1789-1799), Lenin a tras concluzia că Partidul bolșevic, pe care îl conducea, va putea menține puterea numai în cazul în care va introduce monopolul statului (al partidului) asupra produselor alimentare. „Le vom lua capitaliștilor toată

pâinea și toate cizmele, scria Lenin în lucrarea «Marxismul și răscoala», redactată în ajunul loviturii de stat din octombrie 1917, le vom lăsa numai cojile, îi vom încălța în opinci”.

V. Lenin a avut o atitudine deosebit de dușmănoasă față de țăranii gospodari, înstăriți, numindu-i în numeroasele lui articole „vampiri”, „păianjeni”, „lipitori”, „satrați” etc. În mai 1918, V. I. Lenin a declarat „război necruțător împotriva acestor chiaburi”, etichetați de el „dușmani ai poporului” și a lansat apelul: „Moarte lor!”

În august 1918, Lenin cerea pedeapsa cu moartea prin împușcare pentru persoanele ce ascundeau rezervele alimentare. Tot atunci, liderul bolșevic a trimis o telegramă Comitetului executiv Penza, în care ordona: „Tovarăș! Răscoala chiaburilor (în original „kulacio” – cuvânt batjocoritor adresat țăranilor înstăriți - *a.p.*) din cele cinci plase trebuie strivită fără milă. Aceasta o cer interesele întregii revoluții, căci lupta finală cu chiaburii (în text „kulacio” – *a.p.*) a început pretutindeni. Trebuie să dăm un exemplu. 1. Spânzurați (spânzurați neapărat, în așa fel încât oamenii să vadă) nu mai puțin de 100 de chiaburi, bogătani, băutori de sânge cunoscuți. 2. Publicați-le numele. 3. Confiscați-le toate grânele. 4. Identificați (rus. *naznaciti* – *a.p.*) ostatici așa cum v-am indicat în telegrama noastră de ieri. Să faceți în așa fel, încât la sute de verste de jur împrejur poporul să vadă, să tremure, să știe și să strige: îi omoară și vor continua să-i omoare pe chiaburii vampiri. Telegrafiați-mi că ați primit și executat (acest ordin). Al dvs. – Lenin. PS. Găsiți oameni mai duri”.

V.I. Lenin a promovat aceeași politică față de cea mai harnică pătură a țăranimii și în anii 1919-1921. El a aplicat tactica înfometării ca mijloc de luptă împotriva slujitorilor bisericii, accentuând: „Foametea putea și trebuia să servească pentru a lovi mortal dușmanul în cap”.

Așadar, V. Lenin a fost ideologul principal al „teoriei” și practicii înfometării populației ca modalitate de atingere a scopurilor politice. Camarazii de partid și discipolii lui V. Lenin au însușit și au aplicat politica înfometării pentru atingerea scopurilor formulate. Astfel, devenind dictator atotputernic al URSS, Iosif Stalin a promovat politica transformării agriculturii din „capitalistă” în „socialistă” prin colectivizarea acesteia.

Holodomor a fost o foamete artificială, promovată de conducerea de la Kremlin, care a avut loc în Ucraina sovietică și în alte câteva regiuni ale URSS, în proporții mult mai mici, în anii 1932-1933. Termenul provine de la *golod* – foamete și *mor* – exterminare și înseamnă „moartea prin înfometare a milioane de ucraineni”. Numărul celor decedați variază între 3,5 – 5 milioane oameni. Cauzele ce au dus la această catastrofă umană au fost:

Către 1932 în Ucraina erau colectivizate 69 % din gospodăriile, mai puțin decât în alte republici ale URSS. Sarcina pusă de Partidul comunist a fost colectivizare compactă a agriculturii. Fiindcă țăranii s-au împotrivit colectivizării, Partidul comunist a considerat că țăranii înstăriți, numiți „chiaburi”, prezintă pericol pentru noua orânduire socială, respectiv – au fost deportați în Siberia și nordul Kazahstanului (cca 300 000 de oameni). Pentru „deschiaburare” au fost folosiți țăranii cei mai nevoiași, mai săraci locuitori ai satelor, susținuți de 25 000 de muncitori, activiști de partid comunist din orașe, militari, milițieni. Datorită politicilor promovate de bolșevici până în 1932, cantitatea de grâu culeasă a fost mai mică ca de obicei (în anii 1930 și 1931 – 22,8 mil. tone, iar în 1932 – 18,5 mil. tone). Planul de achiziții urma a fi îndeplinit. Autoritățile au promovat politici represive de colectare a resurselor alimentare, au interzis comerțul, au adoptat legi drastice în ceea ce privește „furturile” din bunul colhoznic (numiții „chiaburi” – la moarte prin împușcare „fără întârziere”, săracii care erau prinși că fură, erau condamnați la 10 ani munci forțate. În memoria colectivă s-a păstrat „Legea celor 5 spice”: după ce grâul era recoltat; după seceriș, dacă cineva găsea și lua 5 spice, era condamnat la ani grei de munci forțate). Când devenise clar că planul de recoltare nu va fi îndeplinit, vina a fost pusă pe seama numiților „chiaburi”, „naționalisti” etc. Printr-un decret secret al conducerii URSS (6 decembrie 1932) a fost dat ordin că să fie sistată

orice aprovizionare cu cereale a localităților „neproductive” în campania de colectare a grâului, să fie confiscate orice alimente (până și usturoiul!), să fie confiscați banii țăranilor. Documentele demonstrează: *Holodomorul* a fost provocat conștient de către conducerea URSS.

O altă cauză a promovării politicii de omorâre în masă a oamenilor din Ucraina prin înfometare a fost dorința Kremlinului de a anihila renașterea națională a ucrainenilor. Conducerea de la Kremlin a promovat o politică de indigenizare (rus. *korenizația*), adică a tolerat promovarea cadrelor de origine ucraineană în posturi de conducere. Dar a apărut suspiciunea că cadrele naționale pot promova politici în defavoarea idealurilor bolșevice.

La 28 noiembrie 2006, Rada supremă a Ucrainei (Parlamentul) a aprobat o rezoluție care constată că *Holodomorul* a fost un act de genocid promovat de Moscova împotriva poporului ucrainean. Peste 23 de state ale lumii au recunoscut Holodomorul ca genocid al sovieticilor împotriva ucrainenilor.

Foto-simbol al foametei organizate de Moscova împotriva ucrainenilor. 1932-1933

În imagine - o fată flămândă de la Harkov, una dintre cele mai cunoscute imagini ale Holodomorului. Foto de Alexander Wienerberger.

Dintre numeroasele atrocități comise de administrația sovietică în teritoriul reocupat al Basarabiei, în primăvara-vara anului 1944, în mentalul colectiv relativ bine s-a sedimentat foametea din anii 1946-1947. În pofida eforturilor depuse de organele de partid și cele sovietice, principalii organizatori ai foametei, ca această pagină tragică și de cumplită suferință să fie ștearsă din memoria oamenilor, să nu ajungă în cărți, să nu fie cercetată de savanți în domeniul istoriei și să nu fie predată în școli, ea, totuși, a pătruns destul de adânc în conștiința colectivă, astfel încât și astăzi, la trecerea aproape a opt decenii de la organizarea monstruosului cataclism social, evenimentul se menține în atenția publică.

Ceea ce s-a întâmplat în spațiul basarabean în primii ani postbelici mult timp a constituit o temă tabu în discursul public, subiectul respectiv fiind interzis și ca temă de cercetare. Foametea pe care populația din Moldova sovietică a cunoscut-o/a trăit-o la propriu în anii 1946-1947 deveniseră un fel de secret de stat. Acțiunile administrației sovietice au fost organizate și dirijate

într-atât de măiestrit încât fenomenul foametei nu a fost reflectat nici în presa timpului. Din păcate, victimele – morții - nu vor putea depune mărturii niciodată, iar persoanele (supraviețuitorii) care îndrăzneau să vorbească despre lipsurile și suferințele din timpul foametei erau etichetate drept elemente dușmănoase orânduirii sovietice. Abia în condițiile de relativă descătușare și democratizare a societății și în rezultatul deschiderii arhivelor, în perioada restructurării gorbacioviste au apărut primele articole, studii, culegeri de documente, amintiri etc. Pe măsura extinderii bazei documentare, s-au conturat adevăratele dimensiuni ale acestei calamități sociale, astfel încât astăzi putem să afirmăm cu certitudine că cunoaștem în bună parte esența fenomenului¹.

În opinia istoricilor, foametea din anii 1946-1947, organizată și aplicată în practică de regimul sovietic de ocupație, constituie un act de genocid contra populației RSS Moldovenești și denotă esența criminală a totalitarismului de tip comunist. În pofida faptelor reale și documentelor evidente, mai răsună voci care încearcă să acrediteze ideea precum că cele întâmplate în perioada comunistă sunt doar niște banale erori, niște derapaje regretabile în procesul complex și necunoscut de punere în practică a unei doctrine nobile.

Elaborarea și aprobarea mecanismului livrărilor obligatorii către stat a cerealelor și altor produse agricole

În arhitectura oricărui regim totalitar există un singur centru de analiză și luare a deciziilor. Această cutumă totalitară a fost aplicată și în cazul elaborării și aprobării politicilor de impozitare ale statului sovietic. În teritoriile ocupate de armata roșie imediat era introdus sistemul de impozitare sovietic. Prin hotărâri speciale conducerea de partid și de stat (de la Moscova) fixa planul livrărilor obligatorii de cereale pentru RSS Moldovenească pentru fiecare cultură agricolă și pentru fiecare an agricol.

Din recolta anului 1945, RSSM a fost obligată să furnizeze statului 252 mii de tone de cereale. La 26 iulie 1946 a fost adoptată hotărârea CC al PC (b) din toată Uniunea și a Consiliului de Miniștri al URSS „Cu privire la planul anual al livrărilor obligatorii din recolta anului 1946 pentru RSS Moldovenească”, hotărârea fiind semnată de I. Stalin și A. Jdanov. Conform planului, RSS Moldovenești i s-a stabilit contribuția de cereale în cantitate de 161 mii de tone. Menționăm, că recolta globală de cereale în republică în 1946 a constituit 365 mii de tone. Aceasta era de 2,5 ori mai puțin decât în anul 1945 și de circa 5 ori decât în 1940². (Producția globală de cereale în 1940 a fost de 1810 mii de tone).

¹Țăranu A., *Anii 1946-1947: învățămintele foametei în Moldova* (material pentru lectori), Chișinău, 1989; Бомешко Б. Г., *Засуха и голод в Молдавии 1946-1947 гг.*, Кишинев, Штиинца, 1990; Țurcanu I., *Foametea din Basarabia în anii 1946-1947*, Chișinău, Universitas, 1993; *Голод в Молдове (1946-1947)*. Сборник документов, Кишинев, Штиинца, 1993; Пасат В. И., *Трудные страницы истории Молдовы. 1940-1950 гг.*, Москва, „Terra”- „Terra”, 19094; Gribincea M., *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică, 1944-1950*, Cluj-Napoca, Dacia, 1995; Pasat V., *RSS Moldovenească în epoca stalinistă, 1940-1953*, Chișinău, Cartier, 2011; Cașu I., *Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violența și rezistența în R(A)SS Moldovenească, 1924-1956*, București, Cartier, 2014; Guzun V., *Imperiul foamei: foametea artificială din URSS și impactul asupra spațiului românesc, 1921-1922, 1931-1933, 1946-1947*, București, Filos, 2014; Țăranu A., *Foametea în Moldova sovietică (1946-1947)*. Culegere de documente, Chișinău, Litera, 2017.

² Mihai Gribincea, *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică (1944-1950)*, Cluj-Napoca, 1995, p. 72-73.

Anii	Recolta globală cereale	Planul de livrare	Rămășița gosp. țărănești
1940	1 810.000 tone		
1944	—	201.214 tone	
1945	962.000 tone	252.000 tone	710 000 tone
1946	365.000 tone	265.000 tone (reduc la 72.727 tone)	

Hotărârea obliga Consiliul de Miniștri și CC al PC (b) al Moldovei „să îndeplinească, exact și onorabil, planul de livrări obligatorii, deoarece în anul curent (1946 – *n.a.*), din cauza condițiilor meteorologice nefavorabile și, prin urmare, a stării semănăturilor în regiunile Tambov, Kursk, Voronej și Oriol, a trebuit să reducem planul unional de livrări a cerealelor”³. În hotărârea emisă la mijlocul verii anului 1946, când semnalele foametei erau evidente, nu se menționa nimic despre situația dramatică existentă în RSSM. Din contra, se puneă presiune pe conducerea republicană, președintele Consiliului de Miniștri, N. Coval, prim-secretarul CC al PC (b) din Moldova, N. Salagor, și împuternicitul Moscovei pentru colectările de cereale în RSSM, A. Sîci, aceștia fiind declarați responsabili, în fața Consiliului de Miniștri al URSS și CC al PC (b) din toată Uniunea, pentru îndeplinirea planului în termenele stabilite.

Hotărârile adoptate de cele două organe ale puterii de la Moscova deveneau lege pentru toate structurile de partid, de stat și economice din RSSM. După aprobarea planului de către conducerea de la Kremlin, organelor de partid și sovietice republicane le revenea sarcina să stabilească cotele privind predarea obligatorie la stat a cerealelor, floarea – soarelui, cartofi, soia, fân, dar și a produselor animaliere: carne, ouă, lapte, brânză, lână, piei de oaie, capră, vite mari cornute, atât pentru gospodăriile colective (colhozuri și sovhozuri) cât și pentru gospodăriile țărănești individuale din RSS Moldovenească.

Ulterior, planul livrărilor obligatorii către stat a cerealelor era adus la cunoștința structurilor județene (în partea dreaptă a Nistrului) și celor raionale (din stânga Nistrului). Comitetele de partid și cele executive județene comunicau planurile respective structurilor raionale care gestionau realizarea livrărilor de cereale.

Pornind de la planul impus raionului, comitetul de partid și comitetul executiv raional întocmeau planul pentru fiecare sat. Planul impus satului se constituia din suma obligațiilor gospodăriilor țărănești în corespundere cu normele de predare obligatorie la stat a produselor agricole.

La nivel de sat politica fiscală a statului sovietic devenea netransparentă și genera conflicte între sățeni, creând totodată situații de abuz din partea agenților pentru colectări. Stabilindu-i-se, în mod individual, fiecărei gospodării țărănești sarcina de livrare obligatorie a cerealelor către stat, respectiv, fiecare gospodărie devenea responsabilă pentru livrarea cerealelor la stat, în conformitate cu sarcina fixată. Sovietelor sățesti nu li se comunica cantitatea de cereale pe care urma să o livreze satul, respectiv, nici sățenii nu cunoșteau cantitatea de cereale pe care urma să o livreze localitatea lor. Cantitatea totală, conform sarcinilor pe fiecare gospodărie, de regulă, depășea planul stabilit pentru sat. În acest mod, asigurând îndeplinirea livrărilor de cereale, în conformitate cu obligațiile pentru fiecare gospodărie, agenții fiscali colectau mai mult decât prevedea planul pentru întregul sat, lucru salutar pentru regim.

Mecanismul de îndeplinire a „obligațiilor” fiscale

³ *Moldovenii sub teroarea bolșevică*. Sinteze elaborate în baza materialelor Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova, Chișinău, Serebia, 2010, p. 52.

Postavcă și *upolnomocenii*, se pare, că au fost cuvintele ce au intrat foarte operativ în vocabularul curent al basarabenilor imediat după reocuparea Basarabiei de către trupele sovietice. După ce fiecărei gospodării țărănești i se înmâna fișa ce cuprindea obligațiile privind livrările de cereale la stat (*postavca*, în limba rusă), în scenă intra o întreagă armată de *upolnomocennîe* (împuterniciți), agenții colectori, care erau „mandați” de către regim să asigure îndeplinirea „obligațiilor” de achitare a impozitelor impuse de sus, la toate nivelurile. Aceștia reprezentau „forța combativă” a regimului sovietic pentru extragerea forțată, prin abuz, a produselor agricole din satele RSS Moldovenești⁴.

Серия _____ № 1109

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

ЫНДАТОРИРЕ—ОБЯЗАТЕЛЬСТВО

пентру даря де грэунце, рэсэритэ, картоафе ши фын
статулуй де кэтре господэрии де цэрэнешть индивидуале
ын анул 1944

на поставку зерна, подсолнуха, картофеля и сена государству единоличными крестьянскими хозяйствами в 1944 году

а детэцанулуй Засар, Люб Сатул Ромичи
Гражданин Села
Советул сэтеск Ромичи Волостя Ромичи
Сельсовета Волости
Жудецул Сороки Република Молдавия
Уезда Республлки

Пе темейл лежий деспре дэрилэ де грэунце, рэсэритэ, картоафе ши фын, Думнявоастрэ ви се стабилеште ындаторирия ферма а да статулуй грэунце, рэсэритэ, картоафе ши фын пе прецуриле де прегэтире де стат.

Мэрия предэрий де грэунце, рэсэритэ, картоафе ши фын дупэ ындаторирия де факэый калкулатэ, поринд дела урмэтоаря сокотилэ:

На основ...
ках зерна...
и сена вам...
до...
дарству зер...
феля и се...
заготовите...

Размер пост...
солнуха, карто...
на настоящему обязательству исчислен, исходя из следующего расчета.

Културиле	Супрафаца сэмэнтурый ха	Норма де предаре де 1 ха ын кг	Ый сокотит пентру предаре ын цент.	Редучере господэрилор ку фамилия май маре де персоане	Требуе са фие дате ын афара де редучере
Культуры	Площадь пашни в га	Норма сдачи с 1 га в кг	Начислено к сдаче в ц	Скидка хозяйствам с семей бо- лее 5 душ	Подлежа- щий вычетом ски- нка в ц
				Всего	Дин каре културь хрэноаре (40%) В т.ч. про- довольст- венные 40%
Грэунцоасе	1.44	110	160		160
Зерновые					63
Рэсэритэ	1.44	30	43		43
Подсолнух					
Картоафе	1.44	10	14		14
Картофель					
Фын	1.44	10	14		14
Сено					

La nivel republican, această misiune revenea împuternicitului Ministerului Colectărilor al URSS pentru RSS Moldovenească, A. Sîci. Concomitent, în fiecare raion, Ministerul Colectărilor de la Moscova numea câte un împuternicit. Principala verigă în aplicarea politicilor de colectare a impozitelor, în teritoriu, erau comitetele executive raionale, în special, secția financiară a acestora, sovietele sătești și organele executive locale fiind sub o presiune permanentă a executivelor

⁴ *Moldovenii sub teroarea bolșevică ...* p. 54.

raionale. La rândul lor, comitetele raionale desemnau câte un împuternicit pentru fiecare localitate aflată în subordine.

La nivel local, agenții de colectare erau recrutați din rândurile celor mai săraci țărani. În raionul Cahul, spre exemplu, din 240 de împuterniciți, 230 erau țărani săraci, iar în raionul Taraclia – 151 din 167. Agenții de colectare locali se aflau în subordinea celor raionali.

Agenții colectori de rang raional, însoțiți de miliție, odată sosiți într-o localitate, convocau locuitorii restanțieri la *selisovet*, organul puterii la nivel local, unde acestora, într-un limbaj amenințător, împresurat cu înjurături, în limba rusă, neînțeleasă de mulți din cei prezenți, li se dădeau explicațiile de rigoare în ceea ce privește onorarea datoriei față de statul sovietic. *Postavca* sau în Siberia - acestea erau opțiunile unui biet om pus în fața mașinării de represiune sovietică. După o discuție pe tonuri ridicate, uneori, cu revolverele pe masă, agenții colectori porneau prin sat, scotoceau peste tot – prin casă, saraie, șoproane, pivnițe etc. Luau tot ce găseau – grâu, porumb, secară, ovăs etc. După o vizită a colectoarelor raionali și cozilor de topor de pe loc șurele, cămărilor, podurile caselor rămăneau pustii, peste tot bătea vântul.

„Veneau și te verificau dacă ai ceva, venea de la Vadul lui Vodă miliția și împreună cu oameni din sat, care știau că ai ceva, îți controlau podelele, și dacă găseau, luau tot”⁵. „Ne-au măturat podurile până la ultimul grăunte”, spun, astăzi, bătrânii, care și-au trăit copilăria în acele vremuri zbuciumate.

Pentru a ridica spiritul combativ al colectoarelor, se organiza întrecerea socialistă între ei, învingătorilor acordându-li-se unele favoruri. Erau utilizate și alte metode de încurajare: de exemplu, 5% din cantitatea de produse agricole confiscate în timpul perchezițiilor erau date împuternicitului.

În scopul forțării îndeplinirii planului, în raioane și sate erau trimiși în calitate de împuterniciți speciali, membri ai CC al PC(b) din Moldova și guvernului RSSM, funcționari din structurile județene de partid și de stat. În noiembrie 1946, în scopul „acordării ajutorului organelor locale de partid” la organizarea colectărilor de cereale, adică forțării campaniei de colectare, au fost delegați în teren (în județe și raioane): Gheorghe Antoseak – în raionul Chișinău; președintele Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM Fiodor Brovko – în județul Orhei; președintele Sovietului Comisarilor Poporului al RSSM G. Rudi și președintele Comitetului executiv orășenesc Chișinău V. Smirnov – în județul Bender; secretarul CC al PC(b)M F. Kașnikov – în județul Soroca; vicepreședintele Sovietului Comisarilor Poporului al RSSM G. Kvasov și împuternicitul Ministerului Colectărilor al URSS pentru RSSM A. Sîci – în județul Bălți; secretarul CC al ULCT din Moldova B. Kostakov – în județul Cahul. Alți cca 20 de activiști de partid și sovietici au fost delegați în alte centre județene și raioanele ale RSS Moldovenesti⁶.

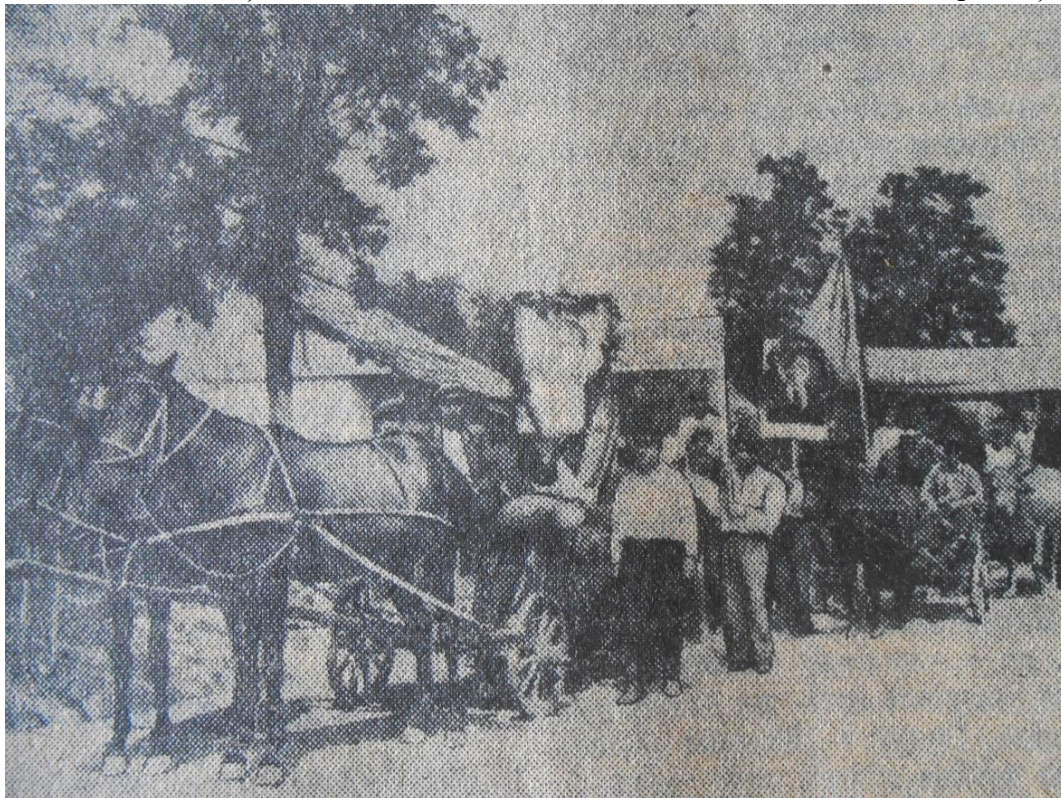
Reprezentanții structurilor de partid și sovietice, sosiți în sate, se dedau la acte de violență, organizau beții, efectuau percheziții, sechestrău bunuri, băteau și arestau țărani etc. Exemplu elocvent în acest sens este cazul vicepreședintelui Comitetului executiv județean Orhei, Bulava, care aflându-se în satul Hirova, raionul Telenești, în calitate de împuternicit al Comitetului de partid și Comitetului executiv județean Orhei, a organizat o echipă specială de sechestrare forțată a cerealelor de la țărani. În decursul a cinci zile (20-25 octombrie 1946), echipa a efectuat percheziții în 400 de gospodării țărănești. Cerealele sechestrate erau aduse la sovietul sătesc și de acolo expediate cu convoaiele roșii la centrele de colectare⁷. Secretarul doi al Comitetului raional

⁵ *Interviu cu Elena Crudu despre deportările din 1949*. Realizat de Lilia Crudu.- *Plural. Journal of the History and Geography Department „Ion Creangă” Pedagogical Stat University*, vol. 4, no. 2, 2016, p. 170.

⁶ Țăranu A., *Foametea în Moldova sovietică (1946-1947)*. Culegere de documente, Chișinău, Litera, 2017, p. 346-347.

⁷ Țăranu A., *Op.cit.*, p. 267.

Călărași al PC(b)M, Greaznov, fiind împuternicit pentru colectări în satul Sipoteni, din septembrie până în noiembrie 1945, nu numai că nu a luat măsuri pentru contracararea acțiunilor ilegale ale președintelui sovietului sătesc, Trifon, care îi aresta și îi bătea pe țărani, dar, el însuși se ocupa cu beții, insulta intelectualității satului, iar odată, fiind în stare de ebrietate, l-a bătut pe un țaran⁸.

Predarea pâinii la stat. Fotografie propagandistică din presa timpului

În față au fost plasați caii bine hrăniți, în căruțe – saci cu grâu, pe pancarte - imaginea lui Stalin și a lui Lenin. Imaginea trebuia să sugereze cititorilor, de fapt, țăranilor cu gospodărie individuală, faptul că, în alte locuri, semenii lor, de bună voie, predau la stat cotele de produse alimentare, în primul rând, cerealele.

Foto din fondurile Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală

⁸ *Ibidem.*

Predarea pâinii la stat. Fotografie propagandistică din presa timpului

Imaginea transmite același mesaj ca și cea de mai sus: Partidul comunist (bolșevic) încerca să demonstreze lumii întregi precum că, țăranii, de bună voie, cu zâmbetul pe buze, predau grâul la stat.

Foto din fondurile Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală

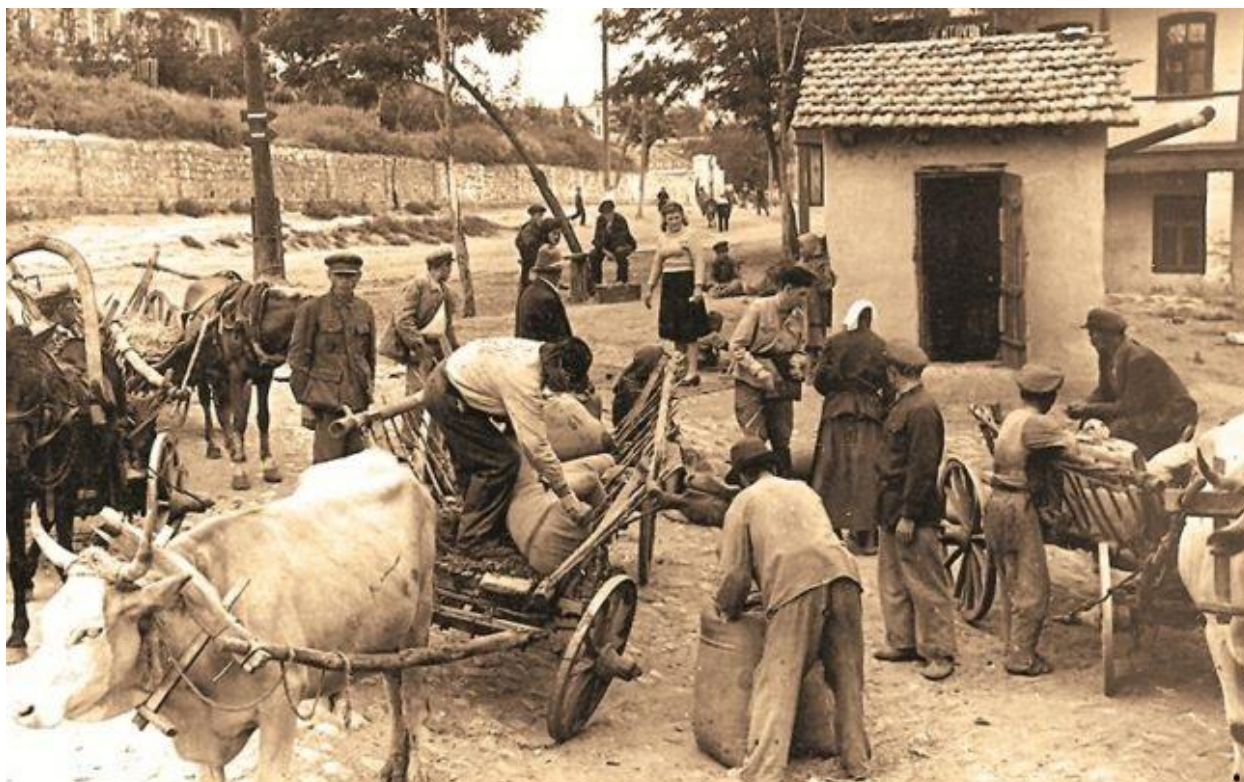
Astfel, unii funcționari de stat și activiștii de partid în loc să acorde ajutor înfometaților, se dedau samavolniciilor și fărâdelegilor, contribuind la agravarea situației. Prin comportamentul lor agresiv, ei au sporit gradul de intimidare al țăranilor, netezind terenul pentru luarea cu forța, în folosul statului, a produselor agricole de la țăranii.

Politica impozitară excesivă – principala cauză a foametei din 1946-1947

Cotele impuse gospodăriilor țărănești erau exagerate: gospodăriile țărănești care dețineau până la 2 ha de pământ erau obligate să livreze statului 90 kg de cereale, cele ce dispuneau de 2-5 ha – 140 kg, cele ce posedau 5-10 ha – 190 kg, cele cu 10-15 ha – 240 kg, iar peste 15 ha – 290 kg. În afară de aceasta, gospodăriile țărănești erau obligate să predea statului de la fiecare hectar câte 10 kg semințe de floarea-soarelui, 10 kg de cartofi, până la 10 kg de carne, până la 50 litri de lapte, 50 de ouă, 250 gr brânză de la fiecare oaie mulgătoare, câte 250 gr de lână de la fiecare oaie și câte 50 gr de la fiecare capră⁹.

Cotele exagerate impuse gospodăriilor țărănești și colectarea forțată a cerealelor și altor produse agricole au constituit principalele cauze ale declanșării foametei chiar în iarna anilor 1945-1946. Încă în toamna anului 1945, când o bună parte din roada recoltată în gospodăriile țărănești individuale fuseseră rechiziționată pentru necesitățile armatei, devenise evidentă criză alimentară. În anul următor, țăranilor li s-a luat cu forța întreaga recoltă ce apucase să strângă de pe câmpurile lor în puțin roditorul an 1946.

⁹ *Moldova Socialistă*, 1948, 28 ianuarie.

Centrul de colectare a cerealelor din s. Durlești, r-nul Chișinău. 16 iulie 1947.

Foto: N. Maiorov, Agenția Națională a Arhivelor, fototeca, c. a. 1714.

(<https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/>)

Cota obligatorie exagerată de predare la stat a cerealelor, impusă țăranilor de către administrația sovietică, a stors din gospodăriile țărănești ultimele rezerve necesare atât pentru reproducerea simplă cât și pentru întreținerea familiilor producătorilor agricoli. Prin cotele exagerate de livrare a pâinii (cerealelor) către stat, dar și impozitele multiple și disproporționate la celelalte culturi agricole, producătorii agricoli au rămas fără mijloace de existență. Lumea era hămesită, cu puterile fizice epuizate, oamenii, la propriu, nu aveau ce mânca. Astfel, populația rurală, practic, a fost cuprinsă de o foamete groaznică.

Pe acest fundal destul de depresiv, aparatul represiv sovietic funcționa cu turații sporite, storcând ultimele rezerve dintr-o lume ajunsă la limita supraviețuirii și chiar a disperării. Cuvântul *postavcă* era pe buzele tuturor: doar la auzul acestuia țăranii erau cuprinși de groază, iar zeloșii activiști sovietici le vorbeau țăranilor, lipsiți de protecție, despre obligativitatea onorării datoriilor față de stat. Paradoxal, dar locuitorilor li se vorbea cu insistență despre datoriile lor față de un stat instalat prin forța armelor pe aceste meleaguri. Despre drepturile omului populației nu i se vorbea nimic, deoarece, acestea, pur și simplu, lipseau cu desăvârșire, erau călcate în picioare.

Impactul secetei asupra foametei. Istoriografia comunistă a excelat pe ideea că foametea în Moldova a fost provocată exclusiv de urmările războiului și cele ale secetei din anii 1945-1946¹⁰, factorii de ordin subiectiv, care în cele din urmă s-au dovedit că au fost determinanți, fiind excluși. Seceta a fost invocată și de autoritățile sovietice pentru a justifica politica lor inumană. Teoria stalinistă precum că foametea din RSS Moldovenească s-a produs în principal ca urmare a

¹⁰ Isac V., Șemiakov D., *Adevărul despre seceta din anii 1945-1946 din Moldova*, în *Moldova Sociialistă și Sovetskaia Moldavia*, 8 august 1987.

războiului și a secetei este propagată de unii istorici pentru a disculpa regimul politic odios și, în fine, pentru a nega caracterul organizat al acestei tragedii umane. Indiscutabil, urmările războiului și condițiile meteorologice severe au fost dezastruoase pentru agricultura republicii, și, într-adevăr, ele și-au pus amprenta în declanșarea și proporțiile foametei, dar a considera că ele, în mod deosebit seceta, au fost singurele cauze ale foametei și mortalității în masă a populației este totalmente greșit.

Meteorologii au constatat că seceta este un fenomen ciclic caracteristic pentru raioanele din centrul și din sudul Basarabiei. La fiecare 5-8 ani unul este foarte secetos, cu impact negativ asupra dezvoltării culturilor agricole. Respectiv, de-a lungul timpului, populația a acumulat o experiență bogată de luptă contra secetelor și foametei în cazul în care se manifesta ca consecință. Indiscutabil, de-a lungul timpului, populația a avut de suferit din cauza acestei calamități naturale, dar documentele istorice nu atestă o criză alimentară de proporții similară cu cea din anii 1946-1947, care s-a transformat în foamete de proporție cu pierderi enorme de vieți omenești. În anii secetoși, oamenii cu ingeniozitatea lor caracteristică și cu experiență de viață găseau soluții de a depăși stuațiile critice. Fie că accesau un împrumut (nu neapărat de la stat, de regulă, de la rude, vecini, familii mai înstărite etc.), fie că recurgeau la schimb de mărfuri mai intens și poate chiar deformat, fie că vindeau unele lucruri, poate chiar pământ și case de locuit, dar, până la urmă, depășeau foametea și se salvau din ghearele morții. De data aceasta, mecanismul tradițional de asigurare contra secetei și foametei, constituit de veacuri și foarte efektiv, nu a funcționat, el fiind distrus de administrația sovietică instaurată în ținut. Într-o perioadă de secetă severă, organele de conducere din Moldova raportau Moscovei despre supraîmplinirea planului de colectare a produselor agricole și animale: 100 mii tone de cereale, 8.800 tone de legume, 12 mii tone de carne, 12 mii tone de lapte, 280 mii kg de lână, 416 mii kg de brânză, 21 milioane de ouă și multe alte produse¹¹. Cauza principală a declanșării calamității sociale din 1946-1947 a fost duritatea regimului politic comunist de ocupație.

Într-adevăr, timp îndelungat vremea a fost fierbinte, uscată și secetoasă. În primăvara-vara anului 1946, în perioada de vegetație a culturilor agricole, precipitații practic nu au căzut. În unele zile de vară temperatura aerului atingea 45-50 grade, iar la suprafața solului se înregistrau temperaturi de până la 65 grade Celsius. „Pământul ardea sub picioare”, vorba unor martori oculari. Vara-toamna anului 1946, fierbinte și secetoasă, a fost urmată de o iarnă cu multă zăpadă, dar și cu un vânt năprasnic, care a lăsat în urmă mari suluri (troiene) de pământ (praf). Mii de hectare de culturi cerealiere și leguminoase au fost compromise integral. Câmpurile, imașurile se asemănau cu un pustiu. Chiar în timpul verii animalele nu găseau nimic de hrană, ba mai mult, nici ce să bea, deoarece fântânile și izvoarele secaseră. Din cauza secetei, țăranii nu au putut pregăti nici furajele necesare (fân, paie, lucernă etc.) pentru întreținerea animalelor din gospodărie pe timp de iarnă. Acolo unde vitele s-au păstrat ele erau slăbite și epuizate fizic.

Din lipsa furajelor, țăranii au fost nevoiți să sacrifice animalele de pe lângă casă (porci, vite mari cornute, capre, oi, cai etc.). S-a redus drastic numărul păsărilor domestice și animalelor de tracțiune. În lunile mai- septembrie ale anului 1946 în majoritatea raioanelor din republică prețurile de piață a cărnii erau de 2-3 ori mai mici decât ale legumelor și fructelor¹².

Rară gospodărie țăărănească în care se mai găsea un cal, o pereche de boi sau o vacuță. La un animal de tracțiune revenea în mediu câte 20-30, iar în unele cazuri, chiar câte 40-60 ha de

¹¹ Голод в Молдове (1946-1947), Кишинев, 1993.

¹² Mihai Gribincea, *op.cit.*, p. 73.

pământ arabil, de aceea la lucrările agricole de primăvară (arat, boronit, semănat etc.) au fost folosite vacile, desigur, în acele gospodării în care ele mai existau. Pe suprafețe semnificative pământul a fost prelucrat și însămânțat în mod manual. Eforturile țăranilor nu au fost răsplătite nici la nivelul semințelor aruncate în brazdă, care de multe ori se dovedeau a fi ultima rezervă din gospodărie. Se înregistra o lipsă acută a materialului semincer.

Din cauza recoltelor scăzute din anul precedent, dar și predării obligatorii a cerealelor și unor produse animaliere la stat (carne, ouă, lapte, brânză, lână etc.), în majoritatea familiilor rezervele de produse agricole/alimentare se epuizaseră. Oamenii sufereau de subnutriție, erau sleiți de puteri. Distrofia alimentară – stare patologică manifestată prin alterarea structurii organismului uman ca urmare a tulburărilor de nutriție - se resimțea în majoritatea familiilor țărești. În luna august 1946, în județul Chișinău, organele ocrotirii sănătății au înregistrat 5.200 cazuri de distrofie, dintre care 3.600 erau copii până la vârsta de 14 ani¹³. La începutul anului 1947, 4.888 de locuitori ai raionului Vadul lui Vodă sufereau de această boală, unii, într-o formă destul de gravă: bolnavi de gradul II – 1.282 de persoane, bolnavi de gradul III – 890 de persoane. În satul Bălăbănești din raionul Vadul lui Vodă, în primăvara anului 1947, sufereau de această boală circa 70% din locuitori. În Cimișeni, localitate din același raion, în perioada 1-20 februarie 1947, din cauza distrofiei, au decedat 9 persoane: câte o persoană la fiecare două zile¹⁴.

Destul de complicate au fost condițiile economice și politice în care s-au desfășurat lucrările agricole din primăvara anului 1947. Seceta din anii precedenți (1945-1946), dar și politica fiscală a statului sovietic au cauzat enorme pagube gospodăriilor țărești.

Serviciul sanitar nu era în stare să facă față acestei maladii sociale, dar nici autoritățile nu depuneau destul efort în vederea depășirii situației catastrofale. Doar unuia din zece bolnavi de distrofie i se putea acorda asistență medicală. La cei aproape cinci mii de bolnavi de distrofie, raionul Vadul lui Vodă în 1947 dispunea de o capacitate de spitalizare de doar 510 paturi, inclusiv: în Vadul lui Vodă – 35 de paturi, în Ciopleni – 50 de paturi, în Drăsliceni – 100 de paturi, în Micăuți – 50 de paturi, în Grătiești – 30 de paturi, în Mereni – 120 de paturi, în Budești – 100 de paturi, în Colonița – 40 de paturi. Din totalul bolnavilor au fost spitalizați doar 510 persoane ce sufereau de distrofie de gradul III, ceilalți au fost lăsați să moară¹⁵. Dar și din cei spitalizați nu toți se însănătoșeau.

În satele cu un număr mare de bolnavi de distrofie, dar care prealabil achitase cotele de livrare către stat a pâinii, au fost organizate așa-numitele puncte de alimentare. Beneficiarilor acestora li se livrau zilnic la domiciliu câte 200 de grame de pâine. La punctele de alimentare erau înregistrate/la evidență și persoanele externate, acestea primeau lunar de la stat în calitate de împrumut câte 6 kg de cereale, pe care urmau să le întoarcă din contul roadei anului în curs.

Acțiunile, iar uneori doar gesturile afișate de autorități, s-au dovedit a fi insuficiente și ineficiente. Populația rămăsese de una singură în fața acestei calamități sociale, provocate de regimul sovietic inuman.

¹³ *Ibidem.*, p. 74

¹⁴ Mariana S. Țăranu, *Foametea organizată din 1946/1947. Studiu de caz: satul Cimișeni, raionul Criuleni – Intersecții. Publicație lunară independentă de analize, știri și opinii*, 23 iulie 2013. Accesat la 15.06.2022.

¹⁵ *Ibidem.*

Pentru a asigura pâinea cea de toate zilele, oamenii erau nevoiți să vândă sau să schimbe pe un tobultoc de grâu sau orz, sau pe o căldare de grăunțe de porumb sau cartofi, sau pe un kilogram-două de fasole, sau pe o strachină de făină etc., etc. lucruri din casă (piese de mobilă, lăicere, covoare, perne, plapome etc.) sau articole de îmbrăcăminte.

În alimentație foloseau macuc, măduvă din bițele de floarea-soarelui, ghindă, semințe de poamă etc. La râșnițe oamenii nu mai măcinau grăunțe – fiindcă nu le aveau – ci măcinau ciocleje și ciocălăie de porumb, pălăriile și bețele de floarea soarelui, ghinda de stejar, semințe de poamă etc. Această măcinătură – căci altfel nu o poți numi – amestecată cu apă și o mână de făină, acolo, unde se mai găsea, servea drept aluat pentru coacerea pe plită a unor turte lipsite de gust. După sacrificarea vitelor și păsărilor de pe lângă casă, oamenii au început să vâneze câini, pisici etc., care fiind prinse și omorâte, carnea lor, iar uneori și blana, erau folosite ca hrană. Nu au fost rare cazurile când în alimentație erau folosite hoiturile acestora. Pentru consum, erau vânați guzganii, șoarecii, țistarii și alte vietăți ce le ieșeau în cale.

Din mărturiile unui martor ocular: „În 1946 a fost un vânt puternic, în loc de zăpadă erau suluri de pământ pe prispă. În 1947 nu s-a făcut nimic. Ne duceam la deal cu toți copiii. Frecam schini și mâncam. Da câtă lume murea! Se umfla. Atunci nu era saț și era tifos, murea lumea Cel mai greu a fost în iarna 1947. Apoi, în 1948, a fost un pic mai bine, am înviat oleacă. Și în 1949 – davai v colhoz i davai v taigu. Am suferit foarte mult”¹⁶.

În primăvară anului 1947, odată cu apariția primelor plante, meniul oamenilor s-a diversificat puțin, în consum adăugându-se buruienele: urzica, susaiul, pălămida, nalba, podbalul, loboda, știrul, corovatica, floarea de salcâm etc.

¹⁶ *Interviu cu Elena Crudu despre deportările din 1949. Realizat de Lilia Crudu.- Plural. Journal of the History and Geography Department „Ion Creangă” Pedagogical Stat University, vol. 4, no. 2, 2016, p. 186.*

Agencia
Națională
a Arhivelor

1947: două femei în căutare de hrană, r-nul Dubăsari. Sursa: ANA, fond Raskin.

1947. Două femei în căutare de hrană, r-nul Dubăsari. Agenția Națională a Arhivelor, fototeca, fond Lev Rașkin. (<https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/>)

Comițând abuzuri și atrocități de mare gravitate, regimul totalitar sovietic cu o dibăcie de invidiat ștergea urmele din mers, lichidând probele în perspectiva unei eventuale anchete. Ziarele tipărite în Basarabia în acea perioadă nu scriau nici un rând despre suferințele și lipsurile îndurate de populație, despre tragedia basarabenilor. În timp ce în satele basarabene oamenii mureau cu miile, paginile presei comuniste – evident, că publicații de altă orientare politică la acel moment nu existau – erau împânzite cu rapoarte despre îndeplinirea planurilor de colectare a cerealelor, laptelui, ouălor, a altor produse animaliere către stat.

Predarea pâinii la stat. Fotografie propagandistică din presa timpului

Afișând o mare bucurie, cu drapelul roșu în frunte, având pe el imprimat simbolul secera și ciocanul, cu muzică interpretată la armonică, coloana de autocamioane de producție sovietică GAZ-AA sau GAZ-2A, numite „polutorka” (capacitate de transportare a 1,5 tone greutate), încărcată cu saci cu grâne, este gata de a se îndreaptă spre punctul de colectare a cerealelor. Prin imagini de acest fel comuniștii încercau să demonstreze lumii întregi realizarea sarcinii Partidului comunist de a îndeplini planul de rechiziție a pâinii.

Foto din fondurile Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală

În pofida acestei situații dezastruoase, regimul sovietic comunist era într-un adevărat război cu populația înfometată. Deși erau la limita existenței fizice, țăranii erau obligați să predea statului grâu, fân, carne, ouă, brânză, lână etc.

Impozitele exagerate și multiplele dări către stat generau ruină și sărăcie.

Imagine realizată la un punct de colectare a cerealelor în toamna anului 1947. Foto: N. Maiorov. Agenția Națională a Arhivelor, fototeca, c. a. 1740.

Automobilele, care staționează la poarta depozitului, sunt ornamentate cu simbolică comunistă – drapele roșii, portretul lui Stalin, dar și flori. Cele care încarcă/descarcă sacii cu cereale sunt femei.

<https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/>

Amploarea calamității: oamenii mureau pe drumuri în căutarea unei bucăți de pâine

În speranța că vor găsi ceva de-ale gurii, oamenii apucau drumurile. Mulți plecau în căutarea unei bucăți de pâine în orașele apropiate, centrele județene și raionale, era concentrată nomenclatura sovietică și se mai putea cumpăra câte ceva: pâine, crupe și alte produse alimentare. O destinație specială era orașul Chișinău. Un martor ocular, orășean, descrie următorul tablou lugubru din acele timpuri: *Țăranii din satele vecine veneau de cu noapte la oraș ca să ocupe rând la magazine. În nopțile geroase, flămânzi și goi, cădeau pe stradă și mureau unul lângă altul. Mergând la lucru dis-de-diminează, încă pe întuneric, vedeam pe lângă pereți grămezi de trupuri*¹⁷.

La Chișinău era organizat un punct/post, unde se adunau cadavrele strânse de pe străzile orașului. Dar foarte puține din trupurile depozitate aici erau identificate și preluate pentru a fi înmormântate creștinește. Pe strada ce ducea spre cimitir, zilnic, putea fi văzut un convoi de căruțe, care una după alta, încărcate cu trupuri omenești, țineau drumul spre cimitir. *Se vedeau mâini și picioare goale, spânzurate din acele căruțe. Pe lângă garduri erau săpate gropi mari și trupurile aduse erau aruncate în gropi.* Martora oculară din însemnările căreia am selectat acest tablou lugubru menționează și următoarele: *Ceea ce am văzut cu ochii mei nu se poate uita nici azi, deși*

¹⁷ Ludmila Vnorovschi, *Amintirile unei basarabence. (Povestea vieții mele)*, Chișinău, Cartdidact, 2013, p. 134-135.

*a trecut de atunci mai bine de o jumătate de veac. Jertfele acestei crime sunt mai odioase decât jertfele războiului, ele nu au nicio justificare*¹⁸.

O altă destinație a înfometaiilor era Ucraina transcarpatică, fostele teritorii ale Poloniei, unde asigurarea cu produse alimentare era relativ mai bună. În deosebi îi atrăgea în această zonă gropile de jom (borhot) de pe lângă fabricile de prelucrare a sfeclei de zahăr. La piață, la prețuri accesibile, se putea cumpăra grâu, cartofi, secară. Grupuri alcătuite din 5-7 bărbați (atunci nimeni nu se pornea la drum de unul singur, era periculos să călătorești și în grup, având asupra sa un sac-doi cu produse alimentare!), se deplasau la Chișinău, aici urcau într-un tren marfar și iepurește călătoreau până la o stație din Ucraina Apuseană, (uneori, ajungeau până la Lvov), apoi pe jos ajungeau la destinație, unde scotoceau/scormoneau prin gropile răscolite de alți înfometați ca și dâșii. Bani pentru achitarea cumpărăturilor de la piață îi obțineau prin vânzarea unor lucruri din casă (țoluri, covoare, haine, lână, pielicele etc.). Pentru a supraviețui oamenii vindeau pe un preț de nimic tot ce se putea vinde. Având asupra lor fiecare câte 1-2 saci, plini cu jom sau cartofi, grupul pornea spre casă, tot cu trenul. Drumul tur-retur dura uneori o săptămână, cei de acasă așteptându-i cu mare nerăbdare dar și cu îngrijorare. În condiții de foamete, elementele banditești și criminale operau pretutindeni: în gări și trenuri, pe străzi și drumuri. Furturile de produse alimentare deveniseră un fenomen obișnuit. Pentru cei plecați în căutarea pâinii, riscul de a nu reveni la familie era mare.

Foametea organizată făcea ravagii. Unii se prăpădeau acasă în lipsa unei bucăți de pâine, alții se prăpădeau pe drumuri în căutarea aceleiași bucăți de pâine.

Trecerea Prutului – o șansă de a supraviețui

În timpul foametei din 1946-1947 în RSS Moldovenească/Basarabia, trecerea Prutului, în România, era percepută de multă lume ca unica șansă de a supraviețui. O constatare de valoare în acest sens aparține cercetătorului fenomenului foametei din Basarabia, Mihai Gribincea, care, într-un studiu publicat cu cca trei decenii în urmă, scria literalmente următoarele: „Dacă în anii 30 o parte din populația RASS Moldovenească căuta să se salveze de la moarte prin foame, trecând Nistrul în Basarabia, apoi în anii 1946-1947 o parte din populația din raioanele de frontieră ale republicii (sovietice socialiste moldovenești – *n.a.*) căutau să treacă Prutul”¹⁹. De aici, deducem caracterul complementar al foametei în raport cu regimul comunist, acest blestemat flagel social devenind un însoțitor de campanie al puterii sovietice. Edificatoare și instructive în acest sens fiind versurile din cântecul popular rusesc din anii 20-30 ai secolului al XX-lea – „Серп и молот – смерть и голод”/„Secera și ciocanul – foamete și moarte seamănă”.

În anul 1946, pe segmentul de frontieră Giurgiulești-Leova, supravegheat de detașamentul nr. 22 grăniceri, cu reședința la Cahul, au fost operate 400 de rețineri ale persoanelor care din cauza foametei au încercat să treacă Prutul, în anul următor, în doar o lună, ianuarie 1947 – 101 persoane²⁰.

Administrația sovietică (civilă și militară) a căutat prin toate mijloacele să combată tentația basarabenilor de a trece frontiera stabilită abuziv de noii stăpâni ai teritoriului cuprins între Prut și Nistru. Pentru a curma fuga basarabenilor, șeful detașamentului 22 moldovenesc de grăniceri, colonel Vladimir P. Așahmanov a ordonat subalternilor săi să-i prindă și să-i execute pe loc pe toți

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Mihai Gribincea, *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică. 1944-1950*, Cluj Napoca, 1995, p. 85.

²⁰ *Ibidem*.

acei care încercau să treacă Prutul, în România. Printre victimele acțiunilor criminale ale subalternilor colonelului sovietic au fost și doi copii: Ion și Vasile Vulpe, de 12 și, respectiv 15 ani, din satul Brânza, raionul Vulcănești. Pentru tentativa de trecere a Prutului, ca să „nu moară de foame”, Constantin Cojan (a.n. 1929), locuitor al satului Colibaș, raionul Canul, a fost acuzat de săvârșirea actului de „înaltă trădare”, fiind condamnat la zece ani de închisoare. Peste opt ani, în 1955, după moartea lui Stalin, a fost eliberat, la reexaminarea cazului instanța de judecată constatând absurditatea verdictului: la momentul „comiterii” infracțiunii și emiterii hotărârii de condamnare „inculpatul” era minor, nu împlinise vârsta de 18 ani²¹.

Oamenii își ieșeau din minți

Foametea cronică afecta toate funcțiile vitale ale organismului uman, în afară de slăbirea fizică, oamenii își pierdeau mințile, îi părăsea rațiunea, intrau în delir. La 31 iulie 1946, în RSSM a fost înregistrat primul caz de canibalism. O locuitoare din satul Milești, raionul Nisporeni, județul Chișinău, în vârstă de 70 de ani, a ademenit un băiețel, în vârstă de un an și zece luni, la ea acasă, pe care l-a înjunghiat, apoi a fiert părțile corpului și le-a mâncat²². Ulterior, într-un ritm fulgerător, fenomenul capătă proporții și se extinde peste tot cuprinsul Basarabiei. Toamna-iarna anilor 1946-1947 a fost o perioadă plină de cazuri de canibalism. Din ianuarie până la 15 februarie 1947, în republică au fost înregistrate 39 cazuri de canibalism, cu 40 de victime²³. Țăranca Y. din satul Cazaclia, raionul Taraclia, la 1 decembrie 1946, și-a tăiat fiica de 6 luni și a mâncat-o, iar la 21 decembrie, în același scop, a tăiat un băiat al vecinului, în vârstă de 8 ani. La 23 decembrie, cetățeanca I. din Taraclia și-a mâncat fiica născută cu 2 zile în urmă²⁴.

Părinții își mâncau copiii, copiii își mâncau părinții. Se mânca frate pe soră și soră pe frate. Erau răpiți și omorâți copiii, cadavrele lor fiind folosite ca hrană. Un caz cutremurător s-a înregistrat în satul Mingir, raionul Hâncești. „În sat locuiau două surori cu numele de familie Kondrovski, iar în acea mahala cu ele locuia și Maria S. cu fiul său în vârstă de 10 ani. Căzând foarte multă zăpadă, în iarna anului 1946-1947, și mahalaua fiind situată pe o pantă puțin înclinată, în uliță se dădea cu sania copilul Mariei. La un moment dat copilul a dispărut cu tot cu sanie. Observând acest lucru, mamă-sa a început să-l caute, dar fără succes. Cercetând mai multe urme și semne, bănuiala a căzut pe surorile Kondrovski. Apelând la mahalagiii săi, sărmana femeie, cu ajutorul lor, s-a năpustit în ograda acelor surori, unde într-un sul de omăt, la colțul casei lor, a găsit copilul, dar deja hăcuit în bucăți, pentru a fi pus în curând în oală. Hainele copilului, cu tot cu sanie, au fost găsite în casa acestora, sub un pătuc. Surorile Kondrovski au fost arestate, după care nu s-a mai auzit de ele...”²⁵

În satul Alexandrovka, raionul Cimișlia, la locuința lui D. au fost depistate 10 rămășițe de cadavre omenesti dezgropate din cimitir și folosite ca hrană²⁶. Mulți oameni, aducându-și decedații la cimitir, sleiți de foame și puteri, nu mai erau în stare să le sape groapă și îi lăsau în voia sorții, unde se nimerea. În timpul nopții, unele cadavre erau furate de înfometați, iar altele erau răpite și

²¹ Ilie Lupan, *Colibașii și colibășenii în timpul foametei.. – în Fărâma de pâine*, Editura Cartea moldovenească, Chișinău, 1990, p. 99.

²² Țăranu A., *op. cit.*, p. 278.

²³ Mihai Gribincea, *op. cit.*, p. 85.

²⁴ *Ibidem*, p. 410.

²⁵ Lupanciuc Iacob, *Comuna Mingir. File de istorie*, Chișinău, 2004, p. 220-221.

²⁶ Lupanciuc Iacob, *op. cit.*, p. 217.

sfârtectate de câini, și ei în căutare de hrană²⁷. La locuința lui A. S. din satul Mingir, raionul Hâncești au fost depistate 14 capete de om²⁸.

În materialul documentar care astăzi este la dispoziția cercetătorilor sunt documentate peste 150 de cazuri de canibalism înregistrate în RSS Moldovenească în anii de foamete 1946-1947. Dar câte cazuri nu au fost documentate! Martorii oculari care au supraviețuit menționează cazuri de canibalism aproape în fiecare localitate.

Victimele foametei: câte au fost?

O evidență a deceselor în perioada de dezlănțuire și bântuire a foametei nu s-a ținut. Nu există o statistică la acest subiect, fapt ce ne plasează în zona incertitudinii. Însă mulți supraviețuitori ai foametei în mărtiriile lor menționează faptul că pierderile de vieți omenești în timpul foametei au fost mult mai mari decât cele înregistrate în timpul războiului. Această percepție a celor ce au cunoscut fenomenul foametei trebuie să ne pună pe gânduri.

Autorii studiului introductiv, la culegerea de documente *Golod v Moldove (1946-1947)*²⁹, Anatol Țăranu și Ion Șișcanu, pe baza actelor emise de oficiile raionale ale stării civile, au calculat numărul morților în 1946-1947: 115 000 de persoane. În același timp, autorii respectivi atrag atenția asupra faptului că cifrele cu care operează sunt doar cele stocate oficial la oficiile raionale ale stării civile, fără a lua în calcul morții neînregistrați, aruncați în gropi comune, de persoanele care au murit pe drumuri, în căutare de hrană etc., în general, ei estimează numărul total al victimelor foametei din 1946-1947 la 150-200 000 de oameni. Larisa Turea, autoarea *Cărții foametei*, estimează că au murit de foame peste 300 000 de persoane³⁰. Cercetătoarea Mariana S. Țăranu susține că victime ale foametei au fost 20-25 % din populația republicii, fără a indica numărul precis al populației decedate³¹.

După cum observăm cifrele diferă de la un autor la altul, ele sunt diferite din cauza lipsei unor studii speciale, organizate de către statul Republica Moldova. În pofida faptului că guvernările s-au succedat, de la opțiunea pro-Rusia până la cele de interes național, românesc, totuși, subiectul foametei organizate de URSS nu a fost abordat/cercetat în toată complexitatea lui. Pentru noi este important să cunoaștem cifra concretă a celor morți în timpul foametei, cât mai apropiată de adevăr. Este păguboasă tendința unor cercetători care se conduc de principiul „cine dă mai mult”.

Din mărturiile martorilor oculari reiese că practic nu a existat familie care să nu suferit pierderi umane. Din cauza subnutriției, mureau pe bandă rulantă bărbați și femei, bătrâni și copii. Foarte răspândită era moartea infantilă, mamele neavând cu ce să-și hrănească copiii sugari. Uneori, din cauza foametei s-au stins familii întregi, casele lor devenind pustii. Ion Mocreac povestește că în vara anului 1948, fiind student, a mers într-o expediție dialectologică în raionul Rezina. A rămas surprins de cele întâlnite în localitățile ce le cerceta. „Prin sate vedeam case părăsite, năpădite de buruieni. Oamenii ne spuneau:ăștia au murit de foame,ăștia au plecat în căutarea unui tobultoc de tărățe, macuc și nu s-au mai întors”³².

Cei săraci, fără păsări și animale pe lângă casă, cădeau/mureau pe drumuri în căutarea unei bucăți de pâine. Au supraviețuit mai ușor foametea familiile care aveau o vacă, câteva oițe, capre.

²⁷ Ibidem, p. 222.

²⁸ Ibidem, p. 221.

²⁹ *Голод в Молдове (1946-1947)*, Сборник документов, Кишинев, 1993, p. 9-10.

³⁰ Larisa Turea, *Cărții foametei*, Chișinău, Cartdidact, 2024.

³¹ Mariana S. Țăranu, *Un genocid nerecunoscut. Foametea organizată de URSS în Basarabia (1946-1947)*, București, Editura Vremea, 2021, p. 29.

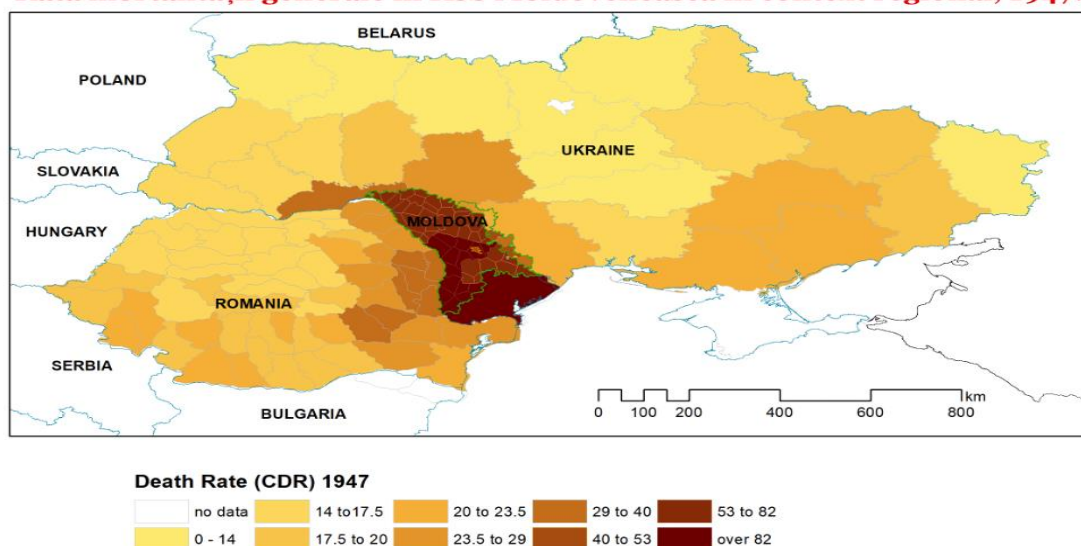
³² Ilie Lupan, *Studenții anilor de foamete povestesc ... în Fărâma de pâine ...* Culegere de schițe și articole. Alcătuitor – I. Lupan, Chișinău, Cartea moldovenească, 1990, p. 179.

Apogeul deceselor din cauza subnutriției, mai simplu spus din cauza foametei, a fost în iarnă anului 1946 -1947, spre primăvară, odată cu apariția ierburilor, numărul de decese a mai scăzut puțin, dar situația de foamete în mare parte s-a menținut. Oamenii mureau nu doar din cauza lipsei produselor alimentare, mureau și în cazul în care înfometați fiind mâncau pe săturate boabele necoapte strânse de pe lanul de grâu, după care se umflau și nu mai era de-a scăpării.

Devenise problemă să sapi o groapă pentru înmormântarea decedatului: în lunile de iarnă, pământul înghețat nu putea fi săpat de oameni sleiți de puteri. Alții nici nu încercau să sape groapă pentru decedat, aducând mortul în cimitir, îl așezau în groapă săpată în ajun pentru altul sau îl acopereau cu niște frunze uscate și vreascuri sau cu un strat subțire de zăpadă. De tradiționala ceremonie de înmormântare sau cruce așezată la mormântul celui decedat – nici pomină. În primăvară, după topirea zăpezii, cimitirele din sate erau împânzite cu cadavre neînhumate, în descompunere, care, treptat au fost înhumate.

Spre toamna anului 1947 consecințele grave ale foametei au fost depășite. Conform unor estimări, la nivel republican, foametea organizată în anii 1946-1947, care a durat aproximativ 10 luni, cca. 300 de zile, a curmat viața a cca. 200-250 mii de persoane, ceea ce constituie aproximativ 10% din populația de atunci a RSS Moldovenești. Alte cca. 350 000 de persoane afectate de malnutriție au supraviețuit. Raportat la 1000 de locuitori, în timpul foametei din 1946-1947, în RSS Moldovenească a fost înregistrat cel mai înalt nivel al mortalității din întreaga Uniune Sovietică³³.

Rata mortalității generale în RSS Moldovenească în context regional, 1947.

© Stephen Wheatcroft, Filip Slaveski, Igor Cașu, Ian D. Bishop.

<https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/>

Putea fi evitată foametea?

Spațiul românesc, situat într-o zonă cu agricultură de risc/negarantată, de-a lungul secolelor, a cunoscut frecvent fenomenul secetei, precum și a altor calamități naturale, respectiv, populația a acumulat o experiență de luptă contra secetei și a consecințelor ei, atât în timpul sezonului agricol cât și după încheierea acestuia. Țăranii, care în majoritate practica o economie naturală închisă, la apariția primelor simptome ale secetei, făceau rezerve de produse alimentare, pe care le gestionau cu grijă. În perioada modernă, când caracterul închis al gospodăriilor țărănești

³³ *Moldovenii sub teroarea bolșevică*. Sinteze elaborate în baza materialelor Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova, Chișinău, 2010, p. 59.

a fost spart, statul a preluat obligațiunea de a se îngriji de aprovizionarea populației cu cele necesare în caz de producere a unei calamități.

O secetă cumplită a cuprins Moldova în timpul domniei lui Ștefăniță Vodă (1659-1661), fiul lui Vasile Lupu, populația fiind nevoită să se hrănească cu pâine din coajă de copac și din papură, motiv din care domnul a rămas în istorie cu porecla Papură – Vodă. Posibil, oamenii au consumat și alte plante necomestibile, dar nu au murit de foame.

Din cauza secetei din primăvara-vara anului 1935, populația din sudul Basarabiei, dar și din unele județe din dreapta Prutului (Tutova, Vaslui, Fălciu, Putna etc.), în cursul iernii 1935-1936 era amenințată de foamete, însă intervenția guvernului, inclusiv prin Societatea Națională de Cruce Roșie a României, a făcut ca catastrofa umană să fie evitată. În județele afectate de secetă au fost create comitete de ajutorare de nivel județean și local, în sarcina cărora s-a pus colectarea de alimente, bani, haine și lemne pentru înfometați, precum și organizarea de cantine. În acest context, s-a reactivat și a funcționat exemplar mecanismul solidarității și compasiunii umane. La apelul guvernului către țară, în care se solicitau ajutoare pentru populația suferindă, au răspuns sute de mii de persoane. Un ajutor substanțial a acordat sinistraților populația din județele neafectate de secetă.

După proporții, seceta din anii 1945-1946 a fost asemănătoare cu cea din 1891-1892, însă nici atunci nu s-a înregistrat mortalitatea în masă a populației.

Conform investigațiilor istoricilor ruși, la 1 februarie 1947, rezerva de stat de cereale a URSS constitua 10 milioane tone, în creștere față de începutul anului 1946. Pentru necesitățile interne, pentru întreținerea armatei și a funcționarilor de toate nivelele, pentru rațiile oferite muncitorilor, oamenilor de știință, angajaților din instituțiile represive statul sovietic a folosit 5,7 milioane de tone de cereale. Cantitatea rămasă putea fi utilizată pentru salvarea înfometaților, inclusiv a celor din RSS Moldovenească. Însă, opțiunea conducerii sovietice a fost alta: a preferat exportul de cereale, lăsând să sufere de foame sau chiar să moară proprii cetățeni. În 1946, URSS a exportat mai mult de 1 milion de tone de cereale, inclusiv în Franța – 500 mii de tone. În comunicatul privind exportul cerealelor în Franța se menționa: având în vedere dificultățile aprovizionării cu produse alimentare în Franța și rugămintea guvernului francez, guvernul sovietic a decis să vină în ajutorul aliatului său, Franța.

Despre împrumutul alimentar acordat înfometaților

Constrânsă de evidență să recunoască calamitatea din 1946-1947, istoriografia comunistă a lansat teza precum că datorită ajutorului alimentar acordat de guvernul sovietic foametea în RSSM a fost depășită.

Într-adevăr, unele gospodării țărănești au început să primească ajutor alimentar chiar în vara anului 1946, însă acțiunea nu trebuie privită ca o manifestare a grijii statului față de țărănime, cum de altfel a fost interpretată de istoriografia sovietică, ci ca o necesitate economică. Pur și simplu, statul, luând de la țărani ultimele rezerve de grâne pentru a îndeplini planurile exagerate de livrare a cerealelor la stat, era nevoit apoi să întoarcă acestora o parte din cereale sub formă de ajutor alimentar. Altfel țărani ar fi murit de foame și atunci nu mai rămânea nimeni ca să lucreze pământul și să plătească impozitele.

Primul ajutor alimentar, de fapt un împrumut, a fost acordat chiar în toiul campaniei de recoltare, ceea ce denotă faptul că într-adevăr asigurarea populației cu produse alimentare devenise deja o problemă. Conform hotărârii Consiliului de Miniștri al URSS din 19 august 1946 „Cu privire la măsurile de ajutorare a colhozurilor, gospodăriilor țărănești și sovhozurilor din RSSM în legătură cu recolta proastă din anul 1946”, republicii i-au fost alocate 1,5 mil. puduri de cereale

(câte 750 mii puduri de grâu și porumb), cu condiția ca acesta să fie restituite statului din recolta anilor 1947 și 1948, fără dobândă. Din această cantitate, locuitorilor din stânga Nistrului le-a fost livrat 265 mii de puduri, iar restul – populației din raioanele în mare parte ne colectivizate din partea dreaptă a Nistrului, care avea cea mai mare nevoie de ele. Afară de aceasta, republicii i s-au eliberat 4100 tone de pâine comercială, precum și 47 000 tone de cereale (secară și grâu de toamnă) pentru semănatul de toamnă. Cantitatea împrumutului alimentar pentru o gospodărie țărănească a fost stabilită între 4 și 10 puduri, ținând cont de necesitățile acestora, iar în cazuri excepționale, în special gospodăriilor cu familii numeroase, li se putea acorda un împrumut ce depășea 10 puduri, acesta fiind acordat doar cu aprobarea comitetului executiv raional.

Pentru a clarifica eficiența și mărimea reală a ajutorului acordat de stat populației înfometate din RSS Moldovenească în timpul foametei este necesar să facem câteva simple calcule matematice. Înainte de foamete populația Moldovei Sovietice număra vreo 2,5 milioane de locuitori. Împărțind cele 1,5 mil. de puduri de cereale ca „împrumut fără dobândă” la numărul de locuitori ai republicii, obținem că fiecărui locuitor îi revenea în mediu ceva mai mult de jumătate de pud – 9-10 kg. Apare fireasca întrebare: cât timp poate trăi un om cu 10 kg de pâine (ajutorul de la stat), după ce i s-a luat de către stat aproape întreaga recoltă anuală.

Distribuirea ajutorului alimentar țăranilor trebuia să se încheie la 15 octombrie, în realitate, s-a finalizat în luna noiembrie. Pe lângă tărgănarea procesului, în timpul distribuirii cerealelor s-au comis abateri grosolane și denaturări grave: împrumutul s-a acordat gospodăriilor ce nu aveau nevoie de alimente; s-a acordat în temeiul relațiilor de rudenie; au fost falsificate listele după aprobarea lor de către comitetele executive raionale etc.

Ajutorul acordat țăranilor conform hotărârii din august 1946 n-a îmbunătățit prea mult situația alimentară din republică. Foametea era în ofensivă, înfometății, în limbaj oficial, distroficii, devenind o prezență permanentă în fiecare localitate. Convingându-se că situația degradează și foametea face ravagii, la 21 decembrie 1946, președintele Biroului CC al PC(b) din toată Uniunea pentru Moldova, F. M. Butov, prim-secretarul CC al Partidului Comunist (bolșevic) din Moldova, N. G. Koval, și președintele Sovietului Miniștrilor al RSSM, G. I. Rudi, adresează o scrisoare lui Iosif Stalin, președintele Sovietului Miniștrilor al URSS, prin care solicită acordarea unui ajutor alimentar „urgent și serios” republicii. Se solicitau 3 250 de mii puduri de cereale, 20 mii de tone de cartofi, 50 de mii de tone de furaj, pentru a stopa procesul de sacrificare a animalelor, precum și material semincer.

Procesul de examinare a solicitării a durat cca. o săptămână. Prin hotărârea Consiliului de Miniștri al URSS, din 29 decembrie 1946, RSS Moldovenești i-a fost acordat un împrumut alimentar suplimentar, în aceeași valoare și în aceleași condiții ca cele din august 1946. De astă dată, mărimea împrumutului alimentar a fost stabilită, calculând câte 200 gr. de pâine coaptă pe zi sau câte 4 kg de cereale pe lună pentru fiecare membru al familiei care avea nevoie acută de alimente. Livrarea împrumutului alimentar populației urma să se facă de trei ori pe lună, pe decade. Ajutorul alimentar, tot cu statut de împrumut de stat, urma să fie distribuit urgent populației înfometate. Dar, încăpută pe mâna nomenclaturii de partid și sovietice, procedura de repartizare s-a extins pe mai mult timp, unele localități neprimind pâinea sau cerealele nici spre sfârșitul lunii februarie 1947.

Ba mai mult, împrumutul acordat urma să fie orientat nu atât pentru consum alimentar cât spre îndeplinirea planului de însămânțare de primăvară. Această recomandare, dar, de fapt, obligație, se conține în hotărârea Biroului CC al PC(b)M, din 24 februarie 1947. Biroul CC al PC(b) al Moldovei obliga organele de partid și sovietice și pe conducătorii lor, precum și pe toți comuniștii să le explice pe larg țăranilor despre ajutorul enorm al partidului și guvernului și personal al tovarășului Stalin pentru poporul moldovenesc și să facă să ajungă la conștiința fiecărui țăran ideea că „acest ajutor trebuie să contribuie la pregătirea c-t mai rapidă și la îndeplinirea

planului semănatului de primăvară și altor lucrări agricole”³⁴. În viziunea organelor de partid, obligația fiecărei gospodării țărănești era îndeplinirea întocmai a sarcinii semănatului de primăvară.

Pe lângă faptul că ajutorul a fost nesemnificativ, el a fost mult întârziat: a sosit după ce au murit de foame zeci și zeci de mii de oameni.

Acțiunile întreprinse de guvernul sovietic și conducerea republicii pentru a salva populația de la foamete erau în mare parte ineficiente, lucru recunoscut de însași activiștii de partid.

Vizita delegației de la Moscova în RSS Moldovenească

Autoritățile de partid și sovietice de la Chișinău, care erau obligate să informeze organele superioare despre situația reală din Moldova, au preferat poziția de expectativă. Totuși, prin alte canale, informația despre amploarea foametei din RSSM pătrundea în cabinetele nomenclaturiștilor de la Kremlin. În scopul examinării situației în teren, la sfârșitul lunii februarie 1947, CC al PC(b) din toată Uniunea și Consiliul de Miniștri al URSS a trimis în Moldova o delegație în frunte cu Alexei N. Kosîghin, membru al Biroului Politic al CC al PCUS, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al URSS. Înaltul demnitar sovietic era însoțit de alți funcționari cu funcții de răspundere în cadrul guvernului de la Moscova: A. C. Gorciakov și A. G. Karpov, A. I. Kuznețov, vicemimistru al Ocrotirii Sănătății al URSS etc.

Împreună cu câțiva conducători ai organizațiilor de partid republicane și ai Guvernului republicii, delegația moscovită a vizitat mai multe localități, în care au descoperit un șir de lipsuri și greșeli.

Cine se face vinovat de suferințele îndurate de populația din RSS Moldovenească din anii 1946-1947

Până astăzi, la scurgerea aproape a opt decenii de la dezastrul social din 1946-1947, întrebarea rămâne fără răspuns. În pofida faptului că adevărul despre aceste evenimente dramatice în mare parte este cunoscut, se observă îndârjirea unora de a ține sub tăcere cele întâmplate în acei ani de cumpănă. Oamenii de știință, istoricii, în primul rând, în lucrările publicate au elucidat cu lux de amănunte mecanismul de distrugere prin înfometare a sute de mii de oameni. Având la dispoziție un imens material documentar, depozitat în arhive, dar și numeroasele mărturii ale supraviețuitorilor, cercetătorii în domeniul istoriei și jurisprudenței au constatat că vinovați de foamete și consecințele ei sunt cei care au pregătit și organizat această monstruoasă crimă împotriva umanității: regimul bolșevic/comunist care a fost reinstaurat aici prin forță și represiune. Administrația sovietică, reprezentată de organele de putere sovietică – în plan ideologic, de partidul comunist, în plan economic, de sovietele (consiliile) de toate nivelurile și organele lor executive, - susținută de un puternic organism represiv este cea care a organizat și a dirijat procesul de înfometare și dezumanizare a populației.

Până va fi pronunțat verdictul asupra celor care se fac vinovați de cea mai mare tragedie umană din spațiul basarabean să aplecăm urechea și să ascultăm părerea unor supraviețuitori. Ion Mocreac, șef de catedră la Facultatea de Jurnalism a Universității de stat „V. I. Lenin” din Chișinău, în timpul foametei student, afirmă, în 1989, că „vinovați de foamete sunt cei de la conducerea de atunci a republicii, care nu că să aibă grijă să îndeestuleze populația, ci căutau să despoaie oamenii, se gândeau numai să facă hatârul lui „tătuca Stalin”, să îndeplinească planul de colectări cu orice preț, chiar cu prețul vieții a sute de mii de oameni ...

Și aceasta trebuie s-o știe generațiile ce vin ...”³⁵

³⁴ Țăranu A., *Foamea în Moldova sovietică (1946-1947)*. Culegere de documente, Chișinău, Litera, 2017, p. 547.

³⁵ Ilie Lupan, *op. cit.*, p. 181.

Scriitorul Alexei Marinat, pe timpul foametei, student la Universitatea de Stat din Chișinău, în însemnările sale descrie un caz la care a fost martor ocular: „Treceam odată pe strada Pirogov, pe lângă vila lui Brovko, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al republicii. Soția lui Brovko hrănea puii cu brânză de Olanda, iar lângă gard stăteau pe brânci niște înfometați, întindeau mâinile printre ostrețe, apucau fărâmiturile de brânză delaolaltă cu țărâna și le duceau la gură ...”³⁶.

Petrea Vasilache (anul nașterii -1921), locuitor al satului Colibaș, jud. Cahul, este de părere că nimeni nu ar fi murit de foame pe aceste locuri, dacă nu luau împunerniciții tot ce se putea strânge: grâu, orz, răsărită, secară, păpușoi. Că a fost secetă în 1946, dar în 44 și în 45 a fost roadă bună, și oamenii mai aveau pâine. Nouă ni s-a luat totul ce am strâns de pe cele trei hectare³⁷.

Liderii URSS și ai RSS Moldovenești din anii foametei (1946-1947)

Iosif V. Stalin, conducătorul statului sovietic în perioada 1924-1953. Sub conducerea sa a continuat politica de lichidare a opozanților politici și celor sociali, a fost colectivizată forțat agricultura, Uniunea Sovietică și-a extins influența asupra mai multor țări din estul Europei, inclusiv asupra României.

În timpul foametei, la vârful piramidei puterii în URSS, aproape un sfert de veac, se afla Iosif Stalin, gratificat cu cele mai înalte și influente funcții în stat - secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, președinte al Sovietului Comisarilor Poporului, apoi al Consiliului de Miniștri al URSS (1941-1953) etc. etc. Fără girul acestor instituții de stat, dar în realitate, fără aprobarea „tătuclui tuturor popoarelor”, nicio decizie nu avea sorți de izbândă la treapta executivă.

Este unul din autorii Pactului Molotov-Ribbentrop și a Protocolului adițional secret (23 august 1939), precum și a notelor ultimative adresate de guvernul sovietic guvernului român (26-27 iunie 1940), prin care URSS a anexat Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța (28 iunie -3 iulie 1940).

A manifestat o atitudine disprețuitoare, poate chiar dușmănoasă, față de țărănime, desconsiderând această pătură socială. Trata lucrătorii agricoli cu dispreț, considera țărănimea o categorie înapoiată a populației, rezervându-i rolul de furnizoare de produse alimentare pentru muncitorii industriali și birocrăția sovietică din orașe. Adept al ideii de colectivizare – înlocuirea fermelor mici (gospodăriilor țărănești individuale) cu ferme puternic mecanizate. Prin politicile agrare promovate, Stalin a urmărit ruina/distrugerea gospodăriilor individuale țărănești și

³⁶ *Ibidem*, p. 187.

³⁷ Ilie Lupan, *Colibaș, Fărâma de pâine*, p. 101.

crearea bazei sociale pentru trecerea la forme colective de gospodărire în sectorul agrar, prin asocierea țăranilor săraci în colhozuri.

Semnătura lui Stalin se regăsește pe hotărârile Sovietului Comisarilor Poporului al URSS și Comitetului Central al Partidului Comunist din toată Uniunea din 13 iulie 1945 și 26 iunie 1946, cu privire la planul anual de colectare a cerealelor din recolta anului 1945 și respectiv 1946 în RSS Moldovenească, îndeplinirea oarbă a căroră de către liderii Moldovei sovietice a lăsat fără mijloace de existență populația, în special, cea din mediul rural, generând o foamete de proporții înspăimântătoare.

Unii istorici încearcă să acrediteze ideea că conducerea de la Kremlin, inclusiv I.V. Stalin, nu era informată despre realitățile din RSS Moldovenească, și respectiv nu poartă nicio vină pentru foametea provocată chipurile mai mult de condițiile meteorologice, decât de factorul uman. Literatura memorialistică, dar și materialul documentar denotă faptul că membrii conducerii la vârf a URSS erau foarte bine informați pe tema foametei în masă, însă negau tragedia. Este greu de închipuit că într-un regim dictatorial atât de bine structurat, cum era cel sovietic, liderului să nu i se livreze informație atât de sensibilă. La mijloc este altceva, pentru conducerea de partid și sovietică de la vârf recunoașterea foametei ar fi egalat cu recunoașterea falimentului modelului socialist de modernizare a statului sovietic. Recunoașterea foametei ar fi însemnat recunoașterea faptului că noua orânduire socială pe care prin toate mijloacele încercau să o instaureze comuniștii nu era în stare să asigure populația cu hrană, cel puțin cu pâine. Semnificativă în acest semn este reacția lui I.V. Stalin la informația transmisă de secretarul CC al PC(b) al RSS Ucrainene și al Comitetului Regional de partid Harkov, R. Terehov, pe tema foametei în masă din republica sovietică unională. În stilul-i dominant de a relaționa cu subalternii, I.V. Stalin ar fi declarat următoarele: „Ni s-a spus că dumneavoastră, tovarășe Terehov, sunteți un bun orator, se pare, însă că sunteți un bun povestitor – ați inventat o poveste despre foamete și v-ați gândit să ne speriați, dar nu veți reuși! Nu ar fi mai bine să renunțați la funcția de secretar al Comitetului Regional de partid și al CC al PC(b) și să mergeți să lucrați la Uniunea Scriitorilor, veți scrie povești, iar proștii le vor citi.³⁸” Așadar, „dragul nostru Tată, Îndrumător, Învățător”, calificative cu care era onorat „conducătorul General al URSS” trata foametea ca o invenție a unor activiști de partid care nu-și dădeau silința să lucreze în numele partidului pentru binele poporului. Pentru I.V. Stalin marea tragedie pe care o trăia poporul era o poveste, o simplă invenție.

³⁸ Vadim Guzun, *Marea foamete sovietică. 1926-1936*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2011, p. 138.

Alexei N. KOSÎGHIN, în timpul foametei din 1946-1947 din RSS Moldovenească deținea funcția de vicepreședinte al Sovietului Miniștrilor al URSS, șef al guvernului unional fiind Iosif Stalin.

Informațiile despre calvarul prin care trecea populația din RSSM au pătruns totuși până în cabinetele înalților demnitari de la Kremlin, dar nu de la oamenii puterii de la Chișinău, ci de la alte persoane. O informație veridică transmisă la Kremlin de către conducerea de partid și sovietică de la Chișinău putea să pună capăt carierei de partid a semnatărilor. Demiterea demnitarilor ar fi fost cel mai bun scenariu, nu trebuie să scoatem din calcul nici tragerea la răspundere penală. Dar imediat venim cu explicația că modul cum funcționa

sistemul dictatorial comunist făcea imposibilă o asemenea variantă. Aici se potrivește zicala populară: Corb la corb nu scoate ochii!

În timpul foametei din RSS Moldovenească din anii 1946-1947, CC al PC(b) din toată Uniunea și Consiliul de Miniștri al URSS l-a trimis pe A. N. Kosîghin, vicepreședinte al Sovietului Miniștrilor al URSS, împreună cu alți membri ai guvernului, în februarie 1947, în RSSM. Însoțit de activiști de partid și sovietici a mers în teritoriu (s-a întâlnit cu conducătorii județelor Bender și Cahul) ca să se documenteze la fața locului. În cadrul ședinței Biroului CC al PC(b)M din 24 februarie 1947, emisarul Kremlinului menționa că guvernul de la Moscova a aflat despre faptul că în Moldova „lucrurile stau prost” „nu de Dumnevoastră, tov. Koval, ci de la procuratură și dintr-un sir întreg de multe alte relatări. ... Această chestiune i-a fost raportată și tovarășului Molotov, și tovarășului Stalin, și mi s-a propus să vin aici pentru a vedea cum stau lucrurile la fața locului și să acord ajutorul necesar”. Vicepreședintele Sovietului Miniștrilor al URSS s-a arătat nemulțumit de activitatea organelor puterii sovietice republicane, menționând că, Comitetul Central și Sovietul Miniștrilor al Moldovei „muncesc nesatisfăcător, prost, în sensul organizării luptei cu distrofia și s-au descurcat prost cu acea situație dificilă în care se află Moldova”³⁹.

A criticat aspru conducerea de la Chișinău, lipsa de inițiativă a Consiliului de Miniștri republican, inactivitatea Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din Moldova, în mod special a prim-secretarului Nicolai Koval, care, în situația destul de complicată, când oamenii în număr mare mureau de foame, s-a eschivat de la misiunea de a dirija procesele, a preferat poziția de expectativă.

Din discursul lui A. N. Kosîghin: „Dumneavoastră, tov. Koval și tov. Rudi, veți răspunde personal pentru această poveste, noi vom cere socoteală personal, în calitate de conducători ai acestei republici. Comitetul Central vă va cere socoteală și veți purta răspunderea pentru starea lucrurilor din republică. Dacă vă preocupați mai mult și v-ar fi durut inima pentru ceea ce faceți, republica nu ar fi ajuns în această situație. Tov. Butov și voi amândoi sunteți vinovați. Ați fost la Moscova și nu ați povestit despre situația reală din republică. Nu ați raportat așa cum trebuia să raportați. Erați obligați să cereți să fiți audiați la Sovietul Miniștrilor, audiați la CC. Nu ați raportat adevărata stare a lucrurilor. Sunteți foarte liniștiți și vă asumați foarte multe. Voi conduceți Moldova datorită încrederii partidului și a guvernului și nu pentru că vi s-a dat Moldova în

³⁹ Țăranu A., *Foamea în Moldova sovietică (1946-1947)*. Culegere de documente, Chișinău, Litera, 2017, p. 576

concesionare. Voi conduceți prost și superficial. Eu cred că alte organizații de la voi, după modelul vostru, conduc foarte prost”⁴⁰.

Biroul Comitetului Central al PC(b) din Moldova își însușea critica lui Kosîghin cu privire la conducerea nesatisfăcătoare, lipsurile mari și greșelile grave comise de CC și Consiliul de Miniștri al RSS Moldovenești în activitatea de organizare a unui ajutor cu produse alimentare populației sinistrate și pregătirii pentru semănatul de primăvară și recunoștea existența deficiențelor în combaterea mortalității din cauza distrofiei. La momentul aflării lui a Kosîghin în RSS Moldovenească (februarie-martie 1947), potrivit datelor oficiale, numărul distroficilor înregistrați oscila între 201.807 și 240.537 de oameni, raportat la numărul populației (cca 2 mil. 300 mii), obținem o rată de 10% de înfometaji. În realitate, numărul suferinților era mult mai mare.

Revenit la Moscova, A. N. Kosîghin l-a raportat pe I. Stalin despre situația catastrofală din Moldova, dar ultimul, a reacționat bolnăvicios la toate informațiile despre foametea dezlănțuită în cuprinsul imperiului pe care-l conducea, nu a luat în serios cele relatate de trimisul său special în Moldova. La auzul relatărilor despre malnutriția și distrofia pe care le-a constatat la fața locului, Stalin „s-a deslănțuit și s-a răstit la Kosîghin”⁴¹, luându-l ulterior mult timp peste picior, acesta alegându-se și cu porecla *fratele distrofic*, etichetarea aparținând lui I. Stalin.

Nicolai KOVAL, născut la 19 decembrie 1904, or. Camenca. Membru al PCUS din 1939.

În timpul foametei a deținut funcțiile: președinte al Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești (19 aprilie 1945- 5 ianuarie 1946); prim-secretar al CC al Partidului Comunist (bolșevic) din Moldova (5 ianuarie 1946–3 noiembrie 1950).

În scopul obținerii unor dividende politice, a insistat asupra supraîmplinirii cu orice preț a planului de livrare a pâinii la stat, nu a raportat la Centru problemele existente în republică în ceea ce privește asigurarea cu produse alimentare a populației, amploarea distrofiei etc. La 17 martie 1949, împreună cu Gherasim Rudi, președintele Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești, și reprezentantul pentru RSS Moldovenească a CC al

PCUS, V. Ivanov, a adresat lui Iosif Stalin „rugămintea” de a permite deportarea din RSS Moldovenească a „culacilor și altor elemente antisovietice”.

⁴⁰ Țăranu A., *Foametea în Moldova sovietică (1946-1947)*. Culegere de documente, Chișinău, Litera, 2017, p. 578.

⁴¹ Vadim Guzun, *op. cit.*, p. 138.

Fiodor BROVKO, născut la 15 mai 1904, în satul Popenchi, raionul Râbnîța. Membru al PCUS din 1927. În timpul foametei a deținut funcția de președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldovenești (10 februarie 1941 – 26 martie 1951).

Scriitorul Alexei Marinat, pe timpul foametei, student la Universitatea de Stat din Chișinău, în însemnările sale descrie următorul caz, la care a fost martor ocular: „Treceam odată pe strada Pirogov, pe lângă vila lui Brovko, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al republicii. Soția lui Brovko hrănea puii cu brânză de Olanda, iar lângă gard stăteau pe brânci niște înfometați, întindeau mâinile printre ostrețe, apucau fărâmiturile de brânză delaolaltă cu țărâna și le duceau la gură ...”⁴².

Gherasim RUDI, născut la 19 februarie/4 martie 1907, în satul Sărăței, jud. Balta, gub. Podolsk. Membru al PCUS din 1939. În timpul foametei a deținut funcția de președinte al Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești (iulie 1946 – ianuarie 1958)

La 21 decembrie 1946, împreună cu președintele Biroului CC al PC (B) din toată Uniunea pentru Moldova, F.M. Butov, și secretarul CC al Partidului Comunist (bolșevic) din Moldova, N. G. Koval, adresează lui Iosif Stalin, președintele Sovietului Miniștrilor al URSS, o scrisoare prin care solicită acordarea unui ajutor alimentar „urgent și serios” republicii, menționând că, „populația multor raioane ... întrebuințează ca hrană diferite surrogate de proastă calitate: ghinde, șroturi, ciocălăi de porumb, rădăcini de plante, stuf rășnit, cadavre de animale etc. În legătură cu lipsa alimentelor și furajelor, are loc sacrificarea în masă a vitelor productive și a cailor. Există

sate, în care aproape toate vitele au fost tăiate, mâncate sau vândute pentru a cumpăra alimente. În ultimul timp, în republică sunt frecvente cazurile de moarte de foame a țăranilor”.

În cadrul ședinței Biroului CC al PC(b)M din 24 februarie 1947, după ce ascultat critica la adresa sa din partea lui A.N. Kosîghin, luând cuvântul a spus următoarele: „Situația care s-a creat în republică este amenințătoare, ea nu mai poate fi tolerată în continuare. Ea s-a creat pentru că ajutorul guvernamental care ne-a fost acordat a îmbunătățit situația, însă noi până în prezent nu am dus acest ajutor până la populație. Raioanele și județele au foarte des o abordare formală față de distribuirea împrumutului.

⁴² Ilie Lupan, *Studentii anilor de foamete povestesc ... în Fărâma de pâine ...* Culegere de schițe și articole. Alcătuitor – I. Lupan, Chișinău, Cartea moldovenească, 1990, p. 187.

Populației i se acordă foarte puțin ajutor medical calificat. Personalul medical constă în cea mai mare parte din felceri care au absolvit școli în România, și, în fond, nu știu nimic”⁴³.

Concluzii

Foamea din anii 1946–1947 a fost una dintre cele mai mari catastrofe umanitare care au lovit teritoriul actual al Republicii Moldova în secolul XX. Nu a fost o calamitate naturală inevitabilă, ci o tragedie agravată de politicile autoritare și represive ale regimului sovietic de ocupație. În doar câteva luni au decedat de foame peste 200.000 de persoane, reprezentând circa 10% din populația RSSM. Proportional, Moldova sovietică a fost regiunea cea mai afectată din întreaga Uniune Sovietică, cu o rată a mortalității de zece ori mai mare decât în Rusia și de cinci ori mai mare decât în Ucraina.

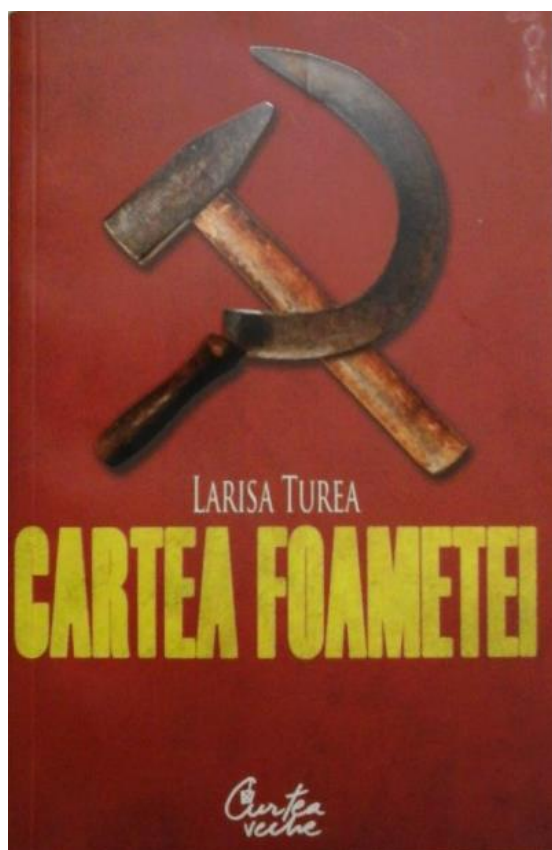
Catastrofa umanitară din 1946-1947 a fost rezultatul activității premeditate a Partidului Comunist (b) și organelor sovietice într-un teritoriu ocupat. Politica agrară, fiscală și represivă a statului sovietic a fost cauza principală a înfometării populației și a mortalității înalte.

Foamea a survenit ca o consecință a politicii agrare staliniste, ea a avut un caracter organizat. Componenta organizată a foametei s-a manifestat prin politica de impozitare excesivă a gospodăriilor țărănești individuale, prin confiscarea cerealelor, prin suprimarea rezistenței țăranilor, prin organizarea de colhozuri, la început, cu un regim de impozitare mai blând, prin neajutorarea înfometaților etc.

În opinia istoricilor, foamea din anii 1946-1947 constituie un act de genocid contra populației RSS Moldovenești și denotă esența criminală a totalitarismului de tip comunist.

Deși minuțios planificată, foamea, care a avut drept scop să distrugă identitatea națională și umană a populației din acest spațiu, să înfrângă rezistența antisovietică a țăranilor individuali și să-i forțeze pe aceștia să accepte colhozul ca formă de organizare agricolă, nu a avut rezultatele scontate. Rezistența antisovietică a basarabenilor parțial va fi înfrântă puțin mai târziu, în urma deportării în masă a populației la 6-7 iulie 1949.

⁴³ Țăranu A., *Foamea în Moldova sovietică (1946-1947)*. Culegere de documente, Chișinău, Litera, 2017, p. 574-575.

La 7 aprilie 2022, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat hotărârea prin care a instituit „Ziua comemorării victimelor foametei organizate din anii 1946–1947”, care este marcată anual, în a treia sâmbătă a lunii aprilie.

„Nu sunt multe cărți de istorie românească a căror lectură oripilează, zguduie, te întorc pe dos azvârlindu-te în mizantropie.

(...) Dar cercetarea Larisei Turea impresionează pentru că pornește, ca orice investigație veritabil asumată, dintr-o împrejurare de viață... Adevărată carte de sertar, investigația s-a articulat în ultimul deceniu de existență al sistemului patronat de Kremlin și cuprinde transcrierile după mărturiile culese de Larisa Turea, un grupaj semnificativ de documente oficiale, de stat și de partid, referitoare la foametea prin care Stalin a pedepsit Moldova întoarsă la soviete pentru cooperarea ei cu armatele române în 1941-1944, și un manunchi de fotografii de epocă, profund evocatoare și ele.

Greu de cuprins în câteva cuvinte atrocitatea zguduitoare a paginilor narrative în care supraviețuitorii amintesc împrejurările de după război. Dar și mai teribilă este alăturarea lor de documentele cuprinzând formulări stereotipe, diagnoze medicale (distrofie, dizenterie) și mai ales, tabele cu cifre. Decesele au depășit în total cifra de 250.000 de oameni, multe cadavre au ajuns neidentificate în gropi comune, iar altele au fost, devorate de membrii familiei proprii, amenințați cu existența”.

Ovidiu PECICAN, scriitor, istoric, publicist

Maia SANDU, Președintele Republicii Moldova:

„Astăzi comemorăm victimele foametei comise de regimul sovietic în anii 1946 – 1947. Părinților, bunicilor și străbunicilor noștri li s-a luat până și ultimul bob de grâu din poduri, lăsându-i să moară înfometați. A fost un gest intenționat, o metodă barbară de subjugare a populației.

Decenii întregi, această tragedie a fost trecută sub tăcere. Dar memoria colectivă nu poate fi ștearsă, iar adevărul trebuie spus. Nu putem clădi un viitor drept fără să recunoaștem nedreptățile trecutului și fără să păstrăm vie amintirea sutelor de mii de oameni răpuși de această crimă. Foamea nu a întrebat ce limbă vorbesc sau ce sânge poartă victimele sale. De aceea, datoria noastră, ca o societate unită, este să apărăm adevărul, să fim de partea binelui și să ne construim viitorul cu demnitate, în pace, într-o Moldovă în care astfel de orori să nu mai fie niciodată posibile”.

Igor GROȘU, președintele Parlamentului Republicii Moldova:

„În numele celor care au trecut prin acele zile cumplite, să nu uităm această perioadă întunecată a trecutului nostru. Doar așa vom înțelege mai bine Istoria, vom înțelege prin ce suferințe au trecut străbunii, buncii și părinții noștri, indiferent de ce limbă vorbeau, ce convingeri și vârstă aveau, fiindcă în acele luni de groază au avut de suferit în primul rând cei mai vulnerabili, copiii și vârstnicii. Doar așa vom reînoda firele date uitării ale trecutului, din care este țesută memoria colectivă a neamului nostru. Pentru aceasta trebuie să vorbim despre acea foamete groznică organizată de regimul comunist din Rusia Sovietică pe care au îndurat-o sute de mii de oameni.

Și ca să nu uităm, să citim cât mai mult. Chiar ieri am fost la o triplă lansare de carte, la care am auzit povești cutremurătoare din acea perioadă. Și aici vorbim de oamenii noștri din sudul Basarabiei, care au fost cel mai tare afectați. În aceste cărți („Cartea foametei” de Larisa Turea, „Cu ochii celuilalt” de Nicolaie Rusu, „Crucea Pământului” de preot Analol Cristea) supraviețuitorii își amintesc cu groază împrejurările de după război.

Toată luna aprilie, Teatrul „Lucaefărul” are un turneu prin țară unde joacă spectacolul de teatru documentar „1946”, în regia lui Slava Sambriș, după „Cartea Foametei” de Larisa Turea. Pentru a înțelege mai bine chinurile prin care au trecut oamenii, actorii Teatrului „Lucaefărul” au

mers prin satele Republicii Moldova și au vorbit cu mulți dintre cei care au fost condamnați la foamete.

Este o piesă cutremurătoare care trebuie văzută de fiecare cetățean al acestei țări. Vă recomand călduros să mergeți la spectacolul din 23 aprilie de la Cahul, acolo unde foametea organizată a făcut ravagii și unde sute de familii îi pomenesc până azi pe cei omorâți fără de vină. Este de datoria noastră să vorbim despre foamete, despre deportări, despre toate atrocitățile pe care le produce orice regim autoritar și dictatorial din toate timpurile”.

Dorin RECEAN, prim-ministru al Republicii Moldova:

„Chin, suferință și deznădejde – asta au simțit sute de mii de oameni nevinovați de toate etniile în timpul foametei organizate de autoritățile sovietice din anii 1946–1947 - o rană cumplită care nu se va vindeca niciodată complet.

Foametea necruțătoare, impusă cu brutalitate și folosită de regimul comunist ca instrument de opresiune și control imediat după cel de-Al Doilea Război Mondial, a dus la moartea a peste 123 de mii de oameni din toate regiunile țării.

Alte circa 400 de mii de persoane au fost afectate grav de malnutriție, dar au supraviețuit.

Astăzi ne amintim cu durere de cel mai traumatizant fenomen din istoria recentă a țării noastre, despre care istoricii spun că a fost mai cumplit decât deportările în masă, după numărul de vieți omenești pierdute în timp de pace.

Responsabilitatea noastră este să păstrăm memoria acelor oameni, să consolidăm pacea și democrația, și să facem tot ce ne stă în putință pentru a construi o societate dezvoltată, în care cetățenii sunt respectați și protejați”.

Afiș care anunță prezentarea la Cahul a spectacolului documentar „1946”, montat de trupa Teatrului „Luceafărul” din Chișinău, după „Cartea foametei” de Larisa Turea și mărturiile înregistrate de la supraviețuitori de către actorii teatrului. Adaptare de Slava Sambriș, Liliana Popușoi, Maria Anton

II. Îndrumări, sugestii și recomandări practico-didactice

Disciplina școlară *Istoria Românilor și Universală*, prin funcția formativă pe care și-o asumă, își menține privilegiul de a contribui, pe de o parte, la formarea unei culturi generale, a unui sistem de valori caracteristic societății civilizate, bazate pe gândire critică, valori morale și culturale, pe de altă parte, la oferirea posibilității de a cunoaște, înțelege și a contempla umanitatea în toată diversitatea ei. În acest sens, conexiunile dintre competențele specifice și finalitățile la disciplină formează profilul absolventului, ce asigură formarea unei culturi democratice în baza *Cadrului de Referință al Competențelor pentru Cultură Democratică*, aprobat de Consiliul Europei (2018)⁴⁴.

Curriculumul la disciplina școlară *Istoria Românilor și Universală pentru învățământul gimnazial și liceal* (ordinul Ministerului nr.906/2019)⁴⁵, precum și ghidurile de implementare a acestuia, corespund exigențelor actuale de formare/dezvoltare a competențelor specifice la disciplină, racordate la profilul absolventului. Capacitatea de a învăța, a acționa și a judeca constituie temelia competențelor specifice – 5 cinci la număr - la *Istoria Românilor și Universală*:

1. Utilizarea limbajului istoric în diverse situații de învățare și de viață, respectând cultura comunicării;
2. Amplasarea în timp și spațiu a evenimentelor, proceselor, fenomenelor, demonstrând înțelegerea continuității și schimbării în istorie;
3. Analiza critică a informației din diferite surse pornind de la cultura istorică, manifestând poziția cetățeanului activ și responsabil;
4. Determinarea relației de cauzalitate în istorie, dând dovadă de gândire logică și spirit critic;
5. Valorificarea trecutului istoric și a patrimoniului cultural, manifestând respect față de țară și de neam.

O competență specifică disciplinei *Istoria Românilor și Universală* pentru treapta gimnazială și liceală este: *Cunoașterea, utilizarea și interpretarea surselor istorice*.

Utilizarea surselor istorice în predare, învățare și evaluare la disciplina *Istoria Românilor și Universală* este o necesitate. Prin intermediul sursei istorice, elevul „pătrunde în laboratorul științific al istoriei”, intră în contact cu realitatea istorică, dobândește deprinderi de lucru specifice istorice. Lecturarea sursei istorice îi permite elevului să achiziționeze cunoștințe care sunt extrem de valoroase, căci sunt rezultatul propriului efort intelectual.

Prin urmare, unul dintre obiectivele cadru pentru disciplina *Istoria Românilor și Universală* constituie cunoașterea și interpretarea surselor istorice, deoarece baza cunoașterii trecutului umanității este sursa istorică de orice tip.

Există două categorii principale de surse istorice: sursele scrise (documente, presa, scrisori, jurnale, reviste etc.) și sursele vizuale (filmul, fotografia, picturile, caricaturile, posterele, afișele,

⁴⁴ Cadrului de Referință al Competențelor pentru Cultură Democratică, V-1-3, Consiliul Europei, 2018.

⁴⁵ *Istoria românilor și universală: Curriculum național: Clasele 5-9: Curriculum disciplinar: Ghid de implementare* / Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova; coordonatori: Angela Cutasevici, Valentin Crudu, Corina Lungu; grupul de lucru: Rodica Neaga (coordonator). Chișinău: Lyceum, 2020. 128 p.; *Istoria românilor și universală: Curriculum național: Clasele 10-12: Curriculum disciplinar: Ghid de implementare* / Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova; coordonatori: Angela Cutasevici [et al.], Valentin Crudu, Corina Lungu; grupul de lucru: Rodica Neaga (coordonator) [et al.]. – Chișinău: Lyceum, 2020. 188 p.

colajul, harta istorică etc.). Cele din urmă sunt analizate întotdeauna separat, având rolul de confirmare și nuanțare a informațiilor extrase din sursele scrise.

În cele ce urmează, venim cu sugestii de utilizare a surselor istorice scrise și vizuale în cadrul procesului de predare-învățare-evaluare a subiectului **Foametea organizată din anii 1946-1947 în RSS Moldovenească**.

În acest context, propunem câteva modalități de analiză a surselor istorice scrise (documente oficiale, mărturii, amintiri, date statistice etc.) precum și a celor vizuale, cum ar fi filmul documentar, fotografia, harta istorică etc.

Cadrul didactic care va utiliza acest suport informațional, poate selecta și adapta activitățile și sarcinile propuse, alegându-le pe cele care se potrivesc cel mai bine nivelului clasei, specificului elevilor și resurselor disponibile în cadrul instituției de învățământ.

Noțiuni/termeni

.Foamete - lipsă mare, generală și prelungită de hrană; perioadă de timp când au avut loc asemenea lipsuri.

Infometare - mijloc de intimidare și supunere, de obținere a controlului total, de constrângere politica prin foame, exercitata asupra unui grup de indivizi sau comunități (popoare, populații etc.).

Inaniție - stare patologică cauzată de lipsa cronică de hrană, manifestată prin pierdere în greutate, scăderea forței fizice și amețeli. Este o formă extremă de denutriție, rezultând din lipsa aportului alimentar sau din deficiențe majore de asimilare a nutrienților.

Malnutriție – afecțiune care rezultă din alimentarea defectuoasă, neadecvată, din lipsa unor produse alimentare esențiale în alimentație.

Foamete organizată – complex de acțiuni represive ale autorităților sovietice orientate spre îndeplinirea și supraîmplinirea planului de livrare la stat a cerealelor și altor produse agricole de către gospodăriile țărănești individuale, în detrimentul majorității populației, care a rămas fără produse alimentare și alte mijloace de existență. Scopul foametei organizate era să determine țăranii să intre în gospodăriile colective (colhozuri).

Distrofie – stare patologică constând în dereglarea funcțiilor organismului în urma tulburărilor de nutriție

Distrofic – persoană care are leziuni ale țesuturilor tubului digestiv din cauza nutriției inadecvate.

Canibalism - actul de a mânca carne de om de către o altă ființă umană, uneori din motive legate de lipsa hranei.

Cartelă – bucată de hârtie sau carton de mici dimensiuni (un fel de card), cu bonuri detașabile, imprimare și numerotate, pe care era trecut numele deținătorului și în baza căreia acesta putea să cumpere produse alimentare raționalizate sau să servească masa la o cantină. Cartela trebuia obligatoriu prezentată în magazin, iar vânzătorul verifica, apoi bifa acordarea rației alimentare. În timpul foametei, populația de la orașe putea procura toate produsele alimentare, inclusiv pâinea, doar în baza cartelei.

„Postavka” – stabilirea de către administrația sovietică pentru gospodăriile țărănești individuale din Basarabia a anumitor cote, care erau exagerat de mari, de predare obligatorie la stat a cerealelor (grâu, porumb, orz etc.), precum și altor produse agricole: carne, ouă, lapte, brânză, lână, fructe, legume etc.

„Upolnomocennîi” – împuternicit (responsabil) de colectarea cerealelor și altor produse agricole de la populație

Genocid - infracțiune săvârșită în scopul de a distruge deliberat și sistematic, în întregime sau în parte, o colectivitate sau un grup național, etnic, politic sau rasial.

Nomenclatură - (în fosta URSS și statele socialiste aliate) – totalitatea posturilor de conducere în organele de partid și de stat; grupul social care ocupa aceste posturi, având prerogative excepționale

Rație alimentară – cantitatea de alimente necesară unei persoane pentru o anumită perioadă, de regulă – o zi, stabilită după anumite norme sau criterii. Aceasta trebuie să acopere necesitățile energetice și nutritive ale individului, incluzând macronutrienți (proteine, lipide, glucide) și micronutrienți (vitamine, minerale); porția de mâncare, inclusiv pâinea, ce îi revenea unei persoane pentru o anumită perioadă de timp

Orfelinat – instituție de stat (dar și privată) în care sunt internați și educați copii orfani, dar și minorii fără familii

Secetă - fenomen natural caracterizat prin lipsă de precipitații atmosferice într-o perioadă îndelungată de timp, în rezultatul căruia are loc uscarea solului și a vegetației.

Pud – unitate de măsură pentru greutate, egală cu 16, 38 kg.

Chintal - unitate de măsură pentru greutate, folosită mai ales pentru cereale, egală cu o sută de kilograme.

Colhoz – formă de organizare a producției agricole, practică în anii 20-30 ai secolului trecut în Rusia sovietică, impusă de administrația sovietică și în spațiul basarabean; gospodărie agricolă colectivă, formată prin asocierea (colectivizarea) gospodăriilor țărănești individuale, în urma căreia pământul, transformat în proprietate colectivă, era prelucrat cu inventarul agricol, animalele și brațele de muncă ale țăranilor.

Cronologie

17 aprilie 1944, Soroca. - adoptarea de către Sovietul Comisarilor Poporului al RSSM și Comitetul Central al Partidului Comunist (al bolșevicilor) din Moldova a hotărârii „Cu privire la predarea obligatorie la stat a grâului, porumbului, floarei soarelui și soiilor din recolta anului 1943 în raioanele eliberate ale RSS Moldovenești”.

13 septembrie 1944, Moscova - adoptarea de către Sovietul Comisarilor Poporului al URSS a hotărârii „Cu privire la predarea obligatorie a produselor agricole la stat din recolta anului 1944 în raioanele nou-eliberate ale RSS Moldovenești”, prin care a fost restabilită ordinea, normele și termenele de predare la stat a cerealelor, semințelor de culturi oleaginoase, cartofi, fân etc., practicate în anul 1941.

13 iulie 1945, Moscova - adoptarea de către Sovietul Comisarilor Poporului al URSS și Comitetul Central al Partidului Comunist din toată Uniunea a hotărârii „Cu privire la planul anual de colectare a cerealelor din recolta anului 1945 în RSS Moldovenească”.

1945 - 1946 – o secetă cruntă a cuprins spațiul basarabean.

26 iunie 1946, Moscova - adoptarea de către Sovietul Miniștrilor al URSS și Comitetul Central al Partidului Comunist din toată Uniunea a hotărârii „Cu privire la planul anual de colectare a cerealelor din recolta anului 1946 în RSS Moldovenească”.

19 iulie 1946, Moscova - adoptarea de către Sovietul Miniștrilor al URSS și Comitetul Central al Partidului Comunist din toată Uniunea a hotărârii „Cu privire la planul anual de colectare a cartofilor, legumelor, fructelor, strugurilor, fructelor uscate și a fânului din recolta anului 1946 pentru RSS Moldovenească”.

mijlocul verii anului 1946 – atestarea unor probleme mari în legătură cu aprovizionarea cu alimente a populației, apariția primelor simptome ale foametei ce se profila

19 august 1946, Moscova – adoptarea de către Sovietul Miniștrilor al URSS a hotărârii cu privire la acordarea unui împrumut alimentar de 1. 500 mii de puduri de cereale populației suferinde de foame din RSSM și a câte 5 000 de tone lunar de făină pentru vânzarea comercială a pâinii la sate.

21 decembrie 1946, Chișinău - președintele Biroului CC al PC(b) din toată Uniunea pentru Moldova, F. M. Butov, prim-secretarul CC al Partidului Comunist (bolșevic) din Moldova, N. G. Koval, și președintele Sovietului Miniștrilor al RSSM, G. I. Rudi, adresează o scrisoare lui Iosif Stalin, președintele Sovietului Miniștrilor al URSS, prin care solicită acordarea unui ajutor alimentar „urgent și serios” republicii, în legătură cu situația alimentară grea. Se solicita 3 250 de mii puduri de cereale, 20 mii de tone de cartofi, 50 de mii de tone de furaj, pentru a stopa procesul de sacrificare a animalelor, precum și material semincer.

29 decembrie 1946, Moscova – Sovietul Miniștrilor al URSS a adoptat hotărârea „Cu privire la acordarea unui ajutor suplimentar colhozurilor, sovhozurilor și gospodăriilor țărănești din RSS Moldovenească în legătură cu recolta proastă în anul 1946”. Hotărârea prevedea livrarea către RSSM, cu titlu de împrumut alimentar fără dobândă, cu restituirea în natură din roada anilor 1947-1948, a 1 500 mii de puduri de cereale.

Decembrie 1946-iulie 1947 – apogeul foametei, cea mai tragică iarnă din istoria contemporană a românilor basarabeni.

13 februarie 1947, Chișinău – președintele Sovietului Miniștrilor al RSSM, G. I. Rudi, și secretarul Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din Moldova, N. G. Koval, au adresat o scrisoare președintelui Sovietului Miniștrilor al URSS, I.V. Stalin, prin care solicitau pentru gospodăriile țărănești din raioanele din dreapta Nistrului, care primeau ajutor alimentar de la stat (în realitate, care îndurau foamete), unele scutiri, cu titlu de excepție, de predarea obligatorie la stat a cărnii, ouălor, laptelui și brânzei.

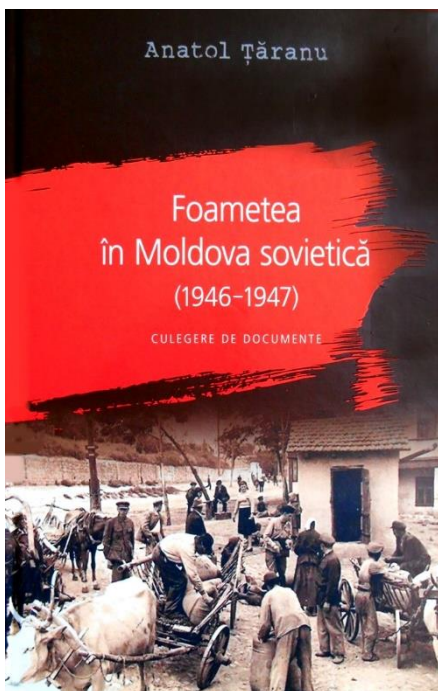
24 februarie 1947, Chișinău – ședința lărgită a Biroului CC al PC(b) din Moldova, cu participarea lui A.N. Kosîghin, vicepreședintele guvernului sovietic, la care s-a discutat situația catastrofală alimentară din RSS Moldovenească și s-au schițat unele măsuri pentru depășirea crizei alimentare.

7 aprilie 2022, Chișinău – adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a hotărârii prin care s-a instituit „Ziua comemorării victimelor foametei organizate din anii 1946–1947”, stabilindu-se că ea fi marcată anual, în a treia sâmbătă a lunii aprilie.

A. Documente și materiale.

Sugestii de sarcini pentru studierea surselor istorice scrise

a) documente oficiale

20 decembrie 1946, Chișinău. Memoriul secretarului Comitetului județean Chișinău al PC(b)M, N. S. Krainii, adresat secretarului CC al PC(b)M, N. G. Koval, cu privire la situația alimentară dificilă a țăranilor din cauza recoltei proaste din anul 1946 și la necesitatea acordării unui ajutor de urgență

În legătură cu recolta proastă din anii 1945 și 1946, în județul Chișinău s-a creat o situație alimentară excepțional de dificilă a majorității țăranilor. Controlul selectiv, efectuat de lucrătorii comitetului județean și ai comitetelor raionale ale PC(b)M într-un șir de sate ale fiecărui raion, a constatat că o mare parte a populației, mai ales grupul sărac și mijlocaș-neînstărit, nu are în prezent alimente și este nevoită să se hrănească cu tot felul de surrogate, cu rădăcini de plante sălbatice, cu carne de animale pierite ș.a. În sovietului sătesc Bozieni, raionul Kotovski, în lunile noiembrie și decembrie a. c. populația a sacrificat 60 de cai, întrebuintându-le carnea pentru mâncare. În acest soviet sătesc țăranii Comiru Efim și Birsu Piotr au luat un cal pierit, care i-a aparținut mai înainte cetățenei Martâniuc Maria Iacovlevna, întrebuintându-i carnea pentru mâncare. Când a fost vizitată țăranca Chișlar Efrosinia Nicolaevna, care are 5 ha de pământ, s-a descoperit că ea fierbea pentru copiii săi mațe de cal. Familia aceasta, care constă din 7 persoane, inclusiv 6 copii, se hrănește deja de mai mult de două săptămâni exclusiv cu carne de cal. În sovietul sătesc Micăuți, raionul Vadul lui Vodă, drept hrană pentru populație servește în fond carnea hoiturilor de cai pieriți. Controlul a arătat că toate cele 357 de gospodării din acest soviet sătesc au nevoie de un ajutor alimentar de urgență. În satul Căpriana, raionul Strășeni, în timpul vizitării caselor țăranilor Roșca Trifon Grigorevici, Scutari Ivan Stepanovici, Bischer Egor Ivanovici și ale altora a ieșit la iveală că familiile lor se hrănesc exclusiv cu ghinde, rezervele cărora vor fi de ajuns pentru 2-3 zile. În satul Durlești, raionul Chișinău, familia lui Colța Ivan Petrovici (invalid al războiului pentru apărarea Patriei, inapt de muncă, are trei copii, unul a murit deja de distrofie) se hrănește cu rumeguș, cu buruieni uscate și rase. Aceeași situație a fost descoperită în același sat și în timpul cercetării familiilor lui Daici Dumitru, Caracuian Maria Andreevna, Stigorescu Ivan, Vîtcarev Constantin și altora. În satul Vărzărești, raionul Nisporeni, în timpul vizitei secretarului comitetului raional al PC(b)M la țăranca Tâmbur Alexandra Matveevna, familia căreia constă din 4 copii, are 2,5 ha de pământ, soțul a căzut pe frontul războiului pentru apărarea Patriei, s-a dovedit că în gospodărie nu e niciun gram de pâine, copiii s-au umflat de foame, acum mănâncă pielea de oaie fiartă și prăjită.

Situația este la fel și în alte raioane ale județului.

Ca rezultat al circumstanțelor expuse mai sus, în județ se produce o creștere considerabilă a morbidității de distrofie. Dacă în luna august a. c. organele de ocrotire a sănătății au depistat în județ 5 200 de distrofici, inclusiv 3 600 de copii în vârstă de până la 14 ani, atunci în luna noiembrie a anului curent au fost înregistrate deja 13 717 persoane, inclusiv 9 160 de copii în vârstă de până la 14 ani. Este deosebit de grea situația în raioanele Leova, Chișinău, Bujor și Kotovski. Numai în

cele 5 soviete satești din raionul Leova, care au fost supuse controlului, au fost înregistrate 2 671 de persoane bolnave de distrofie. Aceasta se observă din tabelul de mai jos:

Denumirea sovietului sateșc	Numărul total al populației	Bolnavi de distrofie	Raport procentual față de populație
Beștemac	1.743	421	24,1%
Sărățica Nouă	737	222	30,0%
Sărăteni	1.338	376	28,1%
Borogani	5.226	1.117	21,4%
Tomai	4.802	535	21,3%

În total, în raionul Leova (conform unor date incomplete), potrivit situației de la data de 15 decembrie 1946, au fost depistate 3 954 de persoane bolnave de distrofie, inclusiv 1 057 de copii în vârstă de până la 4 ani, 1 221 de copii în vârstă de la 4 la 14 ani și 1 676 de persoane în vârstă de peste 14 ani. Trebuie menționat că dacă acum 2 luni focarele de îmbolnăvire de distrofie se aflau, în principal, în 11 soviete satești, atunci în ultimul timp bolnavii de distrofie au fost depistați în toate localitățile raionului. În raionul Bujor, potrivit situației de la data de 14 decembrie, sunt înregistrate 2 000 de persoane distrofice. În satul Cățeleni din acest raion în 15 familii investigate au fost depistați câte 2-3 distrofici. Astfel, în familia lui Romanciuc Zaharia Vasilevici, sărac, are 6 membri ai familiei, sunt 3 distrofici; în familia lui Guțanu Nicolae Gavrilovici, sărac, din 5 membri ai familiei 2 sunt bolnavi de distrofie. Cazuri de îmbolnăvire în masă de distrofie au fost înregistrate, de asemenea, în satele acestui raion Fălești⁴⁶, Mingir, Bujor, Cărpineni și altele, în plus, într-un șir de familii sunt bolnavi de distrofie aproape toți membrii familiei. În spitalul din Șișcani, raionul Bujor, din cei 70 de bolnavi 31 sunt distrofici, în afară de aceasta, la spitalul respectiv, care deservește 5 sate, se adresează zilnic 10-15 persoane bolnave de distrofie (spitalul este prevăzut pentru 40 de paturi), și majorității acestora li se refuza tratamentul în condiții de staționar. În raionul Kotovski au fost înregistrate 2 594 persoane bolnave de distrofie. Numai în trei soviete satești (Bozieni, Buteni și Mereșeni) au fost constatate 22 de cazuri de deces din cauza distrofiei. În raionul Strășeni au murit de distrofie 19 persoane, inclusiv în luna decembrie - 14 persoane. Este aproximativ la fel situația în ceea ce privește morbiditatea de distrofie și în celelalte raioane. Este caracteristica pentru cazurile de disperare din cauza foametei părăsirea de către părinți a copiilor lor. În satul Tălăești, raionul Bujor, cetățeanul Șcior Ivan a părăsit 6 copii și aplecat împreună cu soția nu se știe unde; Ciglei Maxim Iosifovici a părăsit doi copii, Golovneak Maxim Iosifovici - trei copii. Astfel de cazuri au fost înregistrate și în raionul Nisporeni (despre unele dintre ele se menționează în memoriul nostru din 16. XII.1946). Ca urmare a controlului efectuat, a fost constatat un șir de cazuri de îmbolnăvire de distrofie în rândul intelectualității satești, în principal învățători și funcționari cu familii numeroase. De exemplu, în raionul Leova, în legătură cu anularea livrării pâinii persoanelor întreținute și cu încetarea vânzării pâinii comerciale, 10 învățători de la sate sunt bolnavi de distrofie învățătorul Carp Chiril Ivanovici din satul Baiuș, Depaduri-Porfir Vasile Artiimovici din satul Hănăseni, Șargul Ivan Ivanovici din satul Cuvurlui și alții). În raionul Bujor familiile de acest fel sunt 19 la număr (învățătorul Agocenschi din satul Troian, care are 6 persoane la întreținere, Belciug din satul Calmațui - 7 persoane la întreținere și a.).

Cazuri similare exista și în raioanele Kotovski, Vadul lui Vodă și altele.

Toate aceste cazuri citate caracterizează situația alimentară excepțional de grea a populației din județ.

⁴⁶ Așa este în text. Probabil este vorba de satul Tălăești. Actualmente el este comasat cu orașelul Krasnoarmeiskoe, raionul Hâncești.

Numărul populației care are nevoie de ajutor alimentar și care ar putea să trăiască fără el până la recolta anului 1947 este reprezentat, pe raioane, de următoarele date:

Denumirea raionului	Total gospodării și populații		Au nevoie de ajutor urgent		Va fi nevoie de ajutor peste 1-2 luni		Vor trăi fără ajutor alimentar	
	Gospodării	Populație	Gospodării	Populație	Gospodării	Populație	Gospodării	Populație
Chișinău	11.932	47.038	3.700	13.690	4.295	20.180	3.937	13.168
Kotovski	15.000	54.416	8.300	30.471	3.800	14.151	2.900	9.794
Călărași	10.985	40.896	1.620	6.642	6.153	26.228	3.212	8.026
Nisporeni	12.650	47.244	5.938	21.732	3.170	12.284	3.542	13.228
Strășeni	12.820	46.081	5.128	18.432	2.564	9.216	5.128	18.433
Vadul lui Vodă	9.307	35.414	4.088	15.936	3.357	12.404	1.862	7.074
Bujor	12.549	46.685	6.912	25.774	3.694	13.722	1.943	7.189
Leova	8.242	37.792	6.005	26.751	1.358	6.925	879	4.116
Total	93.485	362.766	41.691	159.428	28.391	115.110	23.403	81.028

Pentru a ieși din situația care s-a creat și a nu admite mortalitatea în masă a populației din cauza subnutriției și a foametei, este necesar să se acorde cât mai repede posibil ajutorul alimentar. Din datele citate se observă că 159 428 de locuitori ai județului au nevoie de un ajutor alimentar urgent. Dacă vom considera ca normă minimă pentru o persoană pe zi 300 grame, pentru a menține nivelul de viață al acestui număr de populație până la recolta nouă - iulie 1947, va fi nevoie să ne livrați cereale alimentare într-o cantitate de 8 609 tone. În afară de aceasta, peste 1-2 luni ajutorul alimentar va trebui majorat, extinzându-l asupra altor 115 110 persoane. Pornind de la norma menționată, va fi nevoie de acordat suplimentar în acest scop încă 5 180 de tone, iar în total e nevoie de 13 789 de tone de cereale.

Nevoia de ajutor alimentar și de vânzare comercială a pâinii pe raioane este reprezentată de următorul tabel:

Denumirea raioanelor	Necesită ajutor urgent			Necesită ajutor peste 1-2 luni			Total necesar ajutor alimentar	Inclusiv pâine comercială
	Nr. populație	Norma zi, g	Necesar pâine, tone	Nr. populație	Norma zi, g	Necesar pâine, tone		
Chișinău	13690	300	739	20180	300	908	1647	408
Kotovski	30471	300	645	14151	300	637	2282	500
Călărași	6642	300	359	26228	300	1180	1539	368
Strășeni	21732	300	1174	12284	300	553	1727	400
Nisporeni	18432	300	995	9216	300	415	1410	500
Vadul lui Vodă	15936	300	860	12404	300	558	1418	400
Bujor	25774	300	1392	13722	300	617	2009	584
Leova	26751	300	1445	6925	300	312	1757	480
Total	159428	300	8609	115110	300	5180	13780	3640

Din numărul populației ce necesită ajutor, partea mai înstărită dispune de mijloace și va putea cumpăra pâine; comitetul județean al PC(b)M consideră că din cantitatea totală de pâine, necesara pentru satisfacerea nevoilor populației, pot fi livrate cu titlu de vânzare comercială 3 640 de tone. În afară de aceasta:

- să se permită livrarea produselor pentru micilor dejunuri calde pentru elevi în școli, pentru 40 000 de copii, calculând câte 150 grame de pâine (la un elev), ceea ce constituie 900 de tone, 30 de grame de crupe (la un elev), ceea ce este egal cu 180 de tone, și 13 grame de zahăr (la un elev), ceea ce va constitui 90 de tone;
- să se deschidă suplimentar în localitățile satești creșe pentru 3 000 de copii;
- să se permită deschiderea a câte o casă de copii în raioanele Kotovski, Chișinău, Vadul lui Vodă și Leova cu un număr total de 500-600 de copii;
- să se permită acordarea cartelelor pentru pâine pentru persoanele întreținute (copii și bătrâni) de muncitori, intelectualitate și funcționarii din localitățile satești;
- să se instaleze suplimentar pe lângă spitale 4 000 de paturi din contul fondului antiepidemic.

Deopotrivă cu dificultățile alimentare, județul nu este asigurat, de asemenea, cu semințe de culturi de primăvară. Conform planului semănatului de primăvară de 196 816 ha, inclusiv 146 816 ha cu culturi cerealiere și leguminoase, va fi nevoie în total de 9 879,6 tone de semințe, inclusiv 8 782 (tone) de semințe de cerealiere și leguminoase. Ținând cont de faptul că partea chiaburească-înstărită a populației, suprafața cultivată a căreia constituie ceva mai mult de 26 000 ha, va putea însămânța sola de primăvară cu semințe proprii sau procurate, comitetul județean al PC(b)M vă roagă să le acordați colhozurilor și părții sărace și mijloace a gospodăriilor țărănești un împrumut în semințe de culturi cerealiere într-o cantitate de 7 590 de tone, de culturi tehnice - de 606 tone, de cartofi - de 756 (de tone), inclusiv pe culturi:

Cultură	Suprafață planificată (ha)	Necesar total semințe (tone)	Semințe proprii (tone)	Necesar împrumut (tone)
Grâu de primăvară	12.000	1.440	144	1.296
Orz	36.416	4.734	378	4.356
Ovăz	4.500	540	378	513
Mei	1.400	22,4	27	22,4
Porumb	88.000	1.760	—	1.760
Floarea-soarelui	25.000	400	367	1.403
Câneapă	2.200	286	80	320
Cartofi	7.000	8.400	840	7.500

**Țăranu A., *Foamea în Moldova sovietică (1946-1947) ...*, p. 387- 389;
Голод в Молдове (1946-1947). Сборник документов, Кишинёв, 1993, p. 328-332.**

✓ **Sugestii de sarcini de analiză a textului:**

- Identifică cauzele care au dus la declanșarea foametei în județul Chișinău în anii 1945-1946.
- Describe manifestarea foametei dintr-un sat menționat în sursă, evidențiind tipurile de hrană și starea de sănătate a populației.
- Interpretează datele din tabelul privind necesarul de ajutor alimentar pe raioane.
- Identifică soluțiile propuse de comitetul județean de partid Chișinău întru diminuarea foametei și prevenirii mortalității în masă.
- Formulează o concluzie cu referire la impactul foametei asupra societății basarabene în anii 1946-1947.

Nu mai devreme de 20 decembrie 1946, Vadul lui Vodă. Extras din Memoriul secretarului Comitetului raional Vadul lui Vodă a PC(b)M, T.I. Pustovoitenko, și al președintelui Comitetului executiv raional Vadul lui Vodă, A. A. Litvinov, adresat secretarului Comitetului județean Chișinău al PC(b)M, N. S. Krainii, și președintelui Comitetului executiv județean Chișinău, K.S. Kiriliuk, cu privire la situația alimentară a populației țărănești din raionul Vadul lui Vodă, potrivit situației de la 20 decembrie 1946

Sovietul sătesc Micăuți. În total 357 de gospodării au primit împrumut alimentară - 17 052 kg. Împrumutul alimentară le-a fost dat și celor mai nevoiașe 250 de familii.

În acest soviet sătesc situația este acum deosebit de grea, sunt 35 de copii distrofici, precum și 80 de persoane distrofici adulți, au fost spitalizați 12 copii distrofici.

Există familii întregi istovite de inaniție, că, de exemplu, familia lui Veloșciuc Sidor Vasilievici – 4 persoane, a primit 80 kg de împrumut alimentară; familia lui Ghebdeu Pavel Constantinovici – 4 persoane, a primit 120 kg de împrumut alimentară, familia lui Chiriac Nicolae Ilarionovici – 6 persoane, a primit 212 kg de împrumut alimentară, familia lui Dolghi Anton Vasilevici – 4 persoane, a primit 84 kg de împrumut alimentară, familia lui Onica Ivan Stepanovici – 9 persoane, a primit 156 kg de împrumut alimentară, familia lui Onica Stepan Alexandrovici – 5 persoane, a primit 100 kg de împrumut alimentară.

Situația din Micăuți e de așa natură, încât, fără ajutorul corespunzător al statului, toate cele 357 de gospodării nu vor subzista până la recolta nouă.

Casele din sat au devenit literalmente pustii, oamenii au vândut tot ce se putea vinde – covoare, mobilă și altele.

Se înregistrează cazuri de întrebuițare în masă a cărnii de cal în alimentație, inclusiv carnea cailor pieriți. Majoritatea absolută a familiilor se grănește cu ghinde. Populația sovietului sătesc Micăuți este de 1 325 de persoane, inclusiv 714 persoane apte de muncă, dintre care până la 300 de oameni pot fi folosiți la munci în industrie și în transporturi.

Planul de predare la stat a cerealelor în sovietul sătesc Micăuți este de 7 tone, au fost predate 7,4 tone; a florii-soarelui – 1 tonă, au fost predate 1,7 tone, planul de predare a cărnii la stat a fost îndeplinit în proporție de 97,4%.

Țăranu A., *Foametea în Moldova sovietică (1946-1947)...*, p. 403;

***Голод в Молдове (1946-1947)...*, p. 345.**

21 decembrie 1946, Chișinău. Scrisoarea președintelui Biroului CC al PC(b) din toată Uniunea pentru Moldova, F. M. Butov, a secretarului CC al PC(b)M, N.G. Koval, a președintelui Sovietului Miniștrilor al RSSM, G. I. Rudi, adresată Președintelui Sovietului Miniștrilor al URSS, I. V. Stalin, cu privire la acordarea unui ajutor suplimentar republicii în legătură cu recolta proastă din anul 1946

21 decembrie 1946

În anul 1946, teritoriul republicii a fost supus, pentru al doilea an la rând, unei secete nemaivăzute. Ca rezultat, circa 320 mii ha de semănături de culturi cerealiere și leguminoase au pierit în întregime, iar recolta de pe celelalte suprafețe de semănături, potrivit datelor organelor Direcției centrale de statistică, a fost în sectorul țărănesc de 2,2 chintale la hectar și în sectorul colhoznic – de 3,8 chintale la hectar. Dar cantitatea de grâne treierate efectiv a fost cu 30–40% mai mică.

Situația s-a agravat și prin faptul că, din cauza secetei, au suferit nu numai culturile păioase, ci și porumbul, floarea-soarelui, legumele și alte culturi de câmp. În anul trecut, gospodăriile țărănești au avut unele rezerve de pâine din anii precedenți, dar, în cei doi ani de secetă, ele au fost consumate în totalitate și, în anul curent, în multe gospodării țărănești, chiar și în timpul recoltării, s-a creat o situație grea în ceea ce privește alimentele.

În luna august, Sovietul Miniștrilor al URSS i-a acordat republicii un ajutor alimentar, repartizând un milion și jumătate de puduri de împrumut alimentar și cinci mii de tone lunar pentru vânzarea comercială la sate. Acest împrumut alimentar a atenuat întrucâtva starea de lucruri, dar, către luna decembrie a.c., majoritatea absolută a gospodăriilor țărănești l-au consumat deja, vânzarea comercială a pâinii a fost redusă de Ministerul Comerțului al URSS de la 5 000 tone la 900 tone pe lună.

Studierea stării de lucruri în teritoriu denotă că populația are nevoie de un ajutor alimentar urgent și serios. În ultimul timp, ca rezultat al subnutriției, au fost înregistrate cazuri în masă de inaniție a populației satești. Numărul distroficiilor a ajuns, în luna decembrie, potrivit unor date incomplete, la 13 mii de persoane. Numărul bolnavilor de distrofie va crește brusc; este deosebit de mare morbiditatea în rândul copiilor.

Populația multor raioane din republică întrebuințează ca hrană diferite surogate de proastă calitate: ghinde, șroturi, ciocălăi de porumb râșniți, rădăcini de plante, stuf râșnit, cadavre de animale etc. În legătură cu lipsa alimentelor și furajelor, are loc sacrificarea în masă a vitelor productive și a cailor. Există sate în care aproape toate vitele au fost tăiate, mâncate sau vândute pentru a cumpăra alimente. În ultimul timp, în republică sunt frecvente cazurile de moarte de foame a țăranilor.

Sovietul Miniștrilor și CC al PC(b) al Moldovei le-au acordat unor sate și gospodării, care se aflau într-o situație deosebit de grea, un anumit ajutor material, dar resursele republicii, care pot fi utilizate în calitate de ajutor, sunt mizere.

În republică sunt circa 175 de mii de gospodării cu 692 de mii de oameni, care au nevoie de un ajutor alimentar urgent; este necesar de a acorda ajutor suplimentar din luna februarie pentru 481 de mii de persoane, din martie – pentru 267 de mii de persoane din populația rurală, și doar circa 30% din populație poate rezista fără ajutorul statului până la legumele timpurii și strânsul recoltei de culturi timpurii.

Sovietul Miniștrilor și CC al PC(b) al Moldovei roagă să-i repartizați republicii un împrumut alimentar de 3 250 de mii de puduri de cereale și să obligați Ministerul Comerțului al Uniunii să îndeplinească hotărârea Sovietului Miniștrilor al URSS din 19 august a.c. cu privire la repartizarea lunară a 5 mii de tone de făină pentru vânzarea comercială a pâinii la sate, precum și la aducerea în republică a 20 de mii de tone de cartofi.

Pentru a le acorda țăranilor ajutor cu furaje, să se repartizeze și să se aducă 50 de mii de tone de fân.

În afară de aceasta, ca excepție, rugăm să extindeți contingentul de aprovizionare cu rații alimentare a persoanelor aflate la întreținerea funcționarilor și muncitorilor de la sate cu 60 mii de persoane, să livrați fonduri de cereale pentru organizarea micilor dejunuri pentru elevii din școli, să extindeți contingentul caselor de copii, al caselor invalizilor și al persoanelor devârstă înaintată.

Considerăm posibil, în scopul unei anumite atenuări a situației alimentare, să se mobilizeze din republică, la munca în industria unională, 50 de mii de persoane apte de muncă.

În legătură cu această situație alimentară grea, republica nu dispune, de asemenea, de semințe pentru semănatul de primăvară. Având în vedere faptul că lucrările de câmp în Moldova încep deja în primele zile ale lunii martie, iar pentru încărcarea, transportarea pe calea ferată, distribuirea între gospodăriile țărănești și aducerea semințelor în sate vor fi necesare, cel puțin, două luni de zile, rugăm, să soluționați, totodată, chestiunea cu privire la acordarea către republică a unui ajutor în semințe.

Sovhozurile, colhozurile și gospodăriile țărănești din Moldova au nevoie de un împrumut în semințe de 56 340 de tone de culturi cerealiere și leguminoase, 2 086 de tone de floarea-soarelui, 43 800 de tone de cartofi și 312 tone de ierburi perene.

Ținând cont de faptul că 65% din gospodăriile țărănești nu au vite de muncă, iar până la semănatul de primăvară numărul acesta va spori considerabil, rugăm să repartizați și să aduceți în republică până la 1 mai 1 947 600 de tractoare.

Vă prezentăm spre examinare proiectul de hotărâre a Sovietului Miniștrilor al URSS în această chestiune și rugăm să-l aprobați.

Președintele Biroului CC al PC(b) din toată Uniunea pentru Moldova Butov

Secretar al CC al PC(b) al Moldovei Koval

Președintele Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești Rudi.

Țăranu A., Foametea în Moldova sovietică (1946-1947) ..., p. 405-409;

Голод в Молдове (1946-1947)..., p. 347-348.

✓ **Sugestii de sarcini de analiză a textului:**

- Identifică cauzele crizei alimentare din RSS Moldovenească în anul 1946.
- Descrie situația populației și modul de supraviețuire în contextul declanșării foametei.
- Analizează modul în care autoritățile locale au încercat să reducă criza alimentară.
- Explică de ce resursele proprii ale republicii au fost insuficiente pentru depășirea foametei.
- Elaborează o listă cu măsurile urgente solicitate, grupate pe domenii (alimente, semințe, furaje, tehnică agricolă etc.).

11 februarie 1947, Chișinău. Memoriul lui V. A. Șnîriov⁴⁷, adresat președintelui Sovietului Miniștrilor al RSSM, G.I. Rudi, și secretarului CC al PC(b)M, N.G. Koval, cu privire la dezastrul excepțional din raionul Congaz

Pe 7 februarie a.c., am sosit în raionul Congaz pentru a mă întâlni cu alegătorii din circumscripția electorală nr. 144. Despre situația proastă din acest raion, în legătură cu dificultățile alimentare, fusesem informat în mod corespunzător și consideram că ajutorul acordat raionului, prin hotărârile corespunzătoare ale Sovietului Miniștrilor și CC al PC(b) al Moldovei, va redresa situația din raion și va permite desfășurarea alegerilor la nivelul politic care se impune și va asigura avântul necesar al populației în procesul de pregătire pentru semănatul de primăvară.

⁴⁷ Șnîriov V. A. – candidat pentru alegerile de deputați în Sovietul Suprem al RSS Moldovenești.

În realitate, însă, ambianța pe care am găsit-o în raion s-a dovedit a fi de multe ori mai grea și mai complicată decât este reflectată în informațiile și datele de care dispun Comitetul Central al partidului și Sovietul Miniștrilor al Moldovei.

Eu am fost nevoit să renunț imediat la planul schițat pentru întâlnirea cu alegătorii, să las la o parte toate formalitățile și atmosfera de paradă conformă uzului și să purced pe calea imixtiunii administrative, orientând toate forțele raionului la sistarea imediată a dezastrului catastrofal, gradul de dezvoltare al căruia conduce spre mortalitatea totală a populației unor sate.

Dezastrul acesta s-a dezvoltat îndeosebi în satele cu populație găgăuză. În satele acestea, în luna ianuarie și la începutul lunii februarie, a decedat până la 30% din populație, iar din populația rămasă, mai mult de jumătate are nevoie de măsuri curative și sanitare speciale și un ajutor alimentar excepțional, fără de care va fi greu de pus această populație pe picioare și de curmat mortalitatea pe viitor.

Voi cita unele date, precum și unele imagini pe care le-am văzut, unele episoade și cazuri pe care le-am constatat. Pe drumul dintre Ceadâr-Lunga și Congaz zăceau cadavre, care se aflau acolo deja de multă vreme, fără să le ridice cineva. Primul sat, în care m-am oprit, Baurci, este o localitate mare – liniște totală, pe ulițe și în ogrăzi nu se văd oameni, porțile și drumurile erau întroienite. În centrul satului se afla sovietul sătesc, pridvorul și încăperea căruia erau ticsite de bătrâne și copii umflați. Unii dintre ei se aflau într-o stare pe jumătate leșinată.

Alături se află punctul de alimentare. Lângă ghișeul de servire a hranei e îmbulzeală și urlete neomenești. Era deocamdată unicul punct de alimentare, celelalte încă nu fuseseră deschise. La sovietul sătesc mi-au raportat care e situația. În noaptea spre ziua în care am sosit au fost depistate 4 cazuri oribile de omor și canibalism. Mâncatul cadavrelor a căpătat un caracter de masă, în plus, la aceasta contribuie manifestarea unei propagande religioase monstruoase (bătrânele muribunde îi roagă pe copiii și nepoții lor să le mănânce cadavrele, propovăduindu-le păstrarea vieții, iertarea păcatelor și mântuirea lui Dumnezeu).

Au fost înregistrate cazuri de furturi ale cadavrelor, duse la cimitir, dar neînmormântate. Sovietul sătesc nu dispunea de date exacte despre starea populației. Mi-au raportat că în ziua precedentă au murit 20 de persoane. Aveau de gând să precizeze datele după întocmirea listelor pentru primirea alimentelor, adică la adunarea semnăturilor sub angajamente.

Dar, întrucât întocmirea listelor s-a târăgănat pe o săptămână întreagă, sovietul sătesc nu știa care este starea reală a populației. S-a propus efectuarea imediată a controlului din casă în casă.

În prima jumătate a zilei în decursul controlului au fost depistate 73 de cadavre. Majoritatea cadavrelor erau ascunse în șoproane, în beciuri, în podurile caselor, în troienele de zăpadă. O parte considerabilă a cadavrelor aveau tăiate carnea și membrele. Același control a dat posibilitatea de a strânge peste 100 de copii orfani, care se aflau în încăperi reci, fără supraveghere și într-o stare pe jumătate leșinată. După efectuarea controlului și a examenului medical, au fost constatate următoarele date: distroficii de gradul I sunt 202 persoane, de gradul II - 640 de persoane, de gradul III - 403. În 7 zile ale lunii februarie mortalitatea a fost de 93 de oameni. Satul Beșalma este, de asemenea, unul dintre satele găgăuze mari. Aici situația este și mai proastă. Potrivit unor date inexacte, la sovietul sătesc mi-au raportat că în 8 zile ale lunii februarie și în luna ianuarie au murit 630 de persoane. Au fost depistați distroficii, adică cei pe care i-a examinat personalul medical - 1 540 de persoane. Canibalismul a căpătat un caracter similar cu cel din satul precedent. În ziua sosirii mele în sat au început să funcționeze un punct de alimentare pentru 240 de persoane și două pavilioane nu prea mari pentru spitalizarea copiilor. Întocmirea listelor pentru împrumutul alimentar nu era terminată, prin urmare, nu a fost organizată nici aducerea alimentelor. Pavilioanele nu erau amenajate deloc. Mâncarea era pregătită prost, mazărea nu era fiartă până la capăt, și, după ce era consumată de bolnavi, ieșea întreagă. Medicii nu aveau niciun fel de medicamente. Clădirile sovietului sătesc și a punctului de alimentare sunt înconjurată de oameni sleiți de puteri și flămânzi, care nu le permit să treacă reprezentanților din raion și lucrătorilor sovietului sătesc-îi apucă de picioare, de poale și cer ajutor. În rândul lucrătorilor care se afla în sat se simte dezorientarea și neajutorarea. Am luat împreună cu tov. Tîganko măsuri urgente. Au

fost trimise imediat căruțele după alimente și până seara au fost deschise încă doua puncte de alimentare, precum și pavilioane suplimentare și a fost luat un șir de alte măsuri pentru a face ordine în acest sat. Dar aceasta nu este nici pe departe tot ce trebuie întreprins urgent, imediat, fără întârziere în aceste sate.

În ce constă cauzele faptului că satele acestea au fost aduse într-o astfel de stare și ce trebuie făcut pentru a salva populația?

În primul rând, cauzele constau în faptul că conducătorii raionului, până în ultimul timp, nu cunoșteau situația reală și proporțiile amenințărilor după care a urmat catastrofa. Din această cauză, „conducătorii” aceștia informau incorect și incomplet Sovietul Miniștrilor și CC al partidului și, ca urmare a acestui lucru, măsurile luate de conducerea republicii s-au dovedit a fi insuficiente și de o eficiență redusă.

În al doilea rând, ajutorul acordat s-a mișcat foarte și foarte încet până în sate. În acest proces s-au manifestat ca niciodată toate viciile revoltătoare ale birocrăției, începând cu organizațiile republicane („Zagotzero”, Uniunea Cooperăției de Consum din Moldova, Ministerul Comerțului și, mai ales, ministerele Ocrotirii Sănătății și al Învățământului Public).

Căci ce zarvă au stârnit cu întocmirea acestor liste. De exemplu, în satele menționate au întocmit listele în trei exemplare, au început să meargă cu aceste liste pe la oameni, mai exact, să-i cheme pe oameni la sovietul sătesc ca să le semneze. Listele au fost recunoscute ca inutilizabile (nu erau conform modelului), deoarece în loc de semnături erau cruciulițe și amprente digitale, precum și în virtutea denaturării numelor de familie în grafia rusească.

În sfârșit, abia la 8 februarie, pentru fondul din această lună au sosit angajamentele standard. Au luat tot lucrul de la capăt. Au plecat după cereale, dar s-a dovedit că procurile nu erau valabile. Li s-a mai cerut, în afara de semnătura de pe angajament, și semnăturile pe procură.

Depozitele „Zagotzero”-ului nu s-au pregătit de livrare. S-a format o întârziere mare la centre. În particular, la stația Ceadâr-Lunga, unde s-au acumulat multe cereale, depozitul este întroienit, locul de încărcare nu era curățat, căruțele stăteau zile și nopți la rând.

De regulă, alimentele și mărfurile (albituri, medicamente, grăsimi etc.) sunt aduse la bazele județene și interraionale. Ministerele menționate nu au dat dovadă de operativitate. Operativitatea aceasta trebuia să fie una deosebită, ca toate mijloacele acestea să ajungă neîntârziat în raion, în sat.

Telecomunicațiile funcționează execrabil, în timp ce aceste centre atât de necesare trebuie să beneficieze de fir separat și să aibă comunicația bine pusă la punct. Raioanele Congaz și Ceadâr-Lunga încercau câte trei zile să li se facă legătura cu Chișinăul, dar dacă și li se făcea legătura cu ministerele menționate, nu primeau răspunsuri articulate.

În particular, conform hotărârii Sovietului Miniștrilor, raionul Congaz trebuia să primească glucoză, untură de pește și medicamente. Până la 9 februarie raionul nu a primit nimic din toate acestea.

Într-o măsură mai mare sunt de vină pentru toate acestea conducătorii raionului. E deja de domeniul trecutului dacă foștii conducători ai acestui raion au fost demiși din funcție la timp sau nu. Dar cert este că acest raion nu este până acum întărit. Până la 11 februarie nu avea președinte al comitetului executiv raional și, în fond, comitetul executiv raional nu s-a ocupat de treburile acestea. La comitetul raional de partid este numai prim-secretarul, ceilalți sunt bolnavi. Activul raionului este slab.

Conducerea raională este limitată la mijloacele de transport și, deși distanța nu este mare, nimeni din raion nu venea în aceste sate cu săptămânile. Trebuie menționat în mod deosebit faptul că din cele 11 soviete sătești ale raionului Congaz, în situația cea mai proastă se află 2 soviete sătești cu populație găgăuză.

Făță de aceste soviete sătești nu numai că nu a fost manifestată o abordare diferențiată, ci ele erau prejudiciate în multe privințe, iar cât privește munca organizatorică și politică de masă, aceasta a fost extrem de limitată și era efectuată în mod formal, de la caz la caz.

Nimeni nu s-a lămurit cum se cuvine cu viața economică și politică a populației găgăuze.

Starea muncii organizatorice în rândul acestei populații, dată fiind prezența cazurilor de atitudine nebinevoitoare și de desconsiderare din partea populației băștinașe, în situația creată, se transformă într-o chestiune politică de principiu.

Fără a pătrunde în profunzimea analizei cauzei și consecinței stării pe care v-am raportat-o, consider necesar să subliniez, în principal, că este vorba acum de sute de vieți omenești, pentru salvarea cărora este necesar de luat măsuri extraordinare.

Eu vă rog să ordonați cui trebuie să ia imediat la un control deosebit și o supraveghere deosebită satele menționate ca fiind cele mai afectate de dezastru și să le acorde un ajutor special – cu alimente adiționale și mijloace medico-sanitare.

În afară de alimente, aș mai considera necesar:

a) pe magistrala de cale ferată Bender-Reni să fie organizate 2-3 brigăzi sanitare mobile, să li se dea platforme cu autoturisme, pentru ca ele să poată acorda în scurt timp asistență de urgență satelor afectate;

b) raioanelor Congaz și Ceadâr-Lunga să li se dea câte un automobil „GAZ” sau „Vilius”;

c) să se mărească numărul de zboruri cu avionul și să se organizeze transportarea cu avionul a grăsimilor și medicamentelor nemijlocit în satele dificile;

d) să se roage unitățile militare să dea pentru o anumită perioadă câteva stații de radio pentru a lua legătura cu sovietele satești îndepărtate. Raioanele acestea să fie conectate la firele speciale de comunicații.

Vă rog în mod deosebit să acordați atenție stării copiilor. Instalarea pavilioanelor temporare (a spitalelor pentru copii în sate) nu va soluționa problema aceasta. Lucrul trebuie organizat în așa fel ca de îndată ce copilul va începe să meargă, să fie luat la casele de copii și la grădinițe staționare speciale.

Pentru aceasta este necesar de a începe de pe acum desfășurarea unei rețele de instituții pentru copii, măcar și din cauza că majoritatea copiilor au ajuns orfani.

Aș considera, de asemenea, corect ca, deopotrivă cu trimiterea împuterniciților, care sunt acum destui în acest raion, să fie soluționată chestiunea cu privire la întărirea conducerii raionale și întărirea organizațiilor satești cu oameni coresponzători – comuniști fermi.

La rândul său, ținând cont de condițiile existente și de circumstanța că în dezastrul cel mai grav au ajuns localitățile cu populație găgăuză și, parțial, cu populație bulgară, și că acestei populații îi revine o anumită pondere în raioanele de frontieră de la sudul republicii, s-ar cuveni să fie elaborată și adoptată o hotărâre specială cu privire la consolidarea organizatorică și economică a acestor raioane și intensificarea muncii politice de masă în rândul acestor naționalități.

V. Șnîriov

Țăranu A., *Foametea în Moldova sovietică (1946-1947) ...*, p. 481- 484;

***Голод в Молдове (1946-1947)...*, p. 411-415.**

✓ **Sugestii de sarcini de analiză a textului:**

- Identifică cele mai afectate de foamete sate din raionul Congaz, utilizând datele despre mortalitate și numărul de persoane cu distrofie.
- Descrie situația reală a populației din raionul Congaz în timpul foametei, evidențiind condițiile de viață și modul de supraviețuire.
- Explică fenomenul canibalismului și cauzele care au contribuit la apariția lui.
- Identifică soluțiile urgente propuse de autorul documentului autorităților întru salvarea populației din satele afectate de foamete.
- Formulează o concluzie despre gravitatea situației alimentare și sociale din raionul Congaz, utilizând datele din sursă.

b) Jurnale, scrisori, memorii

6 decembrie 1946, Chișinău. Informația viceministrului Învățământului al RSS Moldovenești, P. Bușilă, adresată secretarului CC al PC(b)M, N. G. Koval, cu privire la situația materială dificilă a cadrelor didactice din republică

În ultimul timp, la Ministerul Învățământului sosesc unele scrisori de la învățătorii din republică, în care este descrisă starea lor materială dificilă.

Greutățile alimentare din republică se reflectă într-o măsură și mai mare asupra învățătorilor în virtutea faptului că masa principală a învățătorilor nu este legată de gospodărie și trăiește exclusiv din rație.

În afară de 9 kg de făină, învățătorii și familiile lor nu primesc și nu pot cumpăra pe loc niciun fel de produse alimentare (grăsimi, crupe și legume).

Ca rezultat, sunt astfel de familii, care se află în condiții extrem de grele.

Șeful secției raionale de învățământ Cahul ne-a comunicat că în raion circa 50 de pedagogi suferă foame. Învățătorul din satul Carbalia, Petrescu, s-a umflat din cauza subnutriției, iar învățătorii din satul Roșu, tt. Bevz, Tabac, Jurcu, Mititelu se hrănesc cu rădăcini de ferigă. Într-o situație similară se află și învățătorii din satul Goluboi.

Învățătorul din satul Jura, raionul Râbnîța, t. Gheras A. I., comunică că familia sa compusă din 7 persoane suferă foamete.

Învățătorul din satul Mana, raionul Orhei, t. Busuioc F. I., scrie: „Nu am niciun fel de produse suplimentare. Îndur foamete literalmente”.

Învățătorii din raionul Cornești, județul Bălți, scriu în scrisoarea lor colectivă: „Rugăm să ni să permită să cumpărăm măcar o cantitate minimă de pâine la prețuri comerciale, căci, în caz contrar, vom muri de foame”. Despre același lucru ne scriu învățătorii din raioanele Dubăsari, Grigoriopol și din alte raioane.

Verificarea pe teren a confirmat faptele descrise.

Într-o situație deosebit de grea s-au pomenit acele familii de pedagogi, în care lucrează doar o singură persoană, după ce a încetat să fie eliberată pâinea pentru persoanele aflate la întreținere.

Învățătorul Naghirner E. V. din satul Parcani, raionul Tiraspol, care a lucrat în școală timp de 15 ani și este invalid al Războiului pentru apărarea Patriei, în familia căruia sunt trei copii, literalmente îndură foamete. Învățătoarea Ejelo din raionul Dubăsari, cu trei copii, se află într-o situație similară. Este la fel situația învățătorilor din raionul Slobozia: Lîsenko F. A. (trei copii), Todorasco S. I. (cinci copii).

La secțiile raionale de învățământ au început să sosească cerei cu privire la eliberarea de la serviciul din învățământ (Samoil – raionul Susleni, Borisova – raionul Cimișlia).

Aducându-Vă la cunoștință starea materială excepțional de grea a învățătorilor, Vă rog să luați măsuri pentru a le acorda în teritoriu ajutorul de neamănat învățătorilor cu alimente, în primul rând, celor cu familii numeroase, deoarece situația creată amenință cu abandonarea neautorizată a muncii pedagogice de o parte a învățătorilor.

**Țăranu A., *Foametea în Moldova sovietică (1946-1947) ...*, p. 361-362;
Голод в Молдове (1946-1947)..., p. 302-303.**

19 martie 1947, Soroca. Scrisoarea învățătorilor Ignatieva, Pronin și Lebedeva din Soroca adresată lui Iosif Visarionovici Stalin

Dragă Iosif Visarionovici!

„Scuzați-ne, dar ne adresăm Dumneavoastră ca unui tată. Noi am supraviețuit războiul, suntem recunoscători și acum, dar puterile ne părăsesc. Ne este incomod și rușine, știm că și fără noi aveți multe griji, dar credeți-ne, foamea ne impune. Muncitorii cu mulți copii umblă ca umbrele, pâine ne ajunge doar pentru jumătate de lună, iar restul, copiii noștri mănâncă macuc. Am vândut tot ce am avut, umblăm ruși și zdrențuiți.

Vă mulțumim, Iosif Visarionovici, pentru grija față de noi, față de învățători, în sensul asigurării cu produse alimentare, însă, spre regret, acestea nu ajung la noi. Oare are nevoie un învățător de galoși, stofă etc. Aceasta în timp ce șeful secției comerciale nici aproape nu ne permite să ne apropiem, iar directorul școlii este îmbrăcat la patru ace. Nu e bine de anunțat despre aceasta, însă lucrurile pe teren sunt dezgustătoare. Adjunctul secției comerciale Malin vinde sute de metri de stofă la piață, iar învățătorul nici nu mai seamănă a învățător. Oare poate fi un exemplu pentru elevi îmbrăcat în vechituri? Iar în timpul controlurilor la ei totul este în regulă. Așa cum am așteptat sfârșitul războiului așa așteptăm cu nerăbdare roada, însă acum, Iosif Visarionovici, ne este foarte greu.

Scuzați-ne că vă deranjăm cu problemele noastre. Noi vom depăși, însă nu mai putem suporta nedreptățile. Noi nu suntem în stare să cumpărăm pâine comercială, iar comercianții vând pâine cu câte 150 rub. bucata. Cum putem noi supraviețui cu salariul nostru de 500 ruble în lună? De s-ar coace mai repede noua roadă!

Scuzați-ne, Iosif Visarionovici. Noi ne-am adresat ca unui om apropiat.

Învățătorii: Ignatieva, Pronin, Lebedeva”.

Mariana S. Țăranu (editor), *Scrisori către Stalin...*, p. 57-58.

✓ **Sugestii de sarcini de analiză a textelor:**

- Evidențiază principalele probleme cu care se confruntau cadrele didactice în perioada foametei din 1946–1947. Menționează, două exemple concrete care susțin ideile tale.
- Explică cum reflectă acest document consecințele politicilor sovietice asupra vieții cadrelor didactice din RSS Moldovenească în anii postbelici. În răspunsul tău, folosește termeni istorici precum: raționalizare, criză alimentară, regim totalitar, lipsă de autonomie.
- Identifică elementele, care demonstrează că foametea nu era doar o problemă agricolă, ci una sistemică, legată de politicile statului.
- Consideri că autorul documentului transmite doar fapte obiective sau include și o formă de protest mascat?

3 iunie 1947, Chișinău. Fragment din scrisoarea Dorei Belaia, locuitoare a Chișinăului, adresată lui Iosif Visarionovici Stalin

... Vă rugăm să ne acordați vreun ajutor. Poporul nostru muncitor moare de foame, noi vedem doar ceea ce trece printre degete. La noi oamenii muncitori au murit, nici nu mai are cine semăna. În aceste condiții vă rugăm să ne ajutați, tovarășe Stalin, noi nu mai avem posibilitatea să trăim.

Mariana S. Țăranu (editor), *Scrisori către Stalin...*, p. 58.

Extras din *Jurnalul intim* a lui Alexei Marinat, născut la 24 mai 1924, în satul Valea Hoțului, reg. Odesa, în timpul foametei – student la Universitatea de Stat din Chișinău

14 ianuarie 1947. Situație: mănânc o dată pe zi, la masă: – 500 grame de apă chioară, în care, conform normei, ar trebui să plutească 20 grame de crupe (dar, câte grame plutesc, nimeni nu știe!); ar trebui supă să conțină 5 grame de grăsime, de care tare mă îndoiesc că sunt prezente: poate doar a cincea parte din cele prevăzute, le sorb și le gust. Pe lângă toate, combinația aceasta de nimicuri mai e și nesărată! Hojma cer sare de la bucătăreasă! Iar pâine – câte 600 grame pe zi.

Ca să nu ne chinuie stomacul la lecții, mă scol cu Vanea la 5 dimineața – căci tensiunea curentului electric e mai bunicică – și fierbem la plita electrică un fel de terci, însă răruț de tot (aceste momente sunt o mare fericire pentru noi, fiindcă nu întotdeauna avem crupe).

Iar seara ne gândim că totuna avem de dormit și ne culcăm cu stomacul gol cu nădejdea că somnul va birui stomacul ... și ne vom visa la o masă mare, plină cu bucate gustoase – pâine și slănină, în primul rând! – unde vom mânca pe săturate – și-ți vine să dormi și să tot dormi, și să nu te mai trezești niciodată.

22 martie 1947. Alaltăieri a murit profesorul de latină Lotoțki – un bătrânel foarte simpatic și un bun specialist în materie. Iată-i, Doamne, păcatele, că tare bun a fost.

Astăzi va avea loc înmormântarea . Împreună cu el îl vom înmormânta și pe studentul Bicikov, care a murit de tifos.

Bântuie tifosul!

24 martie 1947. Astăzi mi s-a povestit cum pregătesc oamenii mâncare în satele Moldovei. Dezgroapă mormintele de animale, scot oasele. Le taie în bucăți mai mici, le macină și le fierb cu sare.

Felul doi: crupe fierte, făcute din hlujeni de păpușoi. Taie încălțăminte, opincile, în bucăți mai mici, și le fierb. Taie copaci, fac rumeguș și îl fierb ...

**Alexei Marinat, *Călătorii în jurul omului (proză documentară)*,
Ed. Prut Internațional, Chișinău, 2004, p. 4, 10.**

„*Neamul nostru nu-i o păpădie*”- Fragment din amintirile lui Vasile Vakulovski, născut în anul 1923, satul Antonești, raionul Ștefan Vodă

„Tare mulți oameni au murit în satul nostru în timpul foametei. Nici nu-i putem compara cu cei căzuți în război. Puțini bărbați apti de muncă erau atunci în localitate; câțiva ani pământul a fost lucrat de femei și copii. O secetă arzătoare ne veni în 1945-1946, iar iarna următoare fu vitregă, geroasă, cu foarte multă zăpadă. Era frig și lângă gura cuptorului. Drumurile satului erau astupate, izburnea unde și unde câte o pârtie, rușinoasă parcă, care ducea la fântână, la grajd, la casele oamenilor. Se stingea lumea și nu avea măcar cine s-o îngroape. Toți erau fără vlagă, erau anemici, aveau un singur gând: să mănânce, să mănânce... Păreau pierduți, zăpăciți. Nimeni nu credea în nimic. Toți aveau un singur ideal: pâine. A fost totuși formată în iarna aceea cruntă o echipă de bărbați mai viguroși care săpau gropi comune, pe care, după ce le umpleau cu trupuri, le astupau cu țărână și acesta era tot ritualul îngropăciunii. Nimeni nu-i plângea. Anume în timpurile vitrege, tragice, omul se apropie mai mult de arbori, de păsări, de humă și înțelege mai adânc orice mișcare a vieții pe pământ. După ce trece cumpăna, el, pare- mi-se, își ridică ochii spre stele. Și asta e bine.

Altceva mă frământă: prea repede ne deprindem noi cu toate lucrurile - și cu cele bune, și cu cele rele. Prea nepăsători devenim. E rău? Nu-i păcat. În alte timpuri a fost și mai rău. Mor cei apropiați? Nimic nu-i veșnic. Unde e înmormântat străbunelul, bunelul? Tata știe. Dacă știe și el... înaintăm spre mocirlă. E vremea să ne oprim la un cot de drum și să cugetăm asupra faptelor noastre. Mormintele acestea comune mai pot fi zărite, dacă le cauți atent, în cimitirul satului, dar nimeni nu le acordă nicio atenție, cu părere de rău. Pare că generațiile îngropate în cimitir nu se cunosc între ele. Dacă am fi păsări călătoare, am găsi cuibul unde ne-am născut? Mă îndoiesc. În 1946-1947 copiii nu frecventau școala. Învățătorii îi vizitau la domiciliu și-i găseau deseori morți alături de părinți. Îi înmormântau. Nu are ce căuta cartea acolo unde copilul se umflă de foame, iar părintele nu-l poate ajuta cu nimic. În primăvară au început a da ajutor celor care au supraviețuit, dar totuși oamenii continuau să moară încă, deoarece erau distrofici, erau storși de puteri. Când auzeau că se aduce pâine în sat, mulți nu puteau aștepta acasă, ieșeau în întâmpinarea ei și nu erau puțini cei care nu se mai puteau întoarce acasă. Mureau în drum. Gândindu-mă la vremurile acelea grele, deseori îmi pun întrebarea: putea oare fi evitată foametea în Moldova? Doar seceta nu-i un oaspete rar prin părțile noastre. Pământul acesta a fost pârjolit, ars, uscat, năpădit de lăcuste... Dar oamenii n-au murit în așa proporții, au rezistat, au învins. Neamul nostru nu poate fi comparat cu o păpădie. Neamul nostru nu-i o păpădie. La întrebarea aceasta vor răspunde specialiștii, dar mie mi se pare că n-am fi suferit noi zilele acelea negre, dacă nu li se lua oamenilor tot grâul, tot porumbul, adică toată pâinea. Lumea a rămas fără hrană. Dacă ar fi fost atunci lichidate rechizițiile, lumea n-ar fi murit de foame, ar fi rezistat, s-ar fi salvat. Greul foametei a fost dus și-n 1946-1947 tot de bietul sătean. El nu e numai talpa țării, ci și țapul ei ispășitor.

O mare tristețe mă copleșește când mă gândesc că urgia foametei a trecut parcă neobservată de știința noastră istorică. Rămân uimit când văd câte pete albe sunt în istoria noastră. Oamenii care o scriu nu par a fi cercetători serioși, ci niște pseudosportivi care trec prin slalomuri, prin timpuri. Dar lumea nu uită foametea. Știu despre foamete chiar și copiii cei mai mici. Doar în zilele celea negre le-au murit rudele, buneii. Mulți poate au fost duși în mormânt numai leșinați, căci ar fi o naivitate să vorbim la modul serios de o asistență medicală în acele timpuri. Omul crescut numai cu mirosul florilor nu poate rezista greutăților vieții, să nu uităm aceasta. Să le deschidem ochii urmașilor noștri, să le spunem tot adevărul, chiar dacă acest adevăr mușcă. Chiar dacă acest adevăr doare”.

**Vakulovski A., *În gura foametei. Mărturii ale supraviețuitorilor*,
Ed. Prut Internațional, Chișinău, 2023, p. 37-39.**

✓ **Sugestii de sarcini de analiză a textului:**

- Identifică ideile principale care exprimă suferința populației în timpul foametei din 1946–1947.
- Explică în ce mod autorul textului sugerează că foametea putea fi evitată.
- Analizează, utilizând sursa, impactul foametei asupra comunității sătești.
- Comentează afirmația: „*Neamul nostru nu-i o păpădie*”, argumentând cu exemple din sursă și din cunoștințele tale istorice.
- Formulează o opinie personală despre importanța memoriei istorice, inspirându-te din reflecțiile autorului.
- Descrie, utilizând informațiile din sursă, condițiile naturale și sociale în care s-a produs foametea.
- Compară urmările foametei cu cele ale războiului, folosind informațiile oferite de autor.
- Argumentează de ce autorul consideră că țărani au fost „țapi ispășitori” în perioada foametei.

- Exprimă-ți opinia cu referire la modul în care ar trebui păstrată memoria acestor evenimente în conștiința generațiilor viitoare.

Din amintirile scriitorului Andrei Strâmbeanu, născut în anul 1934, satul Fântâna Albă, raionul Edineț

Sovieticii ne-au măturat podurile, ne-au lăsat absolut fără nimic. Aceasta este o crimă uriașă pentru care ar trebui judecați.

Un an întreg am dormit cu vaca împreună, în casa cea mare. Mama încuia ușa cu zăvorul, lega frânghia vacii de mână, ca să nu ne-o fure cineva, și se culca lângă mine. Mâncam numai lapte cu buruieni, mai ales cu lobodă. [...] Mama, țin minte, vorbea cu dânsa, o mângâia și o săruta ca pe o soră. Eu o pășteam, ținând-o de frânghie, cum mi-a poruncit mama. La amiază o mulgeam într-o cană și beam lapte. Eram slab, cu burta umflată.

[...] Dacă aș fi bogat, i-aș ridica un monument văcuței noastre, care ne-a salvat de la moarte...

Dina Ghimpu, *Omul uitat de ani*, în *Limba Română*, anul XX, nr. 7-8, Chișinău, 2010.

Din amintirile lui Macar Oprea, născut în anul 1937, satul Antonești, raionul Ștefan Vodă

„Prin 1946 în satul nostru s-a lăsat foametea. Vreau să vă spun că la noi foametea n-a fost adevărată, dar a fost artificială, adică ne-au silit să tragem foamete. Umbla prin sat o bandă de calici și lua tot ce a strâns omul prin sudoarea lui și o duceau nu numai la stat, dar și în podurile lor.

Dar în stația de la Căușeni pâinea putrezea în grămezi și nu dau voie la nimeni să ia măcar un pumn pentru copii. Îmi spuneau oamenii mai bătrâni despre asta, adică îi auzeam eu vorbind, și stam cu ochii holbați neînțelegând cum vine asta: undeva să putrezească pâinea, iar noi acasă să murim de foame.

Ce, credeți că am stat ca molăii și n-am ascuns bogăția noastră? Am ascuns-o! A făcut mama o saltea dintr-un material mai gros și a dosit acolo grâul, păpușoiul și orzul pe care îl aveam. Dar a venit un upolnomocen (reprezentant autorizat) și cu niște căței de la noi care au cotrobăit peste tot. Cu ei era unul B. F., e mort acum, eu i-am spus de multe ori în fața să nu-l primească pământul. Au venit în casa noastră, vasăzică, ne-au dat jos din pat și ne-a luat toată pâinea. Nu s-au vârat acei străini, ci s-a repezit el, al nostru, a pus mâna pe saltea și a zis:

- Aha! Vă socotiți mai deștepți ca alții?

Noi ședeam toți speriați pe pat, el ne-a dat jos, a tăiat salteaua cu un cuțit și ne-a luat și bruma aceea de pâine, toata ne-a luat-o, pânică. Dușmanul. Sincer vă spun.

Noi am avut noroc de văcușoară. Fătase și da lapte. Și-apoi mai aveam noi niște orz în plevărie. Îl vânturam, puțin, nu prea tare, și-l râșneam, făcuserăm noi o râșnită, și făceam turte.

Când nu mai aveam ce mânca, ne duceam la Nistru și adunam scoici și rădăcini de papură. N-am murit. Pe malul Nistrului trebuia să-ți păzești bine locul. Trebuia să-l bronezi, altfel ți-l lua și rămâneai fără hrană. Numai te mișcai, rămâneai cu dinții la stele. De aceea și stăm noi acolo până ce începeam a tremura. Pe alții îi sugea apa și leșinau. E ușor a zice - scoici.

În 1947 a fost roadă mai bună. Mulțumim. A fost minunată roadă. Nouă ni s-a părut mană din cer. Nu știu ce spun astăzi savanții iștia care croiesc istoria, dar în 1947 noi am scăpat de foamete.

... În timpul foametei nici încălțăminte nu era. A tăiat tata pe ascuns porcul și ne-a croit trei perechi de opinci: pentru dânsul, pentru fratele meu Grișa și pentru mine. Abia a croit tata opincile, n-am dovedit să ascundem restul pielii și au venit și ne-au luat-o. Iar cu opincile celea am ieșit din iarnă. Dar credeți că pe tata nu l-au târâit atunci pe la selsoviet, pe la militie? Ba.

- Cine ți-a dat voie să tai porcul? Vroiau să-l judece. Iată care erau problemele și grijile oamenilor atunci.

În timpul foametei noi învățam în clădirea unde a fost la început garajul, unde-i acum oloinița. Era frig în școală. Eu eram mititel, slăbănog. Mă duceam îmbrobodit la școală. Eram mititel, vă spun. Apoi m-am îmbolnăvit și o bucată de an n-am călcat pragul școlii. ... Copiii veneau la școală. Veneau cum puteau. Unii abia se târâiau. Cum să nu vină dacă ni se dădea câte un polonic de sorbitură și câte un bot de pâine cleioasă. Ei, și ce dacă era cleioasă? Nouă ni se părea bună ca pasca.

În școală învățam într-o clasă mai multe generații. Eu eram cel mai mititel. Grișa, fratele meu, era mai mare, iar Timofte al lui moș Chirică era încă și mai mare. Așa era. Învățam toți la hurtă. Și acel de șapte ani, și acel de paisprezece ani. Mai târziu ne-am împărțit: unul a rămas în școală, altul s-a dus în câmp, iar pe al treilea l-au luat în armată. Așa erau vremurile pe atunci.

În timpul foametei câini pe drum nu vedeai. Mânca lumea și câini, și mâțe, și cioroi, și țiștari - tot ce prindeau în sat sau în câmp. Mama lui T. L. a murit în sobă. Frigul a băgat-o în sobă, iar foamea i-a luat zilele acolo.

Se spune că o femeie care trăia unde trăia Mișa Gălănuță și-a mâncat copilul. Copilul era mărișor. L-a ucis și l-a mâncat. Așa se vorbea atunci.

Odată mama, după ce a muls vaca, a fiert apă într-un ceaun și a turnat un pumn de crupe. Crupele celea abia începură să fiarbă. Erau încă crude. Badea Costea Cucu, mi-e unchi, a intrat, a luat ceaunul acela cu uncrop și până la poartă l-a băut. Noi am rămas în ziua aceea flămânzi, iar unchiul Costea, sătul, când a ajuns la poartă, ne-a aruncat ceaunul gol”.

Vakulovski A., *În gura foametei. Mărturii ale supraviețuitorilor*, p. 232-236.

**Din amintirile Parascoviei Andrei Tănase, născută în 1943, în satul Chircani,
raionul Cahul**

Mama a avut doi cai și i-a tăiat ca să nu murim de foame. Dar cât a putut să ne salveze carnea de cal? S-a terminat. Mai ales că, venea ba o rudă, ba alta și cereau. Chiar fratele mamei. I-a dat o dată o bucată de carne, a doua oară, da a treia oară – gata!

Fratele mamei venea la noi și zicea:

- Dă-mi măcar oasele de la cal să le sug ca să nu mor...

Da mama închidea ușa, nici nu-i permitea să intre în casă.

- Ce să-ți dau ție și să moară copiii mei”?

- Așa era pe atunci, fiecare se stăruia pentru dânsul. Și n-a murit fratele mamei? A murit de foame!

Noi încă trăiam bine! Am terminat carnea de cal, dar mama primea porție de la pichetul de grăniceri. Drept că era foarte puțin o porție la cinci suflete ... Pichetul se afla în clădirea, în care

azi e spitalul. Mama spăla, făcea mâncare la pichet. Când curăța cartofi, se stăruia să lase coaja mai groasă. Cojile le puneau într-o căldare, deasupra așternea o hârtie și peste dânsa puneau gunoi. Când ieșea să arunce gunoiul, ascundea cojile de cartofi ori se repezea să le aducă acasă. Apoi nici coji nu putea să scoată în fiecare zi ...

Sora Marița și fratele Gheorghe se duceau în baltă, aproape de Prut, la șapte kilometri de sat, și tăiau papură, o aduceau acasă și o căsăpeam mărunțel-mărunțel. Eu deși eram mititică nu se cuvenea să stau, trebuia să ajut. Și-acum am un semn la un degete, m-am tăiat când căsăpiam papura ... Papura o punem în tăvăli și o dădeam în sobă la uscat, apoi, o scoteam, o trăgeam la râșniță și făceam făină. Din făină coceam covrigei și mâncam ...

Nu m-au dus pe mine și pe Gheorghe la spital, că ne umflasem de foame? Ne-au dus la Cucoara, că la noi în sat nu era spital!

Sora medicală din Cucoara, Natalia (datorită ei am scăpat cu viață) ne dădea mâncare. Stăteau pe paturi de scândură, în două rânduri, că nu încăpea lumea. Sora Marița strângea lobodă și făcea mămăligă. Ne aducea la spital covrigi de papură, mămăligă de lobodă, aveam vacă.

Vaca o țineam în tindă să nu ne-o fure cineva și s-o taie.

Mânca lumea guzgan. Pe fratele Gheorghe până azi în sat îl poreclesc Guzgan, pentru că prindea guzgan și îi mânca ...

Povestea mama că a treia casă de la noi trăiau trei băieți, le-am uitat numele de familie. Când mama lor a murit, ei i-au tăiat pieptul, l-au fiert și l-au mâncat ... Au murit tustrei de foame ...

Ștefan Melnic, *Securea cu două tăișuri, ... în Fărâma de pâine ... Culegere de schițe și articole. Alcătuitor – I. Lupan, Chișinău, Cartea moldovenească, 1990, p. 143-144.*

✓ **Sugestii de sarcini de analiză a textului:**

- Citește cu atenție sursa, stabilește numărul de persoane despre care amintește memorialista.
- Calculează câte persoane din cele menționate în sursă, au murit de foame și câte au supraviețuit.
- Luând în calcul constatarea că familia memorialistei făcea parte din categoria celor asigurate material („Noi încă trăiam bine!”), alcătuiește „meniul” familiei Tănase pe timp de foamete.
- Ce fenomen social denotă fraza: „Vaca o țineam în tindă să nu ne-o fure cineva și s-o taie”.

2003. Din amintirile Ludmillei Vnorovschi, în timpul foametei profesoară la catedra de matematică a Institutului Pedagogic din Chișinău

Au venit strașnicii ani 1946-1947. Anii foametei organizate în Basarabia. La Chișinău se mai putea găsi câte ceva de-ale gurii, se vindea pâinea fără cartele, așa-zisă comercială, uneori crupe ori alte alimente. Prin sate era foamete groaznică, căci de cu toamnă de la țărani a fost luat cu forța totul ce aveau strâns de pe câmpurile lor, erau cazuri de canibalism. Țăranii din satele vecine veneau de cu noapte la oraș ca să ocupe rând la magazine. În nopțile geroase, flămânzi și goi, cădeau pe stradă și mureau unul lângă altul. Mergând la lucru dis-de-dimineată, încă pe întuneric, vedeam pe lângă pereți grămezi de trupuri.

Noi primeam pâinea conform cartelelor nostre pentru întreaga familie în magazinul institutului, căci în timpul orelor de studii o putem lua fără să stăm la rând ceasuri întregi, astfel cum stătea lumea la alte magazine. Eu și Ana Grancovschi înveleam pâinea primită într-un șervet și, punând-o într-un săculeț, o țineam pe fereastră, Olga însă ținea pâinea pe măsura de lucru și în timpul zilei ciupea mereu din pâinea ei, ori chiar tăia câte o felioară și o mânca.

- Ce faci, Olguța, ce ai să duci acasă copilului și părinților? – o probzeam noi. Ea, săraca, nu se putea reține, era flămândă.

Într-o dimineață, Olga ne-a spus venind la lucru, cu lacrimi în ochi, că tatăl ei n-a venit acasă, în zădar l-au așteptat toată noaptea. „O fi zăcut și el mort undeva pe stradă ca sutele și sutele de flămânzi” – m-am gândit eu și i-am propus să mergem să-l căutăm.

La Chișinău era organizat un post, unde erau aduse trupurile morților strânse de pe străzile orașului. M-am dus cu Olga la acel post. Nu sunt în stare să uit priveliștea ce ni s-a înfățișat. Drept la intrare, în coridor, în grămada de trupuri, Olga a recunoscut după manșeta de pe mâna unuia pe tatăl ei. Cu greu am găsit o căruță și l-am transportat la căsuța lor într-o mahala la periferia orașului. Bătrâna mamă era la pat, muribundă și ea, aproape n-a reacționat, când și-a văzut soțul mort.

Olga era distrusă, considera că o parte de vină o poartă și dânsa, căci părinții ei au devenit distrofici, fiind lipsiți sistematic de pâine. Ceea ce Olga aducea acasă, ei păstrau pentru copil, nepotul lor, și fiica lor.

Vecinii, oameni buni și înțelegători, au ajutat-o să facă un sicriu și să pună o lumânare la capul mortului. A doua zi l-am petrecut pe tatăl colegei noastre la Cimitirul central de pe strada Armenească. În timpul înmormântării au văzut venind la cimitir una după alta căruțe înalte „zincuite”, în care de obicei se aduc vite tăiate de la abator, pline de trupuri omenești neidentificate. Se vedeau mâini și picioare goale, spânzurate din acele căruțe. Pe lângă garduri erau săpate gropi mari și trupurile aduse erau aruncate în gropi. Ceea ce am văzut cu ochii mei atunci nu se poate uita nici azi, deși a trecut de atunci mai mult de o jumătate de veac. Peste două zile a murit și mama Olgăi și, conducând-o și pe ea la cimitir, am fost din nou martoră acelui tablou lugubru.

Jertfele acestei crime sunt mai odioase decât jertfele războiului, ele nu aveau nicio justificare.

**Ludmila Vnorovschi, *Amintirile unei basarabence (Povestea vieții mele)*,
Chișinău, Cardidact, 2003, p. 134-135.**

1989. Din amintirile lui Efim Levit, istoric și critic literar, în timpul foametei, student la Universitatea de Stat „V.I. Lenin” din Moldova

Din primele zile ale războiului m-am aflat pe front. Războiul l-am terminat la Praga. Când veneam, în vara anului 1946, acasă cu trenul, pe la Cernăuți a început să se schimbe priveliștea în mod contrastant. Lângă Cernăuți erau câmpuri verzi de secară, dar pe la Briceni și mai încoace câmpurile erau vlăguite, arse..

Familia mea s-a stins din viață în timpul războiului, nici nu știu unde au fost înmormântați părinții. Am rămas fără familie, fără casă. M-am aciuat la o verișoară.

Foametea am prins s-o simțim spre toamna lui 46, când au dispărut legumele, fructele. La oraș, de bine, de rău, mai puneam ceva drept inimă, aveam o cantină la Universitate. Dar la sat era jale. Mureau de foame nu numai la țară, ci și la oraș. Lotoțki a fost un om de o cultură clasică. A predat latina și greaca la Seminarul Teologic din Chișinău la începutul secolului. A murit de foame în primăvara anului 1947. După ce a murit Lotoțki, am mai fost ajutați. S-a deschis un bufet unde

se vindeau tartine la prețuri comerciale. Prin februarie-martie 1947 a prins să se vândă și pâine comercială.

Fiecare se descurca cum putea. Aveam un coleg, fecior de preot, de la Leova. Nu cunoștea limba rusă și eu îi traduceam conspectele în rusește, pentru asta îmi plătea. Dar banii erau devalorizați, o pâine costa vreo 200 de ruble la piață. Mai făcusem niște magiun de prune, în vara lui 46, aveam câteva borcane de grăsime ... Am răsuflat ușurat în iunie 1947, când a apărut varza timpurie.

Situația la țară era cu mult mai deplorabilă. Auzeam noi ce se întâmplă acolo, fiindcă mulți studenți erau de la sate... L-am avut coleg la Institutul de Limbă și Literatură pe Sava Pânzaru, părinții căruia au murit de foame, iar el a crescut într-o casă de copii ...

Unii istorici, în articolele lor, ce vizează perioada imediat postbelică, enunță, în virtutea inerției, opinii neîntemeiate, dându-le drept postulate. Astfel, ei fac încercări de a justifica atitudinea oficialităților față de tragedia poporului – foametea.

Mecanismul declanșării foametei în Moldova a fost, ca și cel din anii treizeci în Rusia, Ucraina și alte republici. Planul de colectări trebuia îndeplinit făcându-se abstracții de toate. Și la noi în Moldova erau birocrați care voiau să-și dovedească fidelitatea față de „tătuca”, să realizeze planul cu orice preț, chiar luând ultimul tobultoc de făină, ultima bucată de pâine de la gură ...

Ilie Lupan, *Studenții anilor de foamete povestesc ... în Fărâma de pâine ...* p. 184-185.

1989. Din amintirile lui Vsevolod Moscalenco, academician, în timpul foametei, student la Facultatea de Fizică și Matematică a Universității de Stat „V. I. Lenin” din Moldova

În iarna anilor 1946-1947 eram înregistrat ca distrofic, primeam câte o strachină de supă de arpacaș. Trebuia să mă duc la cantina de pe strada Sverdlov, dar nu puteam să mă deplasez singur, mă duceam sprijinit de umărul lui Ionel Osadcenco. Deși ne venea foarte greu și eram apăsați de o stare chinuitoare, niciodată nu mi-a trecut prin cap să părăsesc studiile.

Uneori vindeam pâinea ce ni se cuvenea și cumpăram cașă, care era mai ieftină.

Noi, cei de la fizică și matematică, nu puteam lipsi de la ore, căci dacă pierdeai o oră de curs rămâneai în urmă. Cât a lipsit fratele, fiind bolnav, a trebuit să fii și profesor, să-i explic materia. Când lipseam eu, el mă ajuta ... Ionică Osadcenco era mai liber, făcea de serviciu și numai ce-l vedeam că deschide ușa sălii, băga capul crețos și șoptea „Cașă”. Acesta era semnalul. Din anii de foamete mi-a rămas în memorie dorința cumplită de a studia.

În primăvara lui 47 am făcut niște economii, am hotărât să plecăm la Orhei să-i ducem mamei o bucată de pâine, că era între viață și moarte. Da era un glod, că pe drumurile desfundate puteau circula numai tancurile și camioanele grele. Am stat la marginea Chișinăului, împreună cu fratele, o zi întreagă, dar n-am putut pleca.

În timpul foametei am avut mare noroc de cartelă, de cele 600 grame de pâine pe zi. Dar câți au murit de foame în sate! Conducerea de atunci a republicii poartă vina pentru victimele foametei. Aș dori ca țara, republica să aibă noroc de conducători deștepți, să fie respectate drepturile constituționale ale omului, dar nu cum s-a făcut în 46-47, când mulți sus-puși se gândeau la propria carieră. Nu ca să aibă grija de prosperitatea poporului, ci nici nu le păsa de existența lui.

c) informații statistice

1947, mai 15, Chișinău. Notă informativă a adjunctului secretarului CC al PC(b)M pentru comerț, A. Ustinov, cu privire la numărul bolnavilor de distrofie, înregistrați și spitalizați, funcționarea punctelor de alimentare și livrarea împrumutului alimentară suferinzilor, în perioada 1 ianuarie – 15 mai 1947

Data	Nr. populației	Bolnavi de distrofie înregistrați			Spitalizați	Cazuri letale	Puncte alimentare		Împrumuturi alimentare (tone)
		În total	Inclusiv Categori a 2 și 3	În % din total populație			Nr. punctelor	Persoane alimentate	
01.01.1947	2.099.850	71.506	–	3,4%	8.698	10.972	604	106.300	4.105,6
01.02.1947	2.099.850	169.924	–	8,1%	19.798	9.871	606	114.057	–
15.02.1947	2.099.850	201.807	101.283	9,6%	22.366	–	682	123.246	4.884,6
01.03.1947	2.099.850	236.899	99.173	11,2%	28.556	10.683	1.012	185.292	–
15.03.1947	2.099.850	240.537	104.112	11,3%	45.469	–	1.023	185.724	6.680,6
01.04.1947	2.099.850	220.682	87.872	10,5%	476.616	8.129	1.012	181.075	–
15.04.1947	2.099.850	190.364	64.053	9,0%	39.311	–	1.006	175.488	4.925,2
01.05.1947	2.099.850	152.424	46.815	7,2%	34.138	2.681	1.006	175.488	4.925,2
15.05.1947	2.099.850	123.763	35.793	5,9%	27.744	636	897	140.658	2.268,0

Secretar adjunct al CC al PC(b) al Moldovei, A. Ustinov
15 mai 1947

Țăranu A., *Foamea în Moldova sovietică (1946-1947)*. p. 723;
Голод в Молдове (1946-1947)..., p. 302-646.

✓ Sugestii de sarcini de analiză a datelor statistice:

- **Analizează** evoluția numărului de bolnavi de distrofie în perioada 1 ianuarie - 15 mai 1947; **identifică** momentul de apogeu al crizei.
- **Calculează** scăderea procentuală a cazurilor de distrofie în perioada 15 martie -15 mai 1947. **Explică** această tendință de scădere.
- **Compară** numărul de persoane cărora li se oferea masă la punctele de alimentare, la începutul lunii martie cu cel de la jumătatea lunii mai 1947.
- **Urmărește** evoluția cazurilor letale. **Explică** dacă acestea au fost sincronice cu dinamica cazurilor de distrofie.
- **Corelează** datele privind împrumutul alimentară (tone) cu numărul bolnavilor de distrofie.

- Calculează cantitatea medie de cereale ce era oferită unui suferind de distrofie.
Formulează o opinie privind eficiența ajutorului acordat.

B. Documente, memorii, scrisori.

Sugestii de sarcini pentru analiză surselor istorice vizuale

(filmul documentar, emisiunea televizată/mărturii video ale mărtorilor oculari, fotografia, harta istorică, activitatea învățarea în bază de proiect)

FILMUL DOCUMENTAR

Vizionarea și analiza unui film documentar dedicat unor fapte, evenimente și personalități istorice este o activitate de învățare importantă, care contribuie la sporirea gradului de înțelegere și de conștientizare de către elevi a acestui fenomen.

Or, filmul documentar⁴⁸ este un instrument prin care elevilor li se oferă experiența unor trăiri emoționale intense, provocând întrebări și îndemnându-i să caute răspunsuri trasând paralele cu viața lor și încurajându-i să-și formeze propriile opinii.

Înainte de a le propune ca sarcină de lucru vizionarea unui film tematic, profesorul va exersa cu elevii, la lecții, în baza unor secvențe de film, analiza și interpretarea sursei vizuale alese. Astfel, elevii vor fi pregătiți să analizeze de sine stătător un film și să reflecteze pe marginea celor vizionate.

Studiu de caz:

Vizionarea și analiza filmului documentar *Delirul blajinilor (foametea din anii 1946-1947), Moldova-film, 1989.* Regia – Mircea Chistruga, scenariu – Andrei Dumbrăveanu, imagine – Pavel Bălan, coloana sonoră – Petre Chetreanu

Recomandări: Model de învățare inversată: 1. Clasa inversată standard- prezintă o modalitate destul de apropiată învățării tradiționale. Elevilor li se dau materiale suport: videoclipuri de vizionat, articole de citit, pentru a intra în esența subiectului acasă. În timpul orei, elevii consolidează ceea ce au învățat, în timp ce profesorul pregătește un șir de sarcini pentru a explora cele studiate anterior de către elev.

Activități/ Sarcini didactice	Evaluare
Activitate de cercetare individuală https://www.youtube.com/watch?v=u_IY1Svahik	
Studiază materialul propus, pentru a identifica contextul apariției foametei în RSS Moldovenească.	Prezintă două cauze ale declanșării foametei (obiective/ subiective).

⁴⁸ Ghid de utilizare și reflecții didactice bazate pe metodologia OWIS . (Educația prin film documentar)., Chișinău, 2024.

Determină mecanismele represive utilizate de statul sovietic, menționate în film.	Describe două mecanisme represive prezentate în film.
Identifică în film o mărturie concretă, care te-a marcat. Argumentează alegerea.	Analizează impactul foametei asupra familiei. Prezintă în ce mod foametea a afectat viața cotidiană.
Activitate de cercetare în clasă	
Discuția: Se discută mesajul, emoția transmisă, contextul istoric. Se identifică sursele: mărturii, documente, imagini de arhivă. Integrarea: Elevii completează fișa de analiză a filmului <i>Delirul blajinilor</i>. 1.Date generale: • Titlu: <i>Delirul blajinilor</i> (foametea din anii 1946-1947) • Regizor: Mircea Chistruga • Scenariu: Andrei Dumbrăveanu • Studio: Chișinău, Moldova-Film (RSSM). • Anul: 1989 2.Context istoric • Determină perioada istorică reflectată în documentar. • Stabilește cum este descris regimul sovietic și politica de înfometare. • Ce rol joacă colectivizarea și deportările în povestire? • Ce tipuri de surse sunt utilizate în documentar? (mărturii orale, fotografii, documente din arhivă etc.) 3. Mărturii și personaje • Cine sunt martorii intervievați? • Ce experiențe personale sunt relatate? • Ce emoții se desprind din discursurile lor? 4. Elemente cinematografice • Ce imagini de arhivă sunt utilizate? • Cum contribuie fundalul muzical și sunetul la atmosfera filmului? • Ce simboluri vizuale apar frecvent? 5. Mesaj și interpretare • Ce semnifică apariția blajinilor în film, în opinia ta? • Ce mesaj transmite filmul despre foamete?	 Se evaluează capacitatea de înțelegere critică și empatie istorică. Se subliniază un moment din film prin care oamenii fac apel la solidaritate și compasiune. Se analizează rolul propagandei în ascunderea foametei și manipularea informației. Se reflectează asupra importanței valorificării memoriei colective, a mărturiilor pentru generațiile tinere. Se completează fișa de sinteză în urma discuțiilor cu elevii. (Eseul de 5 minute, scrierea reflexivă) Creează un produs final: Alege una dintre următoarele trei opțiuni: 1.un eseu scurt despre impactul foametei asupra populației; 2. o prezentare cu imagini și fragmente din film; 3. un jurnal reflexiv din perspectiva unui copil de vârsta ta din 1947, în care să descrie o zi din viața acestuia.

• Este o critică directă la adresa regimului sovietic? • Ce lecții morale și civice pot fi extrase? 6. Reflecție personală • Ce element din film te-a impresionat cel mai mult și de ce? • Ce întrebări ți-au aparut după vizionarea acestui film? • Cum ai descrie impactul foametei asupra comunității?	
--	--

Informație utilă: Filmul documentar „Omorâți prin înfometare”, 2019

<https://inliniedreapta.net/stiri/omorati-prin-infometare-marturii-despre-foametea-organizata-de-sovietici-in-basarabia-intre-1946-1947/>

Creatorii filmului documentar „**Omorâți prin înfometare**” - dr. Mariana Țăranu, istoric, conferențiar universitar, și Vitalie Guțu, jurnalist - abordând fenomenul foametei din anii 1946-1947 din RSS Moldovenească prin prisma documentelor istorice, presei oficiale dar și a mărturiilor supraviețuitorilor, reușesc să aducă în fața spectatorilor tabloul integru al celei mai mari catastrofe imanitare pe care a cunoscut-o spațiul basarabean de-a lungul timpului. Premiera filmului a avut loc la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, la 3 octombrie 2019, în cadrul unui eveniment dedicat rememorării victimelor foametei.

În cadrul evenimentului de lansare a filmului, a fost adresat un apel către conducerea Republicii Moldova să recunoască la nivel oficial existența foametei organizate de sovietici pe teritoriul RSSM în anii 1946-1947.

Dr. Mariana Țăranu: „Venim cu un apel adresat autorităților Republicii Moldova și aici vorbim de Președinție, Parlament, Guvern, ca să recunoască foametea drept crimă împotriva umanității. Să găsească curaj politic, înțelepciune să condamne această crimă împotriva umanității. Și dat fiind faptul că cele mai multe victime au fost în primăvara anului 1947, în lunile aprilie-mai, propunem ca cea de-a treia zi de sâmbătă a lunii aprilie să fie instituită ca o zi de comemorare a victimelor foametei organizate”.

EMISIUNEA TELEVIZATĂ - MĂRTURII REGIZATE ALE MARTORILOR OCULARI

O contribuție importantă în cunoașterea adevărului despre foametea din RSSM în anii 1946-1947 a adus-o emisiunea televizată „LECȚIA DE ISTORIE”, difuzată la TVR MOLDOVA, în fiecare zi de sâmbătă, la ora 19.00. Emisiunea are ca scop analiza celor mai importante evenimente din istoria poporului român, având la bază argumente științifice, opinii avizate și nepărtinitoare ale istoricilor de pe ambele maluri ale Prutului. Demersul instituției țintește obiectivul de a crea o viziune corectă asupra evenimentelor ce au marcat și influențat destinul națiunii române. „Lecția de istorie” își propune să contribuie la cultivarea simțului responsabilității față de trecut, prezent și viitor, să aducă la cunoștința publicului adevărul istoric, oricare ar fi acesta, fie el eroic sau chiar tragic, cum de altfel nu de puține ori a fost ca atare, să demonteze falsurile istoriografiei și propagandei sovietice (actualmente, rusești) despre istoria teritoriului românesc dintre Prut și Nistru. Aceasta emisiune vine să ajute societatea din Republica Moldova să pătrundă în esența evenimentelor pe care le-a oferit istoria de-a lungul timpului, să tragă niște concluzii, să însușească lecțiile istoriei și să-și modeleze comportamentul în realitățile de azi și cele de viitor.

Autorul emisiunii, jurnalistul Vasile Munteanu, a realizat mai multe ediții la subiectul foametei, la baza fiecărei emisiuni fiind puse mărturii ale martorilor oculari ale cataclismului social produs în spațiul basarabean în anii 1946-1947. O bună parte din mărturii sunt narate de scriitoarea Larisa Turea, care pe parcursul a mai multor ani a înregistrat istorii ale supraviețuitorilor foametei, inserându-le ulterior în *Cartea Foametei*. Componenta factologică a emisiunii este completată cu alte destine tragice din perioada foametei, cu alte materiale documentare la subiect.

De un real folos pentru cunoașterea adevărului istoric sunt emisiunile realizate în cadrul proiectului „ANTInostalgia” al Studioului „Telefilm-Chișinău”, difuzate la „Moldova 1” și la Radio Moldova, începând cu a doua jumătate a lunii aprilie 2023. Proiectul include 18 emisiuni cu filme documentare ce abordează diverse tematici care au marcat perioada sovietică. „Mă aștept ca pentru generația mai în vârstă să trezească nostalgiile care s-ar transforma treptat într-o antinostalgie, pentru că poporul nostru mai trăiește cu tinerețea și foarte mulți nu observă cum lucrurile s-au schimbat spre bine, cel puțin în libertatea noastră de a gândi, de a spune lucrurilor pe nume. De la tână generație mă aștept să știe ce a fost, pentru ca să nu repete greșelile noastre. Istoria în Uniunea Sovietică a fost una foarte complicată, unde pentru un cuvânt în plus, câteodată, și unul în minus puteai să faci pușcărie. Voi, tinerii nu trebuie să trăiți o astfel de perioadă. Și dacă noi, prin proiectul nostru ANTInostalgia apropiem acest ideal măcar cu un mic pas, eu voi fi fericit”, susține Mircea Surdu, directorul Telefilm-Chișinău și moderatorul emisiunii.

În fiecare emisiune cu o durată de o oră și jumătate sunt incluse cel puțin două filme documentare pe o anumită temă. Autorii proiectului ținesc organizarea unor emisiuni tematice, precum propaganda în film, excesul pesticidelor folosite în agricultură în R.S.S. Moldovenească, colectivizarea, industrializarea, foametea din 1946-1947 etc.

Emisiuni despre foametea din RSSM din anii 1946-1947 au realizat și unele posturi de radio și televiziune locale (din municipii, orașe și centre rationale). Bogatul material factologic poate fi utilizat (și trebuie să fie utilizat!) în procesul didactic de predare și studiere a fenomenului Foametea.

Nr.	Titlul emisiunii televizate	Link video
1	ANTInostalgia. Foametea din anii 1946–1947 din RSSM	https://www.youtube.com/watch?v=IPm8_uMuDJ0
2	Foametea din 1946–1947: nu mai erau câini, nici pisici. Satul, lăsat pradă morții	https://www.youtube.com/watch?v=lnZhjeXK8uo

3.	Lecția de Istorie: “Mărturii despre foametea din anii 1946–1947”, ediția I	https://www.youtube.com/watch?v=pTKIGgk0um4
4.	Lecția de Istorie: “Mărturii despre foametea din anii 1946–1947”, ediția II	https://www.youtube.com/watch?v=0QK4EHh3kUY
5.	Lecția de istorie “Mărturii despre foametea din anii 1946 - 1947 din Basarabia”, ediția III	https://www.youtube.com/watch?v=Heu8Osx6ZTQ
6.	Lecția de Istorie: “Mărturii despre foametea din anii 1946–1947”, ediția IV	https://www.youtube.com/watch?v=JVQZYmh8zZI
7	Lecția de Istorie: “Mărturii despre foametea din anii 1946–1947”, ediția V	https://www.youtube.com/watch?v=gIipi_1wnaw
	Lecția de Istorie: “Mărturii despre foametea din anii 1946–1947”, ediția VI	https://www.youtube.com/watch?v=s_wiqd_PCZ4
8	Mărturiile maestrului Eugen Doga despre foametea din Basarabia	https://www.youtube.com/watch?v=v070CQDmMeE
9	Mărturii de canibalism în timpul foametei din anii 1946-1947, la Adevăruri despre trecut	https://www.youtube.com/watch?v=pxypZsLVdus
10	Foametea în fosta Moldova socialistă: Istoricii au documentat cazuri de canibalism	https://www.youtube.com/watch?v=Sr2Acovjeg0
11	Pur și Simplu: „Au măturat până și pleava...”	https://www.youtube.com/watch?v=xh5gZ65CF_s
12	Mărturiile Olgăi Macovei din satul Cajba, r-nul Glodeni despre foametea din Basarabia	https://www.youtube.com/watch?v=0D1uZL45mJ0
13	Lecția de Istorie. Despre foametea din stânga Nistrului din 1932-1933	https://www.youtube.com/watch?v=dgz6zVHUgoU

14	Foamea din 1946–1947: fără pâine, fără cai, fără viață. Moldova în agonie	https://www.youtube.com/watch?v=3MMT6booZlg
15	Foamea din RSSM (1946–1947): cauze, mărturii și impactul unei tragedii provocate	https://www.youtube.com/watch?v=DDkcYnHNNJ4
16	Foamea din Basarabia anii 1946–1947 (mărturii)	https://www.youtube.com/watch?v=UKNfPeU6q0A
17	Foamea din anii 1946-1947 (mărturii)	https://www.youtube.com/watch?v=OiW1TyeKTXw
18	Mărturiile Ludmilei Clifas din mun. Edineț despre foamea din Basarabia din anii 1946 - 1947	https://www.youtube.com/watch?v=b5vnE8ANqrk
19	Mărturiile lui Ion Stici din satul Văratice, r-nul Edineț despre foamea din 1946 - 1947	https://www.youtube.com/watch?v=RF4aeHPPRpM
20	Mărturiile Anicăi Anton din satul Chițcani, r-nul Telenești despre foamea din 1946 - 1947	https://www.youtube.com/watch?v=pXlzLxfu7yw

Notă: Profesorul poate selecta și alte filme, emisiuni radio și TV, care lipsesc din această listă de recomandări.

✓ Sugestii de abordare analitică a emisiunii televizate

Studiu de caz:

Emisiunea ANTInostalgia. Foamea din anii 1946–1947 din RSSM, TeleFilm Chișinău, 13 noiembrie 2023.

Despre una din cele mai oribile crime săvârșite de regimul sovietic de ocupație în Basarabia – foamea din anii 1946-1947 - discută istoricii Demir Dragnev și Igor Cașu, scriitoarele Larisa Turea și Margareta Cemărtan –Spănu, psihanalista Zinaida Bolea. Moderator – jurnalist Mircea Surdu.

https://www.youtube.com/watch?v=lPm8_uMuDJ0

Context istoric

- Analizează cauzele complexe ale foametei: politicile sovietice de impozitare, recolte slabe, rechiziționări forțate etc.
- Prin comparație cu nivelul de manifestare al foametei din anii 1946-1947 în alte regiuni din URSS, identifică similitudini și diferențe cu foamea din RSSM.

Scopul editorial și tonul vocii

- Cum încadrează prezentatorul informațiile? Ton rațional sau emoțional?

- Verifică dacă discursul conține idei de critică la adresa regimului sovietic sau are o abordare neutră.

Surse și veridicitate

- Apreciază nivelul/gradul de documentare: arhive, mărturii ale supraviețuitorilor, cercetări științifice.
- Identifică orice lipsă de referințe sau eventuale exagerări.

Narațiune vizuală și estetică

- Cum sunt folosite imaginile, fotografiile de epocă, hărțile, grafica?
- Sunt ilustrații autentice concrete sau generice? Aceasta contează pentru credibilitatea prezentării.

Structură narativă

- Urmează un fir cronologic (2-3 ani), tematic (alimentație, economie, mărturii), sau încadrări culturale?
- Verifică dacă există recapitulări: util pentru claritate.

Impact emoțional și implicare

- Sunt păstrate mărturii video sau audio ale victimelor?
- Pe de altă parte, sentimentul editorial e moderat sau marcat de dramatizare excesivă?

Întrebări critice pentru reflecție

- Se oferă explicații asupra consecințelor pe termen lung, cum ar fi populația, migrația, memoria publică?
- Se menționează cum fenomenul foametei este abordat astăzi (istoric, educațional, discurs public etc.?)

Studiu de caz:

Mărturiile maestrului Eugen Doga despre foametea din Basarabia

<https://www.youtube.com/watch?v=v070CQDmMeE>

Identificarea martorului

- Numele martorului:
- Localitate menționată:
- Vârsta în 1946-1947

Memoria personală

- Ce amintiri evocă despre foamete?
- Ce detalii oferă despre suferința familiei sau comunității?
- Cum descrie atmosfera socială și politică?

Dimensiunea emoțională

- Ce emoții transpare în relatare? (durere, revoltă, melancolie)
- Ce expresii sau gesturi accentuează trăirea?
- Există tăceri semnificative sau pauze încărcate?

Reflecție artistică

- Cum se leagă experiența foametei de creația sa muzicală?
- Ce simboluri sau teme recurente apar în discursul său?
- Este folosită muzica ca formă de vindecare sau protest?

Mesaj și lecție

- Ce mesaj transmite generațiilor tinere?
- Ce valori promovează prin mărturia sa?
- Cum contribuie la păstrarea memoriei colective?

FOTOGRAFIA

Fotografia ocupă un rol important în studierea istoriei contemporane și reprezintă un instrument important în predarea istoriei. Apariția documentelor fotografice datează din anii 30 ai secolului al XIX-lea și este asociată cu inventarea fotografiei.

Fotografiile au un statut special ca surse vizuale. Ele permit, cel puțin în aparență, o apropiere mai mare de realitatea trecută decât alte tipuri de imagini. Imaginea, produsă din punct de vedere tehnic, poate indica doar ceea ce se află efectiv în fața obiectivului. Fotografia, spre deosebire de pictor, nu poate adăuga nimic, dar are posibilitatea, desigur, să aranjeze obiectul sau scena. În orice caz, fotografiile sunt cele mai bune surse pentru istoria evenimentelor.

Fotografia are un impact deosebit asupra elevilor, analiza ei îi ajută să înțeleagă mai bine și mai clar unele conținuturi istorice, stimulează imaginația elevului și capacitatea de observație.

Fotografia poate fi folosită ca sursă istorică pentru toate perioadele istorice, însă forța evocatoare a acesteia este pentru perioada secolelor XX-XXI. Fotografia reprezintă un document vizual, un martor al istoriei secolelor XX- XXI și nu doar.

Profesorul de istorie trebuie să selecteze cu mare atenție fotografiile pe care urmează să le folosească în demersul didactic.

Profesorul dar și elevii la analiza unei imagini fotografice ar trebui să știe:

- Fotografiile care sunt păstrate ca documente/surse istorice au fost supuse unui proces de selecție;
- Fotografiile respectă convențiile și perspectivele perioadei în care au fost realizate;
- Fotografiile pot fi ușor manipulate sau trucate;
- Fotografia poate avea un efect direct asupra evenimentelor care sunt fotografiate.

Atunci când folosim o fotografie în demersul didactic, ea trebuie analizată foarte atent, trebuie să privim dincolo de imagine, adică să descifrăm și să descoperim „mesajul” transmis prin intermediul imaginii.

Iată care sunt principalele aspecte pe care trebuie să le urmărim atunci când analizăm o fotografie în demersul didactic:

- **Teme:** manifestare, miting, reuniune internațională, scenă din viața cotidiană, scenă de război, personaje, foto de familie etc.
- **Datarea:** poate fi făcută observând:
 - indicații directe – titlu, legendă, inscripții, vegetație;
 - indicații indirecte – costume, obiecte, arhitectură.
- **Personajele:** sunt personalități cunoscute sau anonimi aparținând unor tipologii sociale, se observă vestimentație, obiectele, alte atribute, atitudinea personajelor.
- **Dispunerea personajelor:** se poate realiza în jurul unui personaj principal, indicându-se astfel o ierarhie, poate fi o imagine de ansamblu cu personaje prezentate egal, personajele aflate în prim-plan sau aflate în fundal.
- **Locul:** poate fi indicat grație unei construcții sau a unei inscripții.
- **Planul:** exprimă un cadru general, larg, permite descrierea unei scene, situarea într-un context sau prezintă un cadru izolat dintr-o acțiune.
- **Interpretarea fotografiei:**
 - *Autorul:* comportă aceeași analiză ca și autorul unui text;
 - *Imaginea:* este reprezentativă, este spontană, este exagerată, trucată, manipulată;

- *Locul publicării*: publicație oficială, de propagandă, de opoziție;
 - *Contextul publicării fotografiei*: contextul desfășurării unui eveniment, momentul ales.
 - **Semnificația fotografiei**: se analizează prin raportarea la subiect, la temă, la cadrul cultural pe care îl reprezintă, la referințele ideologice pe care le comportă⁴⁹.
- În continuare, propunem un set de fotografii, în care sunt surprinse diferite aspecte ale manifestării foametei din 1946-1947, în RSSM, inclusiv algoritmul de analiză a acestora.**

Exemplu I. Algoritm didactic de analiză a setului de fotografii istorice *Colectarea cerealelor de la populație în vara-toamna anului 1947*

Centrul de colectare a cerealelor din s. Durlești, r-nul Chișinău. 16 iulie 1947. Foto: N. Maiorov, Agenția Națională a Arhivelor, fototeca, c. a. 1714.
[\(https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/\)](https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/)

⁴⁹ Bolduma V., Sugestii de utilizare a fotografiei ca sursă istorică vizuală la lecțiile de istorie. În: Educația în contextul provocărilor societale: paradigme, inovații, transfer tehnologic Materialele Conferinței Naționale cu participare Internațională. Institutul de Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, 17 noiembrie 2023 p.101-106.

Imagini fotografice de la alte puncte de colectare a cerealelor. Toamna anului 1947. Foto: N. Maiorov, Agenția Națională a Arhivelor, fototeca, c. a. 1740, fototeca, c. a. 1737.

<https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/>.

- Determină contextul istoric al realizării fotografiilor: localitatea, anul, contextul/evenimentul/procesul istoric la care se referă;
- Identifică elemente care apar în imagini (persoane, obiecte, vestimentație, arhitectură);
- Descrie statutul social al persoanelor din imagini și funcția/rolul fiecăruia;
- Ce mijloace de transport și unelte sunt vizibile în fotografii?
- Activitatea de muncă a celor surprinși în fotografie decurge în mod firesc sau este regizată oficial?
- Ce impact crezi că avea colectarea cerealelor asupra populației locale?
- Determină ce mesaj (economic, propagandistic, social etc.) transmit fotografiile.
- Asociază imaginile respective cu evenimentele ce s-au produs în epocă (colectivizare, foamete, reforme agrare).
- Ce cunoști despre foametea din RSSM (cauze, evenimente, consecințe).
- Compară fotografiile date cu alte imagini fotografice sau text din aceeași perioadă; identifică similarități și/sau diferențe.
- Cu ce scop au fost realizate fotografiile respective, care este mesajul pe care îl transmit?
- Încadrează fotografiile date într-o serie de evenimente referitoare la evoluția agriculturii în perioada postbelică (1945–1950).
- Descrie starea de spirit/emoțiile celor fotografiați? Atenție la poziția corpului, expresiile faciale, interacțiunea dintre cei din poză.
- Propune o denumire generică acestor fotografii.
- Elaborează un jurnal reflexiv sau scrie o scrisoare din perspectiva unui martor ocular la evenimentul reprezentat în fotografii

Exemplu II. Algoritm didactic de analiză a fotografiei istorice *O piață ad-hoc din Chișinău, 1947: țăranii vând lucruri din casă pentru a putea cumpăra o bucată de pâine.*

O piață ad-hoc din Chișinău, 1947: țăranii vând lucruri din casă pentru a putea cumpăra o bucată de pâine. Agenția Națională a Arhivelor, fototeca, fond Lev Rașkin.
(<https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/>)

- Analizează fotografia. Identifică cât mai multe detalii din imagine (produse, persoane, comportamente).
- Identifică bunurile scoase la vânzare. Ce sugerează ele despre statutul vânzătorului?
- Stabilește din ce motive oamenii își vindeau obiectele personale în perioada postbelică.
- Ce sugerează aglomerația pieței despre nevoile populației?
- Cercetează condițiile economice și sociale din RSS Moldovenească în 1947: penurie, raționalizarea alimentelor, inflație, represiuni.
- Prezintă elemente din viața cotidiană care ar fi putut duce la nevoia de a vinde lucruri personale.

- Explică de ce piețele locale erau esențiale pentru supraviețuirea familiilor în anii '40. Argumentează cu exemple din imagine.
- Stabilește nivelul de trai al oamenilor, bazându-te pe vestimentația și pe activitatea desfășurată;
- Analizează rolul pieței nu doar ca loc de comerț, ci și ca spațiu social de sprijin și interacțiune între oameni.
- A fost piața un spațiu de supraviețuire, rezistență sau adaptare postbelică? Argumentează-ți opinia.
- Compară piața din Chișinău din anul 1947 cu una din prezent. Ce s-a schimbat în economie și stil de viață.
- Dă o altă denumire fotografiei.
- Justifică, în ce mod, fotografia reflectă adaptarea oamenilor la vremuri grele.

Dezbateri argumentativă în clasă

- Tema: *„A vinde lucrurile din casă este o activitate cotidiană sau o acțiune impusă de realități cu scopul de a supraviețui?”*
- Elevii se împart în două grupuri și își argumentează opiniile folosind argumente istorice și creative.

Reflecție finală

- Elevii scriu un scurt eseu la tema: *„Ce obiect personal nu l-aș vinde niciodată și ce spune asta despre mine?”*

Piață agricolă, Chișinău, 1947. Agenția Națională a Arhivelor, fototeca, fond Lev Rașkin
<https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/>

Informație utilă: În timpul foametei din 1946-1947, la piață din Chișinău, o pâine costa 130-140, uneori chiar 200 de ruble, un pachet de țigări – 10 ruble, un kilogram de slănină – 200 de ruble. Salariul unui învățător era de 500 de lei, bursa unui student – 220 de ruble.

Exemplu III. Fișă de lucru pentru analiza fotografiei istorice:
Piața de animale din Bălți. 1947

Piața de animale din Bălți. 1947. Agenția Națională a Arhivelor, fototeca, fond Lev Raskin
<https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/>

Nume elev: _____ clasa: _____ Data: _____

1. Context istoric

- Anul fotografiei: _____
- Localitatea: _____
- Ce moment istoric este surprins?
- Ce rol avea această piață după depășirea foametei?

2. Observații vizuale

- Persoanele din imagine din ce categorii sociale fac parte? Ce par să facă?
- Ce tipuri de animale sunt vizibile?
- Ce concluzii putem trage referitor la starea economică a populației?

3. Analiză socială

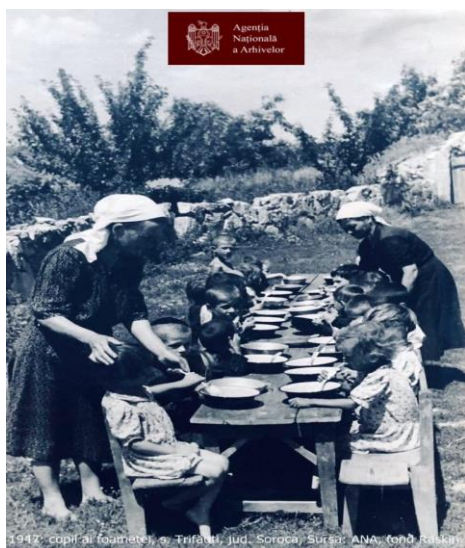
- Ce informații despre viața rurală în 1947 transmite fotografia?
- Creionează profilul unui vânzător sau cumpărător de animale din acea vreme?
- Crezi că piața reflectă o formă de reziliență comunitară? De ce?

- Prezintă modul în care oamenii au folosit resursele rămase (animale, obiecte de preț, muncă fizică) pentru a supraviețui în anii grei de după foamete.

4. Activitate creativă:

- Realizează un **poster tematic** cu titlul „*Piața de animale – supraviețuire după foamete*”

Exemplu IV. Setul de imagini fotografice *Copii ai foametei* (1946-1947), susținute de mărturisirile martorului ocular. Sugestii de analiză

Copii ai foametei, s. Trifăuți, jud. Soroca, 1947.

Agenția Națională a Arhivelor, fototeca, fond Lev Rașkin

Copii internați în spitalul județean Soroca, or. Soroca, 1947.

Agenția Națională a Arhivelor, fond 3090, inv. 3, d. 44, f. 82.

<https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/>

Copii de la orfelinatul din Chițcani. 1946-1947. Foto din fondurile Muzeului Național de Istorie a Moldovei

Copii de la orfelinatul din satul Echimăuți, r-nul Rezina, 1946. Foto din fondurile Muzeului Național de Istorie a Moldovei

15 iunie 1989. Din amintirile învățătorului Constantin Reabțov, născut la Cahul, la 26 iulie 1920, în timpul foametei din 1946-1947, director al Școlii de șapte ani din satul Crihana Veche, județul Cahul

Au trecut peste patru decenii de atunci. Peste patru decenii.... În toamna aceea fusesem transferat în calitate de director al școlii de șapte ani din Crihana Veche, județul Cahul. Situat pe malul bălții (azi, cu regret asanată, deși era un izvor nesecat de bogăție), o bună parte din locuitorii lui își câștiga hrana zilnică cu pescuitul. Cea mai mare parte însă erau agricultori din tată în fiu. Ca și în întreaga republică și peste acest mult chinuit colțișor de pământ trecuse războiul, trecuse epidemia de tifos, dar probabil nu se epuizaseră toate calamitățile.

Anul 1946 s-a dovedit a fi nespus de secetos. Toată vara nu căzuse un strop de ploaie, iar în iarna precedentă nici un fulg de zăpadă. Sudul republicii noastre este în genere un ținut secetos. Au fost cazuri când ani de-a rândul roada a fost nespus de mică (cum au fost anii 1924-1927 inclusiv). Nici anul 1934 n-a fost mai bun. Au mai fost poate și alți ani secetoși. Cine-i mai ține minte acum? N-am auzit însă niciodată ca cineva să moară de foame. Oamenii se împrumutau reciproc, rudele se ajutau între ele. Unii se angajau zilieri la cei mai înstăriți, alții plecau la lucru pe alte meleaguri. În asemenea ani nu era rai pentru nimeni, însă țăranii noștri reușeau să înnoade capetele.

Primul meu drum spre acest sat sub arșița nemiloasă a soarelui de august mi s-a întipărit adânc în memorie. Dealurile și șesurile cu buruiana uscată galbenă-ruginie, cu copacii colbășiți de

pe marginea drumului, ce-și scuturau frunza cu mult înainte de vreme, alcătuiau un tablou dezolant. Și doar ciulinii uscați pe câmpurile pustii se rostogoleau alene la adierea vântului, adunându-se grămadă în șanțuri și râpi.

Dar o nenorocire nu vine niciodată singură. S-au ivit agenții de colectări, care au încărcat până și ultimul bob ce le rămăsese oamenilor. Au deșertat lăzile, au măturat podurile. Au răscolit cu răngi de fier gropile de pâine reale sau imaginare, au cotrobăit sub lavițele pe care dormeau stăpânii, în glugile de stuf, sub stivele de lemne. Nu ajutau nici rugămințile, nici lacrimile. Planul, planul trebuia îndeplinit! Pâine, lapte, carne, ouă, lână.

O întâmplare de la Sovietul sătesc. Agentul de colectări îl invita pe câte un nenorocit de țăran. Între dâșii urmează următorul dialog:

AGENTUL: Dai oaia, ori n-o dai?

ȚĂRANUL: ...(Tace, frământându-și în mâini căciula jerpelită). AGENTUL (Privind într-o condică în fața sa și făcându-se a înscrie într-însa răspunsul convorbitorului său): Unde să te scriu? Aici, unde o dai, ori dincoace, unde n-o dai?

ȚĂRANUL (oftând din greu): Scrie unde o dau. (Și pleacă, blestemându-și zilele pe care a ajuns să le trăiască). Agentul despre care vorbesc nu transpirase niciodată pe deal, pentru că dânsul nu creștea pâine (o cumpăra de la magazin) și nici nu știa cu câtă trudă se țin oile.

Prin noiembrie, după ce s-a răcit timpul, foametea s-a dezlănțuit în tot aspectu-i înspăimântător. A scăzut brusc frecvența copiilor în școală, iar cei ce continuau să se ducă au devenit peste măsură de liniștiți și tăcuți, de parcă se maturizaseră cu toții înainte de timp. Seara satul rămânea pustiu. Rar se zărea câte o fereastră luminată. Conteriseră chiotele și şuieratul flăcăilor. Nu se mai aduna tineretul la șezători ori la furcării.

Mai dăduse și o iarnă geroasă de crăpau pietrele, cu vânturi tăioase, reci. Într-o dimineață, pe la începutul lui decembrie, m-am pornisem spre oraș, în interes de serviciu.

Pe vremea aceea se călătorea pe jos. Fulguia ușor. Pământul de abia se acoperise cu un strat subțire de zăpadă. La vreo trei sute de metri de sat zărise de departe o mogâldeată, ghemuită colac în jurul unui stâlp de telegraf. Părea a fi un om. Dar de ce-i așa de mic? Pe măsura ce mă apropiam se contura tot mai clar. Era un copil. Era un școlar. Un elev din clasa a V-a a școlii noastre.

De câteva zile lipsea de la școală și nici acasă nu putea fi găsit. Se dusese probabil în oraș să găsească ceva de-ale gurii, iar acum se întorcea acasă. Aici l-au părăsit puterile și a căzut. N-a reușit măcar să ajungă la prima casă din sat. I-am închis ochii și m-am întors din drum. Era prima jertfă din rândul elevilor mei, dar nu și ultima. Până în primăvară s-au dus pe lumea cealaltă încă douăzeci și doi de copii de vârstă școlară.

Am anunțat imediat secția județeană a învățământului public. A venit în control șeful secției. L-am dus pe la vreo cinci case. Mai mult n-a mai fost necesar. Totul era limpede. Ca rezultat, în decada a treia a lui decembrie li s-a dat elevilor gratuit câte o sută de grame de pâine zilnic, iar după vacanța de iarnă au primit aceeași rație, însă cu bani.

Desigur, norma de pâine era insuficientă, de aceea mortalitatea în rândul copiilor a continuat. Veneau părinții la școală, aducându-i pe cei de cinci-șase anișori, rugându-ne să-i primim în clasa întâi pentru că „tare se mai trag la școală”, cum declarau ei. Pentru noi era clară această dorință. Oamenii jinduiau să primească feliuța de pâine, pentru a-și izbăvi odraslele de moarte. Dar pâinea se da strict după numărul elevilor. Se întorceau plângând învățătoarele noastre de pe sectoare, mai duceau uneori câte o bucățică de pâine ori o farfurie cu de-ale gurii celor micuți.

Dar parcă aceasta rezolva problema! Nu știu dacă există ceva mai îngrozitor decât să vezi copii flămânzi, să știi că mâine-poimâine mor și că n-ai cu ce-i ajuta. Hrana de bază a locuitorilor de pe malul bălților în anul acela de tristă amintire era mogâldanul - rădăcina de papură uscată și măcinată la râșniță (cine o mai avea). Coceau oamenii turte, umplându-și pânțelele cu papură.

De-abia prin ianuarie au început a da câte patru kilograme de păpușoi în ciocane de fiecare locuitor. Iar la rația mizeră oamenii mai adăugau ce puteau. Unii strângeau scoici din baltă, însă scoicile s-au terminat repede, alții au mâncat broaște. Un vecin de-al meu și-a salvat viața vânând ciori, iar un hâtru bun de glume, când l-am întâlnit ducând un câine în spinare, mi-a spus: „Până acuma ne mâncau câinii pe noi, a venit rândul să-i mâncăm noi pe dânșii”.

De fapt, numai la prima vedere părea o glumă; în fond, era realitate crudă. Și cu toate acestea moartea cosea în dreapta și în stânga. Numai în decurs de două luni (de la data alcătuirii listelor de alegători și până în ziua votării) au închis ochii pe veci șaizeci de locuitori ai satului e vorba numai de acei de la 18 ani în sus. Victimele foametei erau duse la cimitir și acoperite doar cu câteva lopeți de bulgări înghețați, dar mai mult cu zăpadă. Cine avea puteri să sape o groapă obișnuită?

Pentru a ajunge în partea opusă a satului și a scurta din drum, într-o seară am luat-o de-a dreptul prin cimitir. Câțiva câini, flămânzi și ei, dezgropaseră un cadavru și acum trăgeau furioși din el, mâncându-l. Încercarea mea de a-i alunga n-a avut izbândă. Se depărtau pentru o clipă pentru a reveni imediat. Așa că nici cimitirul nu mai corespundea deloc menirii sale pentru odihna veșnică!

La o margine a satului, într-un bordei nu prea arătos locuiau în iarna aceea câteva familii de Țigani. Aici figura principală era un bărbat înalt, zdravăn, smolit, căruia toată lumea îi zicea Hultan. Se duce Hultan într-o zi la vecinul său și-i cere un topor. Vecinul îi dă toporul, dar în sinea lui se gândește: Hultan, probabil, a furat o vacă și vrea s-o taie. Mă voi duce la dânsul mai tâziu, Chipurile, să-mi întorcă toporul, și dacă nu-mi dă vreo bucată de carne, îl ameninț că-l voi spune președintelui Sovietului sătesc. Când s-a dus după topor, a privit mai întâi pe geam și i-a înghețat sângele în vine. Hultan își ucisese soția - o femeie zdravănă între 25-30 de ani - și o pune la fiert într-un ceaun mare, în care ciobanii fierb jintița. A uitat omul și de topor și de toate, ținând tot o fugă până la Sovietul sătesc, unde a raportat președintelui cele văzute. Acesta a chemat pe șeful pichetului, care a mai luat și un grănicer, ducându-se la locul cu pricina. Ce le văzură ochii? Acolo toți ședeau în jurul ceaunului, ținând în mână câte o halcă de carne. În anul acela cazurile de canibalism erau destul de frecvente.

Fărâma de pâine ... Culegere de schițe și articole. Alcătuitor – I. Lupan, Chișinău, Cartea moldovenească, 1990, p. 93-96

✓ **Sugestii de sarcini de analiză a textului:**

- Elaborează un text care să conțină opiniile tale referitoare la setul de imagini fotografice (elemente de mediu, vestimentație, expresii ale fețelor copiilor și maturilor, gesturi, simboluri etc.)
- Documentează situația socială și alimentară din RSS Moldovenească în anii 1946-1947. Stabilește cauzele care au provocat foametea și necesitatea de a deschide orfeline și puncte de alimentație pentru copii.

- Identifică în imagini detalii care sugerează o acțiune organizată/regizată întru salvarea copiilor. Prin ce elemente/simboluri sunt reprezentați „salvatorii” copiilor?
- Stabilește legătura dintre fotografiile și foametea din 1946–1947.
- Propune o variantă de legendă personală la imaginile fotografice. Argumentează opinia.
- Prezintă impactul foametei din 1946-1947 asupra populației din RSS Moldovenească.
- Marchează pe o hartă localitățile din Moldova care au fost afectate de foamete și locurile unde au fost amenajate puncte de alimentație/orfeline pentru copii.
- Organizează o dezbatere la tema „*Ajutorul alimentar oferit populației salvează unele vieți, dar nu schimbă esența regimului*”. Elevii se împart în grupuri și discută contradictoriu: pro/contra.
- Elaborează un eseu argumentativ cu tema „*De ce este necesar să păstrăm memoria foametei din 1946-1947?*” Folosește argumente istorice, morale și culturale.

16 iunie 1947, Chișinău. Informația procurorului RSSM, S. L. Kolesnik, adresată secretarului CC al PC(b)M, N. G. Koval, cu privire la situația grea a copiilor orfani și la necesitatea măsurilor urgente de plasare a lor în casele de copii

Consider necesar să Vă aduc la cunoștință unele date despre situația extrem de grea cu plasarea copiilor rămași fără părinți și semi-orfani din familiile țăranilor neînstăriți.

În legătură cu lichidarea punctelor de alimentare și păstrarea alimentației în internate doar pentru 2,5 mii de copii de la sate, a rămas fără ajutor cu hrană un număr mare de copii în familiile care nu sunt asigurate cu produse alimentare până la recolta nouă.

Acest fapt a generat un aflus mai intens de copii în orașe, care apărând în locurile publice se ocupă de cerșit și de alte acțiuni amorale. Fiind reținuți de miliție, ei declară că sunt orfani și de aceea sunt trimiși toți la centrele pentru minori ale miliției. Sunt deosebit de mulți cei care vin la Chișinău într-o stare gravă de istovire.

De aceea în centrele pentru minori ale miliției prevăzute să adăpostească 375 de persoane, la 10/VI-1947 se aflau 1 116 copii, în particular la centrul pentru minori din Chișinău prevăzut pentru 100 de persoane se aflau 620 de persoane.

Printre copiii care se află la centrul pentru minori din Chișinău sunt 100 de copii bolnavi care au nevoie de tratament staționar și sunt plasați în izolatorul centrului pentru minori prevăzut pentru cel mult 16 persoane. Copiii stau câte 4 - 5 pe un pat, pe podea fără saltele și perne, și printre ei sunt bolnavi contagioși (peladă și altele) și distrofici de gradul III.

Încercările administrației de a-i plasa în spitalele orașenești rămân fără rezultat, deoarece internarea copiilor este refuzată categoric. De faptul că situația copiilor în izolator este astfel s-a convins în timpul vizitei personale la centrul pentru minori ministrul Ocrotirii Sănătății al RSSM, tov. Suharev, la 12/VI-1947, iar despre refuzul de a interna copii bolnavi noi l-am informat în repetate rânduri pe tov. Suharev. Printre copiii care se află în grupe este un număr mare de distrofici de gradele I - II. Din cauza supraîncărcării centrului pentru minori este încălcat regimul alimentar și ultimele grupe de copii sunt hrăniți cu o mare întârziere, ceea ce, firește, se răsfrânge asupra sănătății lor.

Plasarea copiilor sănătoși în casele de copii a fost sistată aproape în totalitate, deoarece în cele 124 de case de copii existente prevăzute pentru un contingent de 18 000 de persoane se află 18 654 de persoane. Plasarea unui număr oarecare de copii în școlile învățământului profesional de pe lângă fabrici și uzine și în școlile de meserii, conform hotărârii Sovietului Miniștrilor al URSS din 7/IV-47, întârzie, deoarece școlile de la fabrici și uzine și școlile de meserii nu au fost organizate.

S-a creat o situație extrem de tensionată cu plasarea copiilor, care cere luarea unor măsuri urgente, măcar prin organizarea unor case de copii provizorii, deoarece în viitorul cel mai apropiat centrele pentru minori nu vor mai fi în stare să-i adăpostească în continuare pe copiii care sunt aduși pe zi ce trece tot mai mulți și mai mulți. Astfel, de exemplu, prin intermediul camerei pentru copii din Chișinău în primele 15 zile din iunie peste 400 de copii au fost luați de pe stradă și trimiși la centrul pentru minori.

Consider necesar să ridicăm de urgență în fața Sovietului Miniștrilor al URSS chestiunea cu privire la permisiunea de a deschide case de copii noi sau de a expedia copiii din Moldova în regiunile care stau mai bine cu încăperile, pentru a-i salva pe copii de boli și de posibila pieire.

Sunt de părerea că pentru copiii bolnavi este necesar să fie organizate pavilioane provizorii de vară pentru ca ei să poată fi asigurați cu îngrijirea și tratamentul cuvenit, deoarece în condițiile centrelor pentru minori este imposibil să fie create astfel de posibilități pentru copii.

Procurorul RSS Moldovenești, consilier de stat de justiție de clasa a 3-a, **Kolesnik**

Rezoluție: *Sovietul Miniștrilor a decis la 18 iunie 1947 să fie plasați 2 000 de copii vagabonzi în casele de copii și respectiv să le fie finanțată alimentația.*

Zîkov, 19 iunie 1947

Țăranu A., Foametea în Moldova sovietică (1946-1947), p.745-746.

Sugestii de sarcini de analiză a textului:

- Identifică problemele majore cu care se confruntau copiii orfani și semi-orfani în RSS Moldovenească în anul 1947.
- Explică de ce centrele pentru minori au devenit suprasolicitate.
- Determină măsurile solicitate de procurorul RSS Moldovenești pentru salvarea copiilor.
- Argumentează de ce refuzul spitalelor de a interna copiii bolnavi a agravat situația copiilor orfani din RSS Moldovenească în iunie 1947.
- Formulează o concluzie personală despre situația copiilor orfani și semi-orfani în RSS Moldovenească în timpul foametei din 1946–1947.

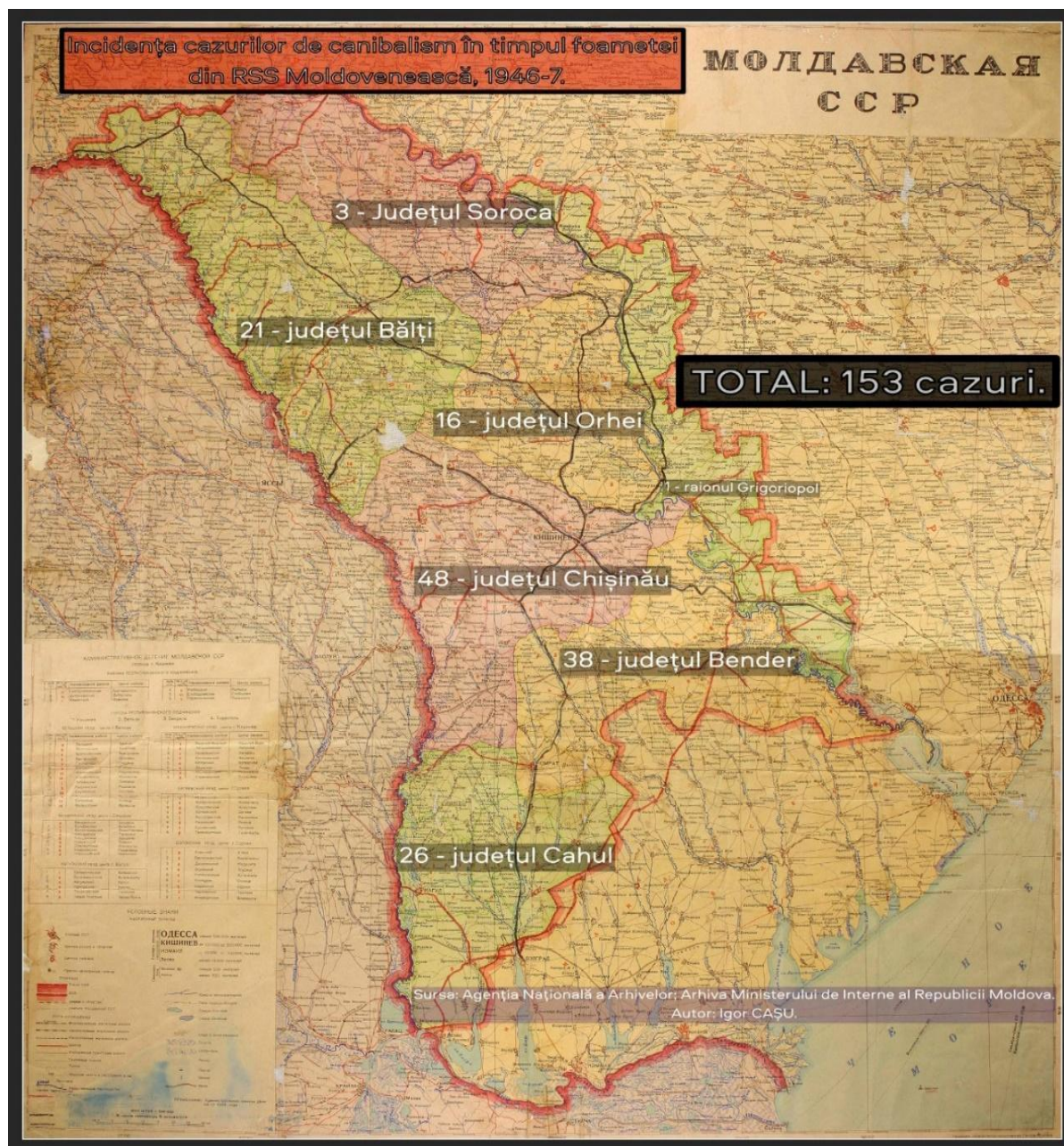
HARTA ISTORICĂ

Harta istorică ajută la sistematizarea cunoștințelor istorice, de aceea scopul hărții istorice este de a localiza în spațiu, cu ajutorul semnelor și simbolurilor convenționale, evenimentele și procesele istorice, hotarele statelor în diverse perioade etc. Funcțiile hărților istorice sunt: informativă, ilustrativă, educativă.

Un rol important, în studierea istoriei, are funcția educativă. Ea contribuie la formarea competenței de înțelegere și reprezentare a spațiului istoric, ajută la înțelegerea procesului istoric în ansamblu și a istoriei locale și naționale în mod special.

Exemplu I. Sugestii de sarcini pentru analiza didactică a hărții istorice

„Incidența cazurilor de canibalism în timpul foametei din RSS Moldovenească, 1946-1947”.

<https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/>

Localizează și notează pe hartă:

- Județele în care au fost înregistrate cele mai multe și cele mai puține cazuri de canibalism.
- Județul (raionul) tău natal, dacă se regăsește pe hartă.

Observă și răspunde:

- Câte cazuri de canibalism au fost înregistrate în total în RSS Moldovenească în perioada 1946–1947?
- În care județ s-au înregistrat cele mai multe cazuri?
- Ce județe au avut mai puțin de 20 de cazuri?

Analizează:

- Ce factori au determinat numărul diferit de cazuri de canibalism între județe?
- În ce măsură harta reflectă gravitatea foametei din anii 1946–1947?
- Ce concluzii putem trage despre soluțiile extreme ale populației în fața foametei?

Interpretează:

- Mesajul transmis de hartă referitor la esența regimului sovietic și consecințele politicilor sale economice.
- De ce foametea din 1946-1947 este considerată un subiect semnificativ al istoriei Basarabiei? Argumentează.
- În ce mod foametea a influențat destinul populației din Basarabia și de ce subiectul trebuie studiat în cadrul lecțiilor de istorie?

Reflecție personală:

- Cum s-a schimbat starea ta emoțională la aflarea informațiilor despre canibalism? Ce emoții/sentimente provoacă această hartă?
- Imaginează-ți că ești istoric: ce acțiuni ai întreprinde pentru a păstra vie memoria victimelor foametei?
- Completează o hartă mută a Republicii Moldova care să prezinte regiunile cele mai afectate de foamete.

25 decembrie 1946. Extras din procesul verbal al interogatoriului Mariei Trandabul

Eu am născut un copil, fetiță, la 21 decembrie 1946, și era sănătoasă, dar eu trăiesc rău cu soțul în decursul ultimelor două luni și el nu-mi dă pâine să mănânc, eu nu aveam ce mânca, am hotărât la 23 decembrie anul curent s-o tai pe fiica mea născută la 21 decembrie 1946, am scos copilul în coridor, am pus-o pe podeaua de pământ, cu cuțitul pe care îl aveam i-am tăiat gâtul, apoi i-am desfăcut burta, am scos măruntaiele și mațele, am pus copilul întreg pe tigaie și am băgat-o în cuptorul încins, înainte de a o tăia am făcut focul în cuptor pentru a-l mânca prăjit pe copilul tăiat, de îndată ce am prăjit copilul, l-am scos din cuptor și l-am mâncat tot dintr-odată, și oscioarele de la mâini și de la picioare, precum și coastele, am mâncat totul, iar mațele copilului și oasele capului le-am aruncat la câini afară, așa că din copil nu a rămas nimic. În seara zilei de

23 decembrie 1946 a venit soțul de la lucru și a întrebat unde e copilul, eu i-am răspuns că copilul a murit și eu l-am îngropat și l-am dus să-a arăt unde l-am pus, dar el nu era acolo, pentru că eu nici nu l-am pus și i-am spus soțului că probabil câinii au luat copilul, despre faptul că eu am tăiat și mâncat copilul n-am spus nimănui și nimeni nu știa.

**Țăranu A., *Foamea în Moldova sovietică (1946-1947)*, p. 410;
Голод в Молдове (1946-1947)..., p. 302-303.**

8 aprilie 1947. Informația Serviciului Județean Bender a Ministerului Securității de Stat, A. D. Mocealov, adresată secretarului Comitetului Județean Bender al PC(b)M, P. K. Bîcikov, cu privire la cazurile de canibalism din satul Sălcuța, raionul Căinari

5 aprilie 1947

Am primit informații despre faptul că locuitoarea s. Sălcuța, raionul Căinari, C.F.I., anul nașterii 1903, din țărani chiaburi, analfabetă, judecată în 1946 pentru bătaie, se ocupă de întrebuințarea ca hrană a cărnii de om. În timpul verificării s-a stabilit că C.F.I., la 18 martie 1947, în timp ce soțul ei, C.E.V., anul nașterii 1901, se odihnea, i-a aplicat trei lovituri cu toporul în cap, i-a tăiat capul, iar apoi prăjea carnea și o mânca.

Fiind arestată, C.F.I. a mărturisit la interogatoriu că ea și-a omorât soțul cu scopul de a întrebuința carnea ca hrană. În afară de aceasta, a mărturisit că în ianuarie 1947 ea a născut doi copii, unul dintre care era deja mort. Împreună cu soțul a mâncat copilul mort, iar apoi l-au tăiat și pe cel de-al doilea copil, pe care de asemenea l-au întrebuințat ca hrană.

În aceeași lună au dezgropat la cimitir cadavrele a doi copii cu vârste între 3 și 5 ani și le-au mâncat. După aceasta, C.E.V. a invitat-o la ei acasă pe o fetiță de 6 ani (orfană) din satul Zaim, raionul Căușeni, cu prenumele F. (numele de familie nu a fost aflat), a omorât-o și, împreună cu soția, a mâncat-o.

În momentul arestării, la C. a fost descoperită carnea prăjită a soțului omorât, precum și au fost găsite oasele copiilor omorâți de ei, îngropate în pământ.

Ancheta este efectuată de SR Căinari al MAI.

Șeful SJ Bender al MSS Maior Mocealov

Țăranu A., *Foamea în Moldova sovietică (1946-1947)*, p. 712-713.

✓ **Sugestii de sarcini de analiză a textului:**

- Analizează gravitatea situației sociale și alimentare în perioada foametei din 1946-1947 în RSS Moldovenească.
- Determină circumstanțele în care s-au produs actele de canibalism pe teritoriul RSS Moldovenești.
- Formulează o concluzie personală privind impactul psihologic și social al foametei asupra populației.

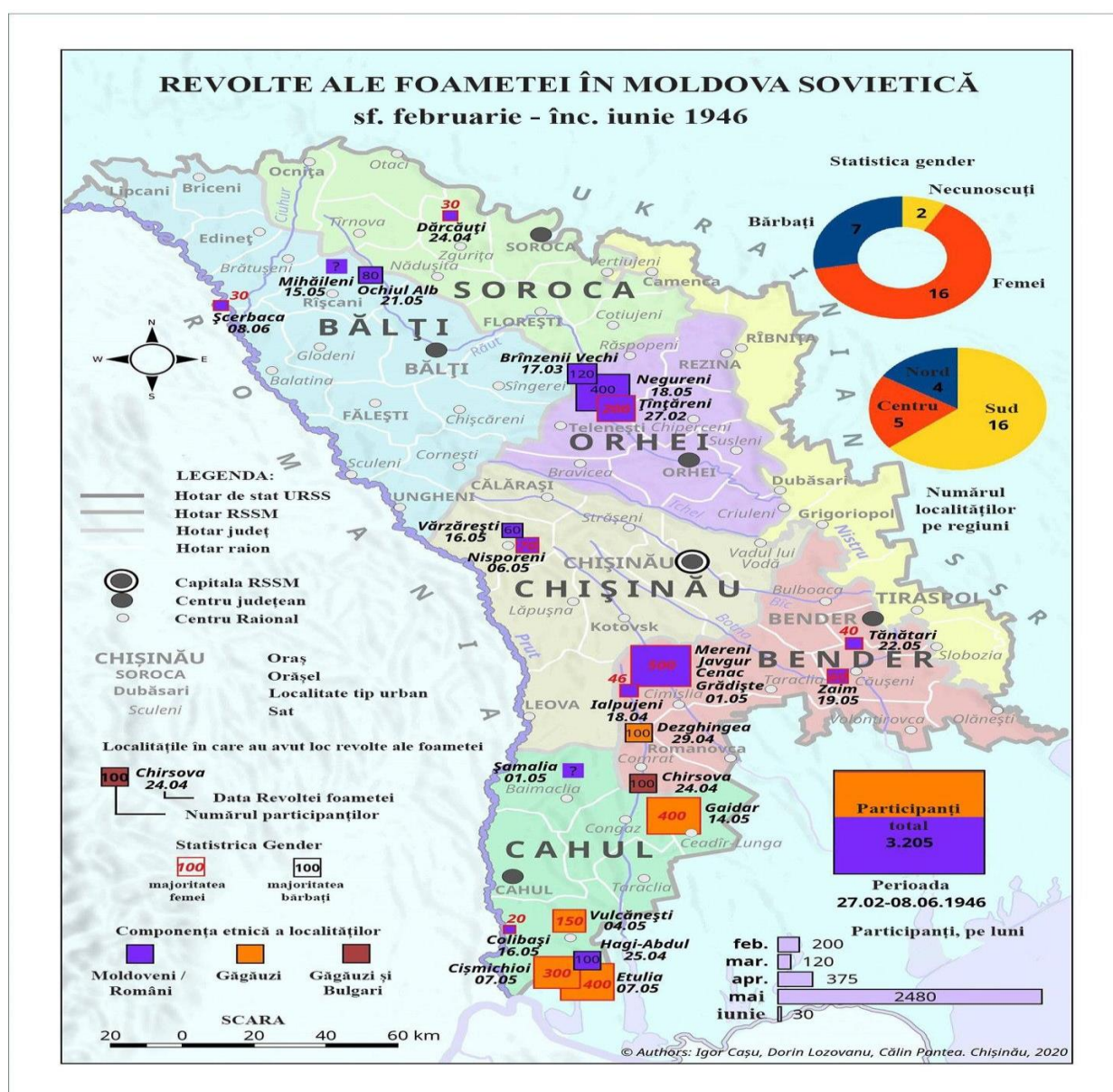
26 februarie 1947, Chișinău. Extras din *Jurnalul intim* a lui Alexei Marinat, născut la 24 mai 1924, în satul Valea Hoțului, reg. Odesa, în timpul foametei – student la Universitatea de Stat din Chișinău

... Colegul meu de grupă I. O. mi-a povestit că în sat la ei o mamă tânără și-a mâncat copilul. Primul său copil!

S-a stins focul mării dragoste dintre mamă și copil. Milioane de femei ar trebui să se cutremure auzind de această întâmplare. Toate femeile pe toate tablourile „Mama cu pruncul” cred că s-au îngrozit în acea clipă. La ce limită a conștiinței a ajuns omul în zilele noastre, în ce situație este pusă o femeie care merge împotriva instinctului ei de mamă? Dar nu ea e canibală. Canibali sunt cei care mănâncă azi pâine albă. Sunt canibali cei care mănâncă două feluri de bucate la masă. Sunt canibali cei care au adus-o pe tânăra mamă la starea de a-și mânca pruncul. Blestemul va cădea asupra lor! Și judecata se va săvârși tot asupra lor!

Alexei Marinat, *Călătorii în jurul omului (proză documentară)*,
Ed. Prut Internațional, Chișinău, 2004, p. 9.

Exemplu II. Sugestii de sarcini pentru analiza didactică a hărții istorice „Revolte ale foametei în Moldova sovietică (sfârșitul lunii februarie – începutul lunii iunie 1946)”.

<https://arhiva.gov.md/foametea-din-anii-1946-1947-in-rss-moldoveneasca/>

- Determină limitele geografice: RSSM, județe, raioane, orașe marcate.

- Stabilește simbolurile folosite pe hartă pentru etnie și gen. Interpretează legenda hărții.
- Identifică cinci localități în care au avut loc revolte ale populației înfometate și notează data declanșării fiecărei revolte.
- Explică de ce în luna mai 1946 numărul participanților la revolte a crescut semnificativ.
- Stabilește reprezentarea de gen a participanților la revoltele sociale.
- Determină regiunile cu cele mai multe localități implicate în revolte.
- Selectează două localități marcate cu simboluri pentru componență etnică diversă. Explică motivele care au declanșat revoltele.
- Compară datele hărții cu informațiile ce le cunoști tu din surse scrise sau filme documentare despre foamete. Ce informații noi îți oferă această hartă?
- Argumentează afirmația: „Revoltele foamei din 1946 sunt o formă de rezistență a populației împotriva regimului sovietic de curând instaurat în Basarabia”.
- Realizează o hartă interactivă digitală cu link-uri către mărturii din localitățile indicate pe hartă.

ACTIVITATEA DE ÎNVĂȚARE ÎN BAZĂ DE PROIECT. SUGESTII DE ORGANIZARE ȘI DESFĂȘURARE A ACTIVITĂȚII

Subiect: *Foamea din anii 1946-1947 din RSS Moldovenească*

Proiectul este o metodă interactivă de învățare, un produs al imaginației elevilor, care presupune un transfer de cunoștințe, deprinderi, capacități, favorizând abordările interdisciplinare și consolidarea abilităților sociale ale elevului. Aplicând această metodă, pentru lucru individual sau în grup, elevii sunt provocați de a căuta/analiza/sintetiza/asocia/compara informațiile pentru a crea un produs ce urmează a fi prezentat unui public.

Astfel, elevii își valorifică potențialul creativ, își dezvoltă capacitatea de analiză critică a informațiilor și își dezvoltă capacitatea de formulare a concluziilor personale cu referire la subiectul cercetat. Activitățile care solicită gândirea critică îi provoacă să emită judecăți și raționamente, să ia atitudine.

Conform *Curriculumului la Istoria Românilor și Universală*, redacția din 2019, pentru studierea istoriei locale sunt prevăzute 5-10% din ore și se realizează prin aplicarea metodei proiectului și cercetării istoriei orale/ memoriei colective. Metoda proiectului poate fi cu succes folosită/aplicată în cercetarea istoriei orale și locale, iar succesul acestei activități depinde de ghidarea de către cadrul didactic a elevului, oferind un spațiu comun de învățare. Din aceste considerente, învățarea în bază de proiect este un mijloc de învățare/cunoaștere a istoriei altfel, a istoriei din omul-resursă, bazată pe fapte și evenimente și rămâne o experiență valoroasă de învățare pentru elevi.

Context istoric. Foamea din RSSM din 1946-1947 a fost cauzată de politica economico-fiscală și socială criminală a autorităților comuniste, în condițiile unei secete severe. Înfometarea a fost

o politică verificată a statului sovietic, utilizată pentru reeducarea colectivă a milioane de oameni. Consecințele foametei din RSSM au fost dezastruoase: peste 200000 persoane decedate, populație bolnavă, copii rămași orfani, frica inoculată în mentalitate, impunerea forțată de a se înscrie în colhoz, creșterea nivelului de criminalitate etc. Responsabilitatea pentru aceste crime revine autorităților sovietice totalitare de toate nivelurile.

Organizarea și desfășurarea unor activități de învățare în bază de proiect, în contextul studierii subiectului *Foamea din 1946-1947 în RSSM*, este o oportunitate reală pentru elevi de a cunoaște temeinic această pagină tristă a istoriei noastre, de a-și dezvolta valori și atitudini care să se manifeste în acțiuni de respect față de înaintașii noștri și de fortificare a conștiinței și demnității naționale.

Terminologie istorică:

- **Distrofie** – stare patologică constând în dereglarea funcțiilor organismului în urma tulburărilor de nutriție.
- **Foamete** - lipsă mare, generală și prelungită de produse alimentare.
- **Infometare** - mijloc de intimidare și supunere, de obtinere a controlului total, de constrângere politică prin foame, exercitată asupra unui grup de indivizi sau comunități (popoare, populații etc.).

Scop: recuperarea și valorificarea istorică a memoriei colective a victimelor foametei din 1946-1947 în RSSM prin identificarea, cercetarea și selectarea informațiilor relevante în baza mărturiilor persoanelor resursă, în vederea dezvoltării conștiinței civice, a empatiei sociale și a înțelegerii critic-reflexive a trecutului totalitar.

Realizarea acestor activități va contribui la dezvoltarea următoarelor competențe specifice:

- Analiza critică a informației din diferite surse, pornind de la cultura istorică, manifestând poziția cetățeanului activ și responsabil;
- Valorificarea trecutului istoric și a patrimoniului cultural, manifestând respect față de țară și de neam.

Obiectivele activității de învățare în bază de proiect:

- Identificarea cauzelor și consecințelor foametei din 1946-1947, în baza mărturiilor persoanei resursă;
- Prezentarea experienței de viață în timpul foametei și modalitatea de supraviețuire a basarabenilor;
- Analiza modalității în care foamea a afectat societatea basarabeană, utilizând metoda interviului;
- Dezvoltarea empatiei și a solidarității față de victimele foametei organizate.

Produs: Interviu cu persoana resursă (Format Audio.Video), Eseul, Ancheta orală, Videoreportaj.

Resurse informaționale:

a) bibliografice

- Guzun V., *Imperiul Foamei: foametea artificială din URSS și impactul asupra spațiului românesc: 1921-1922, 1931-1933, 1946-1947*, Editura Filos, București, 2014, 504 p.
- Turea L., *Cartea foamei*, Ed. Curtea veche, București, 2008.
- Țăranu A., *Foametea în Moldova sovietică (1946-1947)*. Culegere de documente / Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, Institutul de Analiză și Consultanță Politică „POLITICON” afiliat Universității de Studii Europene din Moldova. Traducere din limba rusă: Mihai Manea, Vsevolod Cernei, Editura Litera, Chișinău, 2017, 864 p.
- Курдогло К., *Голод в Гагаузии 1946-1947 годов*. Комрат-Кишинев, 2010.
- *Голод в Молдове (1946-1947)*. Сборник документов / Институт Истории Академии Наук Республики Молдова, Молдавский Государственный Университет. Сост.: А.М. Царан (рук. Коллектива). Кишинёв: Издательство „Штиинца”, 1993. 767с.
- <https://arhiva.gov.md/foametea-din-1946-1947-provocata-de-regimul-sovietic-cauze-ampliare-si-consecinte/>

b) fotografii, memorii, liste de nume, localități, destinații.

Structura activității de învățare: Interviu

Este important ca întrebările care vor fi adresate persoanei în cadrul interviului să fie bine formulate și să ofere posibilitatea obținerii unor informații relevante tematicii abordate. Totodată, elevul trebuie să cunoască foarte bine contextul istoric al evenimentelor/faptelor despre care urmează să discute. Primele întrebări vor face referință la personalitatea celui interviuat: nume, prenume, locul nașterii, profesie/ocupație, informații succinte despre rudele cele mai apropiate (părinți, frați, surori, copii).

Chiar dacă există un set de întrebări formulat în prealabil, pe parcursul interviului pot fi adresate și alte întrebări, în scop de precizare. Elevii vor pregăti din timp tehnica necesară înregistrării interviului. La etapa de desfășurare a interviului, elevii trebuie să se asigure că nimeni nu va interveni în discuție. Este important, de asemenea, ca atmosfera în care se va desfășura interviul să fie calmă, deschisă, de încredere. După ce interviul a fost realizat, urmează etapa de transcriere, adică de transformare a înregistrării în text scris, sub forma unei Fișe de interviu.

Organizare interactivă și eficientă a activității

1. Pregătirea interviului

- Divizarea pe grupe tematice a câte 2-3 elevi.
- Fiecare grup va identifica o persoană resursă care a fost victimă sau rudă cu cine a suferit în timpul foametei din 1946-1947, născută după 1940.
- Elevii stabilesc tipul interviului: video, audio sau în format scris

2. Documentare: Elevii selectează informații despre foametea în localitatea natală, studiază articole și alte informații relevante.

3. Crearea ghidului de interviu

- Pregătirea întrebărilor despre viața de zi cu zi în timpul foametei, hrană și metodele de supraviețuire, impactul foametei asupra familiei și comunității.

3. Realizarea interviului

A. Tema interviului: Foametea din RSSM-mărturii dureroase

Realizator interviu: _____

Data interviului: _____

Locul realizării interviului: _____

B. Date de identificare a persoanei intervievate:

- Nume, prenume interviuat:
- Data și locul nașterii:
- Domiciliul actual:
- Studii:
- Profesia/ocupatia:

C. Viața înainte de declanșarea foametei

- Modul de viață în sat, activități și griji cotidiene ale familiei;
- Atitudinea autorităților sovietice față de cetățeni.

D. Experiența personală în timpul foametei

D. Impactul pe care l-a avut foametea asupra membrilor familiei, rude sau comunitate

- Efectele sociale ale foametei (cazuri dramatice, mortalitatea/canibalism, impactul psihologic).
- Reflecții personale asupra acestei perioadei tragice.

E. Viața după foametea din 1946-1947

- Modalitatea în care a fost afectată copilăria, sănătatea, viața cotidiană a familiei și a comunității

F. Concluzii personale în baza interviului realizat

G. Solicitarea acordul persoanei de a publica varianta scrisă a interviului.

5. Prezentarea interviului colegilor

- Redarea principalelor idei din interviu, a fotografiilor, memorii.

6. Reflecții și învățăminte

Discuție colectivă și concluzii asupra dificultăților întâlnite pe persoanele deportate în procesul de reabilitare și formularea concluziilor colective

Algoritmul de evaluare a produsului:

Criteriu	Indicator	Punctaj
Respectare a structurii	Toate componentele interviului sunt completate	10 p.

- Contextul declanșării foametei în localitate, acțiunile represive ale autorităților sovietice; - Cauzele declanșării foametei; - Condițiile în care au trăit/supraviețuit în anii foametei; - Alimentația în timpul foametei pentru a supraviețui (ce produse au fost utilizate); - Modalitatea de supraviețuire (ajutoare oferite).		(identificare a, tematica, experiențe etc.)		
	Relevanța informațiilor	Informațiile sunt clare și corecte formulate științific.	10 p.	
	Coerența întrebărilor	Întrebările formulate sunt logice și coerente.	5 p.	
	Capacitatea de analiză a mărturiilor	Elevul formulează concluzii personale cu referire la cele relatate.	10 p.	
	Material suport	Sunt utilizate fotografii, imagini, video/audio .	5 p.	
	Claritatea și expresivitatea prezentării	Elevii au un vocabular adecvat, folosesc termeni științifici.	5 p.	
	Implicarea elevilor	Se remarcă implicarea personală și atitudinea elevului.	5 p.	

Copilărie înfometată

„... Născut la 19 martie 1935, în comuna Bubuieci, mun. Chișinău, la vârsta de doar 10 ani Ciobanu Constantin conștientizează cu durere în suflet tot ce se întâmpla în lume. Basarabia, după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, avea să cunoască o nouă perioadă de lipsuri și greutate. A bântuit foametea, flagelul care a lovit această bucată de pământ și pe care l-a ținut în strânsoare timp de doi ani, 1946-1947. În primăvara anului 1944, odată cu intrarea trupelor sovietice pe teritoriul românesc, în baza legilor sovietice adoptate în 1940, gospodăriile țărănești individuale au fost impuse la predarea obligatorie la stat a produselor agricole. După cum își amintește moș Constantin „în anul 1944, în Basarabia a fost reinstaurată puterea sovietică și din acest moment s-a început chinul meu pentru a supraviețui, sovieticii au scuturat, au luat toată pâinea de la oameni, unde găseau toată o luau”....În primăvara anului 1947, Constantin și familia sa au decis să semene lotul de pământ pe care îl aveau în proprietate, „dar din cauza că nu a fost ploaie totul s-a uscat, neavând, ce mânca, mama a decis să vândă totul din casa, a vândut și singura vacă pe care o aveam, doar ca să ne salveze pe noi, cinci copiii, trei băieți și două fete”, - își amintește cu lacrimi în ochi domnul Constantin. Moș Constantin Ciobanu ne-a relatat modul prin care el obținea mâncarea. Întâmplarea relatată ne întărește convingerea că foametea i-a transformat pe oameni în luptători pentru existență, de rând cu animalele. Își amintește cum fiind mic, noaptea, când nu era nimeni, a intrat pe o fereastră în cantina ce pregătea mâncare pentru oameni ce mureau de foame - statul le ofereau câte un pic de mâncare la fiecare, dar era foarte puțin, nu ajungea la toți - a mers și a luat mâncare din cazanul mare, a mâncat vreo două - trei farfurii. O altă istorioară despre lupta pentru supraviețuire povestită de Ciobanu Constantin: „într-o buna zi, șeful cantinei vine la noi acasă cu o valiză plină cu pâine, destinată la cei flămânzi, pe care lăsând-o la noi acasă, ne-a avertizat să nu umblăm în valiză, noi i-am respectat rugămintea; toata noaptea nu am dormit un ochi, am răbdut, deoarece în mintea noastră era la acea valiză cu pâine”. Văzând ca avem un depozit în spatele casei, autoritățile au adus și a pus grâu, noi nu aveam voie să luăm măcar un bob. Așa cum muream de foame am luat un cui, am făcut o gaură mică în perete și trăgeam cu o sârmă câte un bob”, își amintește moș Constantin....Între anii 1945-1947, umblau comuniștii și activiștii lor și luau totul, lăsând întreaga familie înfometată, noi mai aveam prin pod câte un pic de hrană, dar ei ne luau totul, chiar și acel puțin orz, grâu, secara, grăunțe etc.”. „Noi oamenii de rând niciodată nu ne opuneam, deoarece cu toții cunoșteam consecințele”, își amintește cu îndurerare moș Constantin, și continuă „te judecau, te luau ca nesupus. Pe Costea Botezatu nu l-au luat?! Se ducea în jos cu căruța, săracul, și l-au ajuns alde Frunză (colaboraționist sovietic - n.a.) din urmă, l-au întors înapoi și l-au judecat. A fost înțemnițat vreo patru-cinci ani, săracul”. Moș Constantin, accentuează că „sovieticii au măturat podurile, au luat toată pâinea de la oameni, unde găseau careva rezerve le luau pe toate. Mama a îngropat în grajdul de cai două poloboace cu grâu și grăunțe. Mâncam buruieni. Aveam niște oițe, mâncam laptele lor, cu podbal, lobodă, floare de salcâm, nici nu mai țin minte cu ce buruieni ne hrăneam”. De la Constantin Ciobanu am aflat că pe timpul foametei nici nu aveai de la cine împrumuta un pumn de făină, „nu aveam ce împrumuta, numai bunica ne dădea miezul de la bățul de răsărită, pe care îl prăjeam și îl mâncam ca pe un deliciu”, familia sa, avea, pe atunci o iapă bălaie, care a pierit în timpul nașterii mînzului, a murit din cauza foametei și odată ce a murit am împărțit carnea, pe la câini, prin mahala, prin colo-încoace, dar pielea au urcat-o în pod pentru a se mai usca și ne-am gândit că poate vom avea cândva nevoie, dar când la o bucată de timp am rămas înfomețați tăiam câte o bucățică din acea piele și o ardeam la foc, o curăteam de tot ce nu era necesar și așa rodeam din acea piele. Când mergeam la școală, țin minte că eram prin clasa a doua, eu luam aceea bucățică de piele, și în loc să ascult, să fiu atent la lecție, mă dădeam în spatele băieților și rodeam întruna. Eram copii care aveau și tată și mamă, dar eu nu aveam tată, doar pe mama, noi eram cinci copii și nu aveam ce mânca, mama nu avea un post de lucru, eram pe cale să murim de foame, dar am avut un mare noroc de fratele mamei, care lucra la depozitele de pâine din oraș, el ne mai aducea din

când în când un pic de secară. Când învârteam la râșniță și făceam făina, eu luam un pumn de făina și o puneam în gură și mâncam, așa cum era chiar și cu semințe de grâu”. Am constatat ca oamenii erau nimiciți atât fizic, cât și spiritual, făceau rost de unde puteau pentru a mânca ceva, sărbătorile nu mai erau sărbători. Dl Constantin Ciobanu povestește cu sufletul plin de durere, cum petreceau ei în familie sărbătoarea de Paști: „nu am avut nicio sărbătoare, noi muream de foame, nu știam nici de Paste, nici de Crăciun, absolut de nimic, nimic...” Sosind, iarna „armata rusă umbla prin sat și strângeau oamenii morți, înghețați pe la casele lor, cu o sanie și un cal îi duceau pe toți, îngropându-i într-o groapă comună, câte cinci, câte zece, cât încăpeau. Îi duceau la cimitir să îi îngroape, cu țolul, nici sicrie nu făceau. Mare sărăcie a fost”, își amintește moș Constantin, cu durere în suflet. Ciobanu Constantin consideră că „anul 1948 ne-a scăpat de la foame... a plouat, mama a semănat semințele de secară oferite de la stat. Mergând la semănat, împreună cu mai multe femei, au zărit pe toloacă, în apropiere, un cioban păscând oile, femeile l-au rugat să măie turma dintr-un capăt în altul și în acest mod au reușit să niveleze săpătura și astfel în primăvara următoare a dat roade acea secară”. Intervievatul nostru, dl Constantin Ciobanu, participând la recoltare, „mergea într-un tufiș făcea focul pentru a coace un pic boabele de secară, iar mai apoi le mânca. În cazul în care mâncarea nu era îndeajuns, mama îl trimitea să rupă lobodă „îi rupeam frunzele, iar mama le fierbea, scurgea loboda în mână, le mai puneă în făină formând o turtă, având un moș ce lucra la fabrica de pâine din oraș, unde se strângea grâul, orzul, secara, ne aducea și nouă câte o cutie și astfel făceam făina, neavând cu ce face focul, strângeam de pe deal, de prin râpi, buruieni care mă ajutau să fac focul și astfel prăjeam pâinea”. Ciobanu Constantin mărturisește că va ține minte toată viața anul 1948, deoarece pentru el acest an semnifica un început de viață nouă, fără chinuri: „am început a semăna porumb, roadă s-a prins, dar erau gândaci ce mâncau grăunțele din pământ. Eu cu sora Ileana umblam cu o căldare, bătând toba, astfel îi speriam ca să nu mănânce grăunțele, toată ziua alergam cu căldarea sau cu cutii pentru ai speria”, conchide moș Constantin, cu lacrimi în ochi....”.

Timofte A., *Copilărie înfometată, în Ecoul represiunilor politice din RSS Moldovenească (1940-1991). Culegere de eseuri. Coordonator: V. Bolduma, Chișinău, 2020, p. 109-127.*

8

Eseu realizat în baza interviului

Viața de la sat pe timpul foametei din anii 1946-1947 din RSSM: mărturii al unui supraviețuitor

*„Aveți mare noroc, dragii noștri.
Prin ce am trecut noi, apoi să vă ferească bojăca de așa chinuri.”*
Leontie Burduh.

„...În paginile ce urmează, vom relata istoria trăită, de către un adevărat erou, care a supraviețuit experimentului comunist în Basarabia - foametea organizată. Leontie Burduh, soț și bunic a șase nepoți, ne-a depănat o filă din istoria neamului, de la care a suferit atât el și familia sa, cât și un popor întreg pe urma foametei din 1946 – 1947.

Născut la 24 aprilie 1931, în satul Gura Galbenei, raionul Cimișlia, Leontie Burduh trăia într-o familie numeroasă, compusă din 13 membri. Viața i-a pus la grele încercări, însă Gavril și Antonia Leontie, părinții, făceau tot posibilul ca copii lor să crească sănătoși și nevătămați de situația complicată prin care trecea Basarabia. Părinții lui Leontie erau oameni culți și foarte

harnici, aveau o gospodărie mare și dețineau destul pământ ca să nu ducă lipsa de-ale gurii. Cu cât copii creșteau, cu atât mai mult ajutor aveau părinții pentru a întreține casa și lucrul de pe deal, care parcă nu se mai sfârșea niciodată.

La doar 13 ani, conștient deja de greutățile pe care le îndura țara noastră, precum războiul care abia se terminase, Leontie Burduh înțelegea că nu se prevedea a fi din nou pace. Odată cu venirea toamnei (1946), fără a ține cont de secetă, „upolnomocenul”, responsabilul pentru colectarea impozitului agricol, însoțit de activiștii satului, de membri de partid și komsomoliști (oamenii îi mai țin minte pe unii), s-au apucat „de lucru”. Aceștia au perseverat „în muncă”, măturând podurile și hambarele, scotocind locurile în care țăranul obișnuia să ascundă puținul, care îi mai rămăseseră, confiscând bunuri și animale în contul „postavkăi”. Cu alte cuvinte, lăsau basarabeanul fără produsele minime de existență, căci trebuia îndeplinit planul dictat de sus. „Parcă și acum țin minte cum îmblau prin sat și strângeau pâinea de la oameni, dar noi aveam pâine nu șaga și 9 desetine de pământ.

Era un moș, Vasile Palicoane, care ne-a spus ca să gătim sacii cu orz, grâu pentru că vine mâine dimineață și ne strânge tot. Tata a strâns ce a putut, pe unde a mai ascuns, pe unde a mai lăsat, însă Vasile s-a îmbătat și nu a mai venit să ne strângă ce am adunat, iar tata ne-a sculat să-l ajutăm să vâre făina în pleavă că dacă o veni, sa nu-l găsească.

Tata des pomenea „O să murim de foame la iarnă, foamete mare va fi la iarnă, gătiți-vă”. Pe atunci Leontie încă nu-și dădea bine seamă de însemnătatea cuvintelor spuse de tată: „eram încă copil și nu înțelegeam multe”. „Tata ne băga pe noi, cei mai mici și mai subțirei, în pleavă să mai scoatem câte un pumn de grâu, așa ne vânturat cum era, ne trimitea pe ascuns în bașcă, mama îl prăjea noi îl trăgeam la râșniță ca să nu ne vadă cumva cineva căci veneau și ni-l luau, se fura foarte tare pe atunci”, - ne relatează domnul Leontie.

Colectarea produselor agricole a afectat atât fizic, cât și psihologic pe bieții locuitori ai satului. Leontie Burduh ne-a povestit că familia lui era printre puținele familii care aveau vacă, cea care, după părerea lui, i-a scos cu bine din foametea cumplită. „Am avut mare noroc de vaca ceea care o țineam în lanț în bașcă să nu ne-o fure cineva, umbla lumea noaptea și furau oile, vacile tot ce se mișca și era bun de mâncat, stătea tata de pândă, numai să nu ne ia speranța de a supraviețui”. Ajunși deja în primăvară, familia încă se ținea pe lapte, făină de orz, câteva grăunțe de porumb. Primăvară când apăruse de-acum buruienile, mama trimitea copii să strângă lobodă creată, pe care o opărea și apoi amestecată cu făină de orz le cocea copiilor niște pateuri, de asemenea, le-o fierbea în lapte, era atât de gustos, nici nu-ți poți închipui, Leontie mai cerea de la mama, iar ea îi adăuga o lingură de la ea. Ca să ajungă mâncare pentru toți, familiile împărțeau totul pe porții, se susțineau între ei ca să nu rămână cumva cineva nesățul.

Întâi mâncau cei mici, apoi mâncam noi aștia mai mari și tocmai la urmă mânca tata și mama din ce mai rămânea de la copii. Tare greu a dus-o, tăia și din porția noastră că tata era bolnav și se temeau să nu moară, dacă nu-i dădea din porțiile lor precis murea.

Persista o atmosferă continuă de doliu, satul era cuprins de chinurile oamenilor, mureau câte 5-6 oameni pe săptămână. „Dacă nu aveai ce mânca, mureai. Țin minte un caz din multe alte cazuri de așa gen. Tata mi-a povestit cum unul de-a lui Mititiuc din Coțofana era pe moarte, l-au ascuns și tăiau din pulpe, mâini și fierbeau carnea o mâncau, iar cei de la „selsovet” știau că este mort în sat și trebuia să vină cineva să confirme moartea și nu venea nimeni pentru că toți se temeau”, - conchide domnul Leontie.

Oamenii erau zombați din cauza lipsei de mâncare, comiteau fapte pe care le făceau inconștient doar pentru a supraviețui. Leontie Burduh a simțit așa ceva chiar pe pielea sa.

Urmează mărturii șocante: „După cum v-am spus, tata ne trimitea pe ascuns, încă și pe rând să tragem prin râșniță făină. Într-o zi după amiază, era rândul meu să dau la râșniță, la noi în mahala era o vădană fără de copii și umbla străzile poate mai găsea ceva de mâncare, iar eu din neatenție uitasem ușa la bașcă deschisă și dădeam la râșniță, când întorc capul, ea tot o fugă vine spre mine să fure făina, s-a năpustit peste mine, m-a răsturnat și a fugit cu făina, nu dovedeam s-o strig pe mama de frica ce am tras-o. Vă zic că lumea înnebunea, smulgeau și cu dinții lăcățele numai ca să pătrundă prin hambare să fure”.

Un alt detaliu pe care l-am aflat de la Leontie Burduh este că dacă te prindeau că nu ai dat pâinea la „selsovet” te legau și te duceau cu căruța la judecată. Indiferent de recolta obținută, agricultorii erau obligați să predea la stat cotele de cereale impuse – așa-numita postavka (grâu, floarea-soarelui, cartofi, soia, carne, ouă, lapte, brânză și lână), stabilite prin două hotărâri ale Consiliului Comisarilor Poporului al RSSM și Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din Moldova din 9 aprilie 1945. Pentru neexecutarea acestei obligațiuni țăranul risca, cel puțin, o amendă și confiscarea celor datorate, iar în cazul opunerii rezistenței – ani grei de lagăr.

De asemenea, planul sovietic realizat de comuniști care pretindea de a deznăționaliza poporul a afectat majoritatea bisericilor. „Nici vorba de biserică, acasă ne rugam la icoane ascunse pe sub paturi, era tare greu, nu ni se permitea să credem în Dumnezeu, stricau lumea ca să creadă numai în Stalin. Și chiar unii credeau că el o să ne scape de chinuri, se auzea prin alte sate că lumea încerca să-i scrie lui Stalin, se plângeau sărmanii”. Părerile oricum erau împărțite, unii realizau din ce cauză ei sufereau, alții nu mai aveau când să caute răspuns la chinurile lor. „Nu era loc în cimitir, era un val pe atunci, dacă umblam drumurile și căutam mâncare apoi ne umflam de la buruieni, unii mai săraci n-aveau cine să-i lecuiască și mureau, așa și fratele meu mai mare nu se sătura din porția revenită și se ducea pe deal și mânca buruienă, a venit acasă tot umflat, mama atunci a crezut că-l pierdem, dar a căutat de el zi și noapte și-apoi și-a revenit el.

Lumea nu avea putere, târâiau morții la groapă cu țolurile, că nici sicrie nu mai făceau, îi luau câte 10 și-i târâiau așa, tare strașnic”, - zice dl Leontie Burduh. Se părea că vremea stă în loc, nici zăre de speranță că binele va învinge răul, ceea ce sesiza și Leontie Burduh. „Așa era politica de neagră, nu aveai încotro, familia mea nu a fost prăpădită cu totul, părinții noștri erau pregătiți mai ales că tata cândva fusese la nemți ținut, nu destul că foamete era încă și frontul acela, stăteam ascunși prin beciuri că nu departe de noi era un pod și veneau nemții și-l treceau, îi auzeam noaptea veneau cu caii vorbeau în limba lor”.

Puși la grea încercare, rămâneau cei mai puternici, ceilalți mureau săracii. „Mureau ca muștele, cădea pe drum și acolo își dădea duhul, mama nu prea ne dădea voie să ieșim în drum, mai ales pe cei mai mititei puteau să te fure și să te mănânce, Doamne iartă-mă”. Haos, canibalism și lipsă de identitate, li s-au furat viața, trăiau pentru că asta le-a mai rămas în putere. Tata des spunea : „Parcă mai ieri veneau nemții și azi de-amu murim de foame” și nu mai știi cine era vinovatul, ori că Stalin, sincer să vă spun, îmi era greu pe atunci să înțeleg politica, acum fiind bătrân mi se pare că era imposibil să fie planificată o foamete intenționată, da uite că așa oameni existau, fără milă în ei. Bodaproste că și acum sunt viu, soția mea Frăsâna tot a suportat foametea, dar ea era mică și nu prea ține minte multe, dar vă spun că dacă eram oleacă mai săraci precis muream, tata sărmanul era tare bolnav, da uite că a străbătut și foametea asta, și acum se fac multe nebunii, da nu se compara cu salvăciunea din trecut.

Cuvinte care ne pătrund în suflet până la lacrimi, la sigur puțini dintre noi realizează cât de greu era de trăit în anii 1946- 1947. Sărmanii oameni, făceau rost de unde puteau pentru a mânca

câte ceva, sărbătorile nu mai erau sărbători. Leontie cu greu își aduce aminte cum au sărbătorit Paștele: „Ei, sărbătoream noi, dar ne ascundeam, veneau pe la poarta bieți de oameni și cereau câte ceva de mâncare, ne făceam și noi câte o pomană și le dădeam și lor, dar nici în ziua de Paști lumea nu se ogoia din furat, aveam noi un câine dulău, era mare, că îl hrăneam și pe el, dar uite că niște mahalagii au pus ochiul pe el și ni l-au împușcat, l-au jupuit și l-au mâncat, cât am mai plâns de pe urma câinelui cela, Doamne mă rugam sa treacă mai repede timpul, să trecem ușor peste tot haosul cela, cine știe Dumnezeu poate m-a auzit...”.

Leontie Burduh nu ține minte cum s-a normalizat situația de atunci, faptul că este viu și nevătămat până în ziua de azi ne confirmă că foametea totuși s-a sfârșit într-un moment. Acest bătrân cu o istorie zbuciumată nu a ezitat să ne leze un mesaj celor care studiază trecutul și trăiesc prezentul. „Eu înțeleg destul de bine că nici acum după anii 2000, în lume nu persistă pacea cea care o visam fiind copil, dar, totuși, vremurile s-au schimbat și lumea are altă mentalitate, au alte scopuri, unele dintre ele schimbă mediul înconjurător spre bine, altele din contra - fac numai rău, dar asta nu înseamnă că trebuie să stăm undeva la dos și să nu facem nimic, mișcați-vă, tineret, nu stați, la vremea mea mult tineret voiau schimbări, dar nu aveau cum să le facă că eram restricționați, politica era neagră ca și acum, dar puține drepturi avea populația, așa că, dragilor, luați și luptați pentru drepturi, nu fugiți din țară, dar încercați să găsiți și aici un rost, aici vi-s părinții, buneii, neamurile, că să vă spun drept și noi am rămas singuri. Au mai rămas câțiva nepoți, dar restul toți au plecat în țările calde, nu uitați de patrie, că Moldova asta la câte o tras, ar fi bine să o mai ridicăm cumva”, menționează în încheierea discuției noastre Leontie Burduh.

Un mesaj copleșitor, care ne face să gândim asupra viitorului nostru, asupra rostului nostru pe pământ. Foametea este încă o dovadă că străbunii noștri au fost puternici, au îndurat tot felul de nelegiuiri, fapt care trebuie să ne inducă ideea că noi nu suntem slabi, iar schimbarea este în mâinile noastre.

Purcel Ana-Andreea, *Viața de la sat pe timpul foametei din anii 1946-1947 din RSSM: mărturii al unui supraviețuitor, în Ecoul represiunilor politice din RSS Moldovenească (1940-1991). Culegere de eseuri. Coordonator: V. Bolduma, Chișinău, 2020, p. 128-144.*

C. Foametea din anii 1946-1947 în memoria istorică colectivă: lecții învățate, dar și restanțe regretabile

Monumente și însemne comemorative întru înveșnicirea memoriei victimelor foametei din 1946-1947

Monumentele dedicate victimelor foametei din 1946-1947 joacă un rol esențial în păstrarea memoriei istorice colective și în educația civică și istorică a generațiilor actuale. Interpretarea monumentelor poate fi utilizată ca metodă eficientă pentru a înțelege mai bine rolul memoriei în cultivarea identității naționale și valorilor general-umane.

În continuare, propunem un algoritm de analiză a monumentului în memoria victimelor foametei din anii 1946-1947, dezvelit în satul Mingir, raionul Hâncești. Sculptor – Grigore Sultan.

În timpul foametei, satul Mingir a trecut prin momente cu adevărat dramatice. În decurs de mai bine de o jumătate de an au decedat peste 800 de oameni. Într-o singură lună, în februarie 1947, au murit mai mult de 300 de oameni. „Prin februarie 1947, nu era zi ca să nu treacă pe lângă casa noastră 10-12 procesiuni funerare”, povestește o localnică, casa căreia se găsea chiar în preajma bisericii. Căruța lui Eremia A. Sandu, devenită „năsalie”, transporta concomitent câte 10-12 cadavre, decesul acestora ne mai fiind înregistrat la sovietul sătesc sau prohodii de vreo față bisericească. Deseori, decedații erau înmormântați/aruncați în gropi comune, câte 17, 20 sau chiar mai mult de 30 de cadavre, oameni de diferite vârste. Se întâmpla ca decedații înmormântați cu haine bune și podoabe mai scumpe, în cursul nopții să fie dezgropați, dezbrăcați și descălțați, trupurile fiind lăsate adesea chiar la suprafață.

Au dispărut familii întregi, despre care nimeni și nicio dată nu își vor aduce aminte. Povestea lui Iliță Baboi, înregistrată în 1983, este una tipică pentru mulți mingireni: „în casa noastră au murit toți de foame, rămânând numai eu, ca prin minune. După câteva zile mă trezesc internat în spitalul din sat, unde mă leucuiu nu de boală, ci de foame. Șeful spitalului, Șota Salișvili, un georgian bun la suflet, aflând că pe lațele din casa noastră zac răpuși de foame mama cu doi frațiori și o surioară, mă cheamă la el și-mi zice:

- Măi Baboi, ori te duci să îngropi pe mama, frațiorii și surioara, ori te eliberez din spital.

Am început să plâng și să explic că nu sunt în stare să îndeplinesc așa ceva. Atunci doctorul chemă căruțașii spitalului, pe Vasile Bocancea și Andrei Cireș, și-i însărcină să meargă cu mine la noi acasă și să înmormântăm ultimii membri ai familiei noastre: mama Panaghia, frații Ion și Oachim, sora Sofiica. Pe fratele Toader și pe tata îi înmormântasem ceva mai înainte.

... Am intrat în casă. Mai întâi o luăm pe mama, apoi pe surioara și la urmă pe ultimii mei frațiori dragi. În drum spre cimitir, ridicându-ne la deal, pe lângă Vasile Grosu, numai din casa acestuia au mai luat încă cinci cadavre, iar până la cimitir în căruță se adunase în total vreo 14. Când am ajuns la cimitir, în groapa care era deja săpată, mai erau câteva cadavre. Am început să așezăm cadavrele din căruță. Când groapa s-a umplut, alături mai rămâneau mama cu un frățior. Atunci Vasile Bocancea zice:

- Nu-i nimic strașnic, băiete, mâine vor săpa altă groapă și vom veni să-i înmormântăm, și-i acoperi cu un țolișor, după orânduiala creștină.

Dar nu a fost să fie după cum a spus moș Vasile... Când am venit a doua zi, nu i-am mai găsit ...⁵⁰.

Mingirul este una din puținele localități din Republica Moldova, care, datorită efortului unui om deosebit, pe nume Iacob Lupanciuc, și sprijinul altor vrednici prețuitori ai memoriei strămoșilor, a reușit să identifice, cu nume și pronume, cca 1200 de victime ale dezastrului umanitar, provocat de regimul sovietic de ocupație.

⁵⁰ Lupanciuc Iacob, *Comuna Mingir. File de istorie*, Chișinău, 2004, p. 217, 220, Lupanciuc Iacob, *Comuna Mingir. File de istorie*, Chișinău, 2004, p. 217, 220, 227-228.

Exemplu I. Sugestii de sarcini pentru analiza didactică a monumentului

„Memoriu victimelor foametei, 1946-1947”, parte a Complexului memorial din com. Mingir, r-nul Hâncești.

1. Descrierea monumentului:

- Evenimentul comemorat;
- Amplasare;
- Autorul;

- Informații despre autor;
- Elementele care îl definesc: personaje, formă, mărime, volum etc., cost.

2. Analiza monumentului:

- Mijloace artistice;
- Tipologia;
- Inscripția;
- Personaje (eroi, victime).

3. Semnificația monumentului:

- Contextul istoric al edificiului: scopul și semnificația;
- Modalitatea de realizare: idei, finanțare, etape de construcție;
- Modalitatea de inaugurare;
- Utilitatea monumentului;
- Abordări și discuții despre monument;
- Actualitatea monumentului;
- Impact:

9 iulie 2016. Inaugurarea monumentului în memoria victimelor foametei din 1946-1947. Satul Parcova, raionul Edineț
Pe plăcile de granit instalate la baza soclului monumentului sunt încrustate numele sătenilor ce au murit în timpul foametei din anii 1946-1947.

Informație utilă: Calvarul foametei, în scenă. Spectacolul „1946”, la Teatrul „Luceafărul”

Invitație la spectacol și la meditație

Ce putem învăța din trecut?

Putem învăța să recunoaștem și să acceptăm eșecurile și greșelile unui individ, a unui grup, a unui neam.

Mai putem învăța să vorbim despre evenimentele istorice și să le evităm pe cele dureroase pentru individ, pentru grup sau pentru neam.

Dar de cât timp avem nevoie pentru a însuși lecția?

La această întrebare căutăm răspunsul în spectacolul de teatru documentar „1946” în regia lui Slava Sambriș, după „Cartea foametei” de Larisa Turea.

Întâi de toate, despre foametea din '46-'47, astăzi încă se cunosc foarte puține lucruri. Or, schimbările de mentalitate și frica inoculate în acei ani ne țin în loc, au devenit parte din codul nostru genetic și din sistemul nostru de valori, au rămas ca o traumă pe care am decis să o transmitem din generație în generație, și să continuăm existența în teroare și umilință.

Pornind de la mărturiile din volumul „Cartea foametei” și de la interviurile realizate de echipa Teatrului „Luceafărul” am decis să facem un spectacol de teatru documentar despre acei ani cumpliți și să fim vocea unei generații pierdute din cărțile de istorie, lipsite de dreptul la replică, lipsite de elementarul drept la existență.

Ne-am propus să vorbim despre acest eveniment istoric în speranța să înțelegem cum ne-a afectat și să-i urmărim consecințele în prezent.

Ne-am propus să vorbim despre acest eveniment pentru a înțelege cum să nu repetăm greșelile comise în trecut, cum să recunoaștem o pagină neagră din istoria noastră și cum să învățăm să conviețuim în armonie cu toate minoritățile naționale cuprinse în acest spațiu mic.

Regie - Slava Sambriș

Spațiu scenic - Adrian Suruceanu

Univers sonor - Dumitru Seretinean

Fotografii din arhivă - Zaharia Cușnir

Distribuție: Ion Jitari, Maria Anton, Irina Vacarciuc, Ion Liulica, Vioara Cîșlaru, Dorina Tataru, Radu Canțîr, Vitalia Grigoriu, Victor Triboi

Secvență fotografică din spectacolul documentar „1946”, Teatrul „Luceafărul”, Chișinău

**Spicuri din comentariile făcute de privitorii ciclului de emisiuni
„Mărturii despre foametea din Basarabia provocată de regimul sovietic”,
realizat de TVR Moldova**

Ediția I.

- Ucraina a condamnat Holodomorul din 1932-1933. Ar fi bine ca și guvernul Republicii Moldova să condamne foametea din 1946-1947. La fel, este necesar de discutat mai mult public (la școală, emisiuni etc.) despre acest episod tragic din istoria noastră. Poate aceasta va mai reduce din numărul mancurților care tânjesc după "tătucul" Djugașvili (Stalin).
- Mă doare sufletul pentru Republica Moldova, aceștia cu pricina vor să mai repete istoria, și tare le place calvarul făcut altora. Când eram copil, școlar aceste informații erau prea puternice pentru a-mi dori să le inoculez în mintea mea, dar acum absorb toate aceste informații pentru a forma un scut de putere. Odată am dat de o postare nostalgică pe YouTube, în care unul dintre ruși își exprimă nostalgia după URSS. „Că au trăit bine” – acesta era mesajul, și în comentarii toți *pro*. Doar eu am scris adevărul dimprejur acolo. Și ce mi-a scris o femeie: că avea frigider pe acel timp, mare bogăție avea... Și totuși, au trăit bine, ei, spre deosebire de cei care mureau. Din păcate și în Republica Moldova mai există

oameni care cred mai mult în natura rusească decât în viitorul european... Dar noi deja știm ce ne așteaptă lângă Rusia.

- Părerea mea e că trebuie de cercetat arhivele. Cine au fost strângătorii de cereale din sate, de ce naționalitate erau, cine erau de fapt, de deschis arhivele și de aflat concret. Consider că avem nevoie de Adevăr, nu de instigare la ură. Concret, cine a comandat calvarul, cu ce scop, și cine au fost trădătorii din sate, aici vom avea surprize...
- Sincer, nu am crezut că vreun om ar fi putut face așa ceva. Animalul Visarionovici Jugașvili!
- Prea puțin se vorbește despre acea foamete a bunelor noastre organizată de sovietici.
- Tatăl meu în timpul foametei a schimbat un sac cu porumb pe o casă. Când s-a terminat foametea omul a venit la tata și cerea casa înapoi. Asta a fost în satul Vertiujeni. Tatăl meu se numea Ciercez Iosif.

Ediția II.

- De când privesc documentare din fragmente istorice ale Republicii Moldova încep să îndrăgesc mai mult poporul nostru și înțeleg mai bine amprenta istorică care se resimte și astăzi. Cât de multe poate mărturisi despre un popor trecutul său istoric. Mă bucur că am posibilitatea să ascult! Mulțumim pentru efort.
- Ar trebui guvernul din Moldova să bage tot adevărul ăsta în manualul de istorie de acum, să facă cunoscut noii generații prin ce au trecut strămoșii lor.
- Cruntă a fost ocupația sovietică.
- Dacă rușii au exportat cereale la români, românii de ce au murit de foame?

Ediția III.

- Foarte bune emisiunile pe care le faceți. Acestea sunt adevărate lectii de istorie.
- Sunt atât de norocoasă și de bogată ... că mereu realizez asta când ascult astfel de materiale. Îmi cer iertare tuturor celor care au suferit de pe urma foametei, iarta-ne Doamne, căci nu stim ce facem!
- Mulțumesc pentru acest material. Felicitări pentru munca pe care o faceți. M-a umplut de cunoștințe și totodată și de tristețe acest material.
- Mulțumesc frumos pentru episoadele de lecție de istorie. Haideți să ne cunoaștem mai bine istoria neamului și să le împărtășim mai departe! Un neam sănătos e cel care-și cunoaște istoria.
- Mulțumesc mult pentru aceste lecții, sunt foarte necesare. Cunoaștem și vorbim prea puțin despre crimele regimului comunist.
- Și când te gândești că în ziua de azi jumătate din cetățenii Republicii Moldova sunt proruși.
- Deosebit....Atentie, HAUR și SOS!
- Să vadă toți care vor înțelepciunea rusească.
- Если у вас было по 100 г земли кто на вас работал? Почему вы жалуетесь?

Ediția IV.

- Doamne ferește! Nu am cuvinte și nici nu am știut că s-a putut întâmpla așa ceva pe pământ! Mai bine nu te naști decât să trăiești așa ceva! Sunt pe YouTube documentarii și povestiri din acele vremuri, dar nu te poți uita că ți se rupe inima! Oamenii când povestesc îi bufnește plânsul! Să ne ferească Dumnezeu de așa ceva.
- Prea dureros, nu am putut să ascult până la final, cunoscând istoria părinților mei, care au trecut prin război, foamete și deportați în Siberia, 7 ani.
- Greu de ascultat așa lecții de istorie fără ca să-ți curgă lacrimile... dar e bine de știut, și e necesar de transmis mai departe!
- Eu privesc și plâng, om la 34 de ani să verse atâtea lacrimi, ascultând istoria!
- Vai, cât de tare doare! Nu mai pot să ascult fără să plâng! Pentru care motiv au îndurat românii atâtea nedreptăți, oare?! Nimic nu justifică asemenea cruzimi! Cum să nu plătească și alții răul pe care l-au risipit în toate zările, la popoare care doar voiau să fie lăsate în pace!? Astea tragedii! Astea povești de groază!
- Bunicii mei, născuți la Bacău, ne povesteau toate astea... îmi aduc aminte cât de cumpătați erau pentru că au trăit vremuri groaznice. Ne învăța să legăm cocenii de porumb cu mohor exact așa cum vedeți. Au murit demult dar ne învăța mereu să fim oameni... ce dor îmi e de ei!
- Câte suferințe au pățimit părinții și bunicii noștri. Eu m-am născut în '67 și mama îmi povestea despre aceste triste grozăvii. Ferească Dumnezeu!
- Să-i blesteme Dumnezeu pe cei care au chinuit pe poporul nostru român.
- Cunoașterea istoriei va fi pe viitor o experiență de neuitat în care omenirea va urî egoismul în toate formele lui și răul în așa măsură că nu vor mai vrea să-l repete. Este o lecție grea, dar necesară ... omul nu va dori conducerea omenească, doar cea a lui Dumnezeu!
- Aceasta emisiune ar trebui difuzată pe TVR acum, în campania electorală, pentru că cei de azi să știe ce a făcut URSS pentru români de-a lungul istoriei, din acest motiv nu ar trebui să ne uităm spre Rusia ca spre un prieten!
- Ce popor puternic suntem, gândiți-vă! Un popor martir, toți acești oameni chinuți plecați dintre noi în condiții atât de crunte, ne veghează din ceruri! Doamne, îndură-te de noi care am dat obolul de ofrandă în vieți omenești! Dumnezeu să binecuvânteze poporul român!
- Ce cuvinte aud aici și cum povestesc oameni despre morți mă îngrozesc. Ferească Dumnezeu câtă cruzime și suferință....!!!!!!
- Atunci au fugit bunei mei din Cahul... daia am avut eu o viață bună! Cât s-au chinuit . . . îmi curg lacrimile... durere mare în suflet! Dar mai mare a fost durerea lor! Dumnezeu să îi ierte!
- Dumnezeu să-i odihnească în pace pe cei care au trăit astfel de chinuri... Și să-i ierte pe cei care au provocat Iadul!
- Știam istoria. Bunica ne povestea tot. Eram mică și plângeam mereu pentru asta. Doua fiici ale ei au murit de tifos. Mari tragedii!
- Cât de trist.... Noi avem azi de toate și ne permitem să risipim și să fim deprimați din motive de multe ori imagine. Ar trebui să învățăm din istorie.
- Vai doamne Dumnezeule, nu cred că rezist până la final!
- Cu părere de rău sunt foarte mulți care cunosc aceste nedreptăți și fărădelegi, doar ne povesteau bunicii.
- Pentru asta au murit bunicii noștri ca să se lăfăiască politicienii, oare ei nu au avut bunici!

- Foarte trist! Te ia cu rău! Doamne ce nație nemernică este această Rusie! Nu se trezesc nici în ziua de azi! Foarte interesant documentarul, știam câte ceva despre asta. Sper să nu mai treacă cineva prin asta vreodată! E crunt de ascultat dar să mai și trăiești așa ceva!
- Sfânta noastră Moldova te iubesc din suflet.
- Și acuma mai sunt oameni care știu ce înseamnă rusul....
- Înfrorător! Dumnezeu să-i odihnească în dreapta lui iubire!.....iar pe noi să ne ierte că i- am uitat !
- Trist, dar adevărat! Cruntul adevăr!
- La fel povestea bunica, care la fel zicea că nemții nu intrau peste ei în casă cum năvăleau rușii ...
- Nu am putut să privesc până la sfârșit. Am început să plâng.
- Bunica mea în 46 era singură cu doi gemeni, unul din băieți a murit, tata a trăit. S-a dus bunica mea cu covoare să le vândă tocmai la Maglavid, o comună din Oltenia și a dat covoarele pe un sac de grâu și la gară, pe peron, când a trecut un tren a lovit sacul cu grâu și s-a împrăștiat pe linie. A strâns ce a putut și i-au mai dat ceva oamenii care au văzut ce s-a întâmplat. Când a ajuns înapoi la Vaslui, tata era bolnav, că i-au spus niște copii mai mari —Băi Gheorghe, măta nu mai vine că a murit. Dacă mai întârzia bunica tata murea.
- Într-o vreme au găsit în pădure un cireș amar și au mâncat cireșele alea amare și erau să moară că au mâncat multe de foame . Bunicul a venit acasă din prizonierat abia în 48 toamna. Știu multe de la ei. A fost greu dările erau mari și dacă nu le dădeai te dădeau afară și din casă . Am prins vremuri grele chiar dacă Stalin murise tot rău a fost îi știu pe toți șefii colhozului unii mai trăiesc și acum
- Mama mea era născută în 1933, undeva în Gorj și-mi povestea cum ascundeau buncii cereale în pamânt, cum fugeau să ascundă vitele în pădure și cum bunicul a aruncat salbele în fântână să nu le ia soldații.
- Îmi povestea bunica .. multe .. rușii au fost mai răi și mai sălbatici ca nemții.
- Este atât de straniu și de-a dreptul înspăimântător să dai "like" la așa ceva, dar dacă așa e regula, "vrei nu vrei, bei Gheorghe aghiasmă!", dau "like" la ororile astea, pentru că mi-e jenă de câtă muncă ați depus pentru aceste informații reale, atât de inumane! Nu știu, nu am cuvinte suficiente!
- Cu mare greu am urmărit această lecție,cu ochii plini de lacrimi. E atât de dureros să realizezi că au murit mii de oameni fără nicio vină, au fost distruse atatea vieți și familii. Și tot nu pot să-i înțeleg pe cei ce spun ca alături de ruși ne-a fost mai bine. Rușine acestui popor de nemernici ce tot distrug fără milă, până și în ziua de azi - vieți nevinovate ale oamenilor.
- Impresionant!...trist si dureros..
- Tataie a fost prizonier de război în Siberia. Bunica a fugit din satul natal. Toți au făcut foamea. A fost cumplit. Incredibil câți sunt acum proruși, având în vedere cât rău au putut să facă.
- Doamne, simt ca îmi plesnesc tâmpilele, vai ce durere!
- Câtă cruzime, câtă omucidere în masă a fost în trecut, de necrezut și neimaginat de descris. Și buncii mei au avut de suferit din cauza asta. Animale luate la colectiv, găini, porci, vaci,

cai, oi - tot ce găseau cei din Partidul Comunist din România. Jaf la drumul mare. Nu am cuvinte să descriu cât s-a suferit, multe suflete au murit nevinovate. Și pentru ce? Identic cum veneau mongolii în România și Moldova asta au făcut și rușii.

- Băgați subtitrări în engleză, să înțeleagă și alții, este o lecție de viață prin ce au trecut ai noștri. Cunosc mulți oameni interesați să înțeleagă aceste documentare.
- Ferească Dumnezeu!
- Nu pot să uit tot ce mi-a povestit tata despre foamete. Când eram mică nu înțelegeam cum au făcut să provoace foametea? Peste ani am ascultat și am înțeles. Sărmanii părinții și buneii noștri!
- Mulțumesc, am plâns primele 20 de minute.
- Cum poate omul să chinuie pe seamănul lui? Oamenii fără de Dumnezeu! Dumnezeu să-i judece !
- Ar trebui să faceți un documentar și despre foametea postbelică din România și despre cotele uriase care se puneau în cărca țăranilor.
- Mi s-a oprit un nod în gât când am ascultat aceste întâmplări deși mai auzisem și înainte despre aceste grozăvii, abia mi-am ținut lacrimile cu toate că sunt bărbat... E dureros, strigător la cer ce s-a întâmplat cu poporul nostru, dar și ce se întâmplă astăzi când suntem mințiți de conducători care vând țara pentru a se îmbogăți, când niște venetici, care nu ne cunosc limba, neamul, înhăitați cu trădători ne trag spre călăii neamului, care sunt niște hoarde imperialiste însetate de sânge, dându-se creștini, pângărind astfel pe Dumnezeu și religia creștină... Îți vine să iei arma în mână și plin de furie să îi împuși pe toți... Dar, probabil, unii din noi suntem prea creștini, alții - prea leneși și nepăsători, unii trădători, și o bună parte prea bețivi ca să ne trezim la realitate și să ne unim împreună pentru a face ceva în țară aceasta..
- Tatăl meu împlinise pe vremurile acelea 8 anișori. Îmi amintesc cum îmi povestea despre anul 1947, anul foametei! Este greu să expun în scris cele relatate de el, despre ororile și chinurile prin care au trecut săracii oameni!
- În 1933-1934 la noi, în Bucovina, care atunci era în România, străbunicii mei au adăpostit o mamă cu trei copii, din raionul în prezent Ștefan Voda, înainte era Suvorov .
- Unde suntăștia pro Rusia acumă ... cât ar trebui Rusia sa plătească pentru ce a făcut și încă face acum, lumea asta nu e dreaptă.
- Exact așa îmi povestea strabunica și bunica. Și noi ne plângem ca ni s-a pătat cămașa cu mâncare. Fără cuvinte.
- Să nu mai spunem că acum este greu. Nu-i greu, este bine, vor veni timpuri mult mai grele decât la ei.
- Cumplit!
- Cică cu sovieticii lumea trăia bine, poftim dovadă!
- Tatăl mamei a murit de foame după război, și frățiorul Grigore, de 2 anișori. Mama a scăpat de moarte fiindcă a plecat cu copiii bagabonzi, în lăzile cu cărbuni, în trenul care pleca în Ucraina, de la Cornești. A fost la Cernăuți, Lvov: le-au dat de mâncare oamenii simpli. A luat-o în familie doamna Gapusea Zaiat, am uitat denumirea satului, raionul se numea Striiski. Cât a trait, mămica spunea că ucrainenii sunt foarte buni la suflet și foarte credincoși. Toată viața a ținut minte binele care a văzut de la oamenii ucraineni.
- Offf! Doamne ferește pentru toată lumea.
- Doamne, câtă durere! De necrezut! Cum au putut face atâta rău?
- Groaznic! Nu pot să îmi stăpânesc lacrimile.

- Îmi povestea bunicul care a trecut prin foametea cumplită că mâncau grăuntele crude noaptea, pe întuneric, ca să nu-i vadă vecinii. Mama, moartă de tifos, a stat în casa aproape trei săptămâni pentru că toți erau în convulsii. Când și-a revenit, străbunicul și fata mai mare au găsit copilul cel mic de doi anișori trăgând din sânul mamei moarte Începea să mănânce.
- Cum se face că moldovenii nu cunosc aceste tragedii. Ei și acum țin cu rușii!
- Bunica și bunelul, care au fost născuți în 1939 și, respectiv, 1940, așa și nu au mai vrut să povestească prin ce chin și foamete au trecut. De câte ori îi întrebam, spuneau doar că a fost greu și că mâncau colacei de pe deal, mămăliga și cartofii fripți fiind ceva deosebit...
- Ar trebui trași la răspundere bolșevicii.
- Felicitări maxime.
- Românii din Transilvania au fost sub ocupația ungarilor mai mult de 500 de ani și totdeauna au spus că sunt români, „românii” din Republica Moldova au fost sub ocupația rusească o sută cincizeci de ani, sau cam așa ceva, și spun că ei sunt moldoveni, nu români.
- Sublim! Felicitări!
-ne râdem, să nu plângem, căci în Moldova avem 80 %, care îl așteaptă pe Stalin.
- Cutremurător!
- Despre Holodomor s-a vorbit puțin.... Majoritatea nici nu cunosc termenul Holodomor, îl confundă cu Holocaustul.
- Ce tristețe infinită a provocat tăcutul Stalin!

Să-i pedepsească Dumnezeu, să nu mai rămână nimic din ei.

- Greu, foarte greu, au trăit strămoșii noștri!
- Țăstă care iubiți rușii!
- Foarte greu de ascultat!
- Îngrozitor ... Cred că cerul, atunci, s-a umplut de sfinți! Noi, azi, îmbuibăți cu de toate, să-i pomenim în liturghii și parastase, pentru că ei au fost moșii și strămoșii noștri.
- Călăii!
- Poate înțeleg unii limitați la cap ce înseamnă Rusia!
- Să mulțumim Rusiei!
- Au crezut că ne îngroapă prin foamete, nu au știut că suntem semințe.
- Vai sărmanii oameni și copii cât au putut suferi. I-au chinuit încet până au murit o grămadă.
- Nu mă pot uita până la sfârșit, și mor de necaz că basarabienii au uitat istoria.
- Mulțumim Dumnezeului Atotputernic căci va opri toate formele de guvernare. Vine împărăția plină de dreptate și iubire! Au fost timpuri puse la dispoziția omenirii cu guvernările lor. Ca să vadă că omul nu este în stare de a se guverna cu dreptate, căci egoismul și-a arătat fața în toate formele de guvernare. Încă Putin ... și omenirea va lăuda pe Împăratul adevărat al pamântului! Slăvit, onorat în veci Dumnezeuul Nostru Drag!
- Ce trist!
- "ÎNȚELEPCIUNEA RUSĂ", votați C.G.!
- A fost foarte greu!
- Din păcate, sunt mulți care îl iubesc pe Putin criminalul.
- Nici în Ardeal nu a fost mai bine! Părinții părinților mei pe timpul foametei au venit în Banat! Cred că asta i-a salvat! Dar a fost crunt!
- Iertare! Salvare! Vindecare! Amin! Amin! Amin!

- Difuzați vă rog aceste istorii pe posturile de radio, mai multă lume ar asculta....
- Bunica povestea cum oamenii din Oltenia au primit în casele lor oameni veniți din Moldova, din cauza foametei.
- Bunica îmi povestea că în sătucul lor din județul Bihor, nu știu cum a ajuns un băietan blonduț care era piele și os și povestea că ai lui au murit toți de foame! Groaznic ce au putut trăi ...!
- Cu drag, pentru Diana ȘOȘOACĂ europarlamentar român. „Proasto, te-ai vândut casapilor acestei nații"
- Toți ăștia care tine-ți partea rușilor sper să aveți parte de ei încă 2000 de ani!
- La noi, în Vlașca, Teleorman nu a fost așa de greu. Cei din Moldova, care au avut cu ce se deplasa (cărute), multi au venit la noi. Tatăl meu era foarte credincios, când cineva îl ruga să-l adăpostească nu refuza și am primit 2 familii. Toată iarna oameni muncitori ca să ne răsplătească au cioplit 2 dulăpioare cu tot felul de flori și păsărele, iar femeile tricotau. Au plecat de la noi când s-a secerat întâi orzul. Și-l amestecam cu porumbul. Mămăliguța o mâncam caldă, dacă se răcea era amară. Cu unt și lapte bătut și am petrecut seceta.
- Și ne-au făcut să credem că Adi H. a fost cel mai mare criminal!
- Nu poți să nu plângi, nu poți.
- Unde este adevărul? De ce nu vorbește în politică de aceste întâmplări?
- Când te gândești că acum o grămadă de moldoveni îi iubesc pe ruși.
- Și când îi văd pe ignoranții inepti din ziua de azi care mor de dorul „vremurilor bune de demult" și care deplâng era comunistă și pretind că oamenii de azi sunt mai răi și mai departe de Dumnezeu.... Dacă asta era bunătatea oamenilor din trecut, înseamnă că ăștia de acum sunt sfinți din calendar.
- Vor plăti pe lumea cealaltă cei care au batjocorit atâtea oameni nevinovați. Nu pot să dau like. Dureros ce este descris aici.
- Omul e cea mai scârboasă creație. Nu degeaba ne-a distrus Dumnezeu pe timpul lui Noe. Ne vine timpul iar ... o merităm....
- Habar nu aveți ce a fost în România în acei cumpliti ani. Ajutoarele aduse de Crucea Roșie i-a salvat pe români? Ce gogomănie! Habar nu aveți despre ce vorbeți când spuneți așa ceva. Tata ne povestea despre cum mergea în Ardeal și în Dobrogea după bucate (trenul „Foamea"). Trenul „Foamea" vă spune ceva? Ne povestea că trenurile foamei erau arhipline ... Și pe tren stăteau sărmanii. Mișunau păduchii și ploșnițele peste tot. Sărmanul meu tată ne mai povestea că odata ajunși în Ardeal după bucate (grâu, porumb etc.), din greșeală au trecut granița la unguri, fără să-și dea seama. Peste noapte, au stat într-o casă părăsită. Dimineața, când au văzut drapelul unguresc, au înlemnit. Ungurii i-au găsit repede și tare rău i-au bătut. Altă dată, în Dobrogea, cel care i-a trecut cu bacul bucatele lui tata pe celălalt mal, când și-a dat seama că pe celălalt mal nu era cineva care să fie cu tata tovarăș, i-a zis că dacă știa că este singur, l-ar fi aruncat în Dunăre pe tata pentru a-i lua sacii cu cereale... După foamete, tata a fost trimis să facă armata la canalul de la Poarta Albă pentru că, chipurile, bunicul avea prea mult pământ... În anii '60, activistul Buruiană i-a pus pistolul în piept lui tata pentru a ceda pământul și să-l treacă la CAP. Apoi, mai târziu, cu patru ani înainte de pensionare, tatălui meu i s-a desfăcut contractul de muncă pentru că nu a fost membru de partid.... Ce vremuri nenorocite! Din cauza acelor vremuri nenorocite și din cauza nenorociților care l-au nedreptățit și care l-au chinuit, tata a plecat din această lume la vârsta de 69 de ani... Dumnezeu să-l odihnească în pace și în lumină pe

bunul și dragul meu tată!

- Dumnezeu a dormit.
- Și în Ucraina a fost tot la fel. Greu de trăit, mulți au murit. Îmi povestea tata multe ... nici nu știu cum să le spun.
- Bunica mi-a povestit despre foametea ceea, ea spunea că a fost secetă mare și nu a crescut nimic și tot atunci s-a schimbat și regimul politic, așa că trebuie de examinat cu mai multă atenție relația cauză - efect. Și văd că mulți scriu de moldoveni că au uitat și că cu comunismul a fost rău în URSS - depinde de perioadă ... a fost și bine și rău... un sistem ca și tot are un început și un sfârșit. Aș zice că în loc de ideologie să propagăm OMENIA .. căci, în final, suntem toți copii în fața celui de Sus. Ceea ce alimentăm aceea primim, să nu uităm de acest aspect. Susțin ideea că nu sunt națiuni rele, sunt persoane rele. Programele acelor timpuri ne afectează în prezent în subconștient. Dar noi suntem aici și acum și putem fi mai autosesizați în acest sens pentru a transmite valori pozitive și bune urmașilor noștri. Scopul e de a face un rost și a schimba sensul esențial al existenței și nu a alimentării cu emoții negative istorice realitatea noastră. Tare e bine când este înțelegere pe pământ între oameni -zicea bunica. Astăzi înțeleg câtă voaloare au cuvintele ei. Sănătate multă tuturor va doresc.
- Păcat că România nu a fost condusă de mareșalul Antonescu încă din 1938, el sigur că ar fi luptat cu rușii încă de la început.
- Slavă poporului român - moldovean, muntean, transilvănean etc. Să nu ne uităm rădăcinile niciodată! Rusia va arde în flăcări.
- Știm din poveștile bunicilor despre acei ani. Bunica mea maternă locuia în Constanța. Erau vremuri grele ca după războiul doi mondial. Bunicul fusese pe front în Ucraina, în Odesa, și ajunsese viu și nevătămat acasă. Ne povestea și el ce văzuse acolo...În acei ani a urmat o vară secetoasă și erau schimbări politice în Romania unde trebuia aplicat Comunismul. Din Hârșova, unde bunicii aveau casă, s-au mutat în Constanța pentru că era aceea ură pe cei mai avuți ce erau numiți chiaburi și ca să li se piarda urma au lăsat acolo tot și au închiriat o casă la curte în str. Călugăreni nr.10, în Constanța. Aveau pământ dat în arendă și ca prin minune a plouat și s-a făcut ceva grâne și porumb pe pământul buniciei. Așadar, țărani i-au adus acasă câțiva saci de grâu și de porumb bunicilor mei. Vestea s-a răspândit repede și veneau oameni la poartă să ceară de mâncare contra cost. Bunica era foarte bisericoadă, cu mare credință în doctrina creștină ortodoxă, fiind machedoana, după tată. Numele ei de fată a fost Velica Hristu. Dacă veneau oameni la poartă dădea gratuit o anumită porție oamenilor, fără să primească nimic în schimb. În curtea buniciei trăiau și o familie de evrei cu copil mic de 3 ani, Ficu pe nume, care ieșea la poartă de foame și striga: "Dacă aș fi eu Petru Groza aș mânca trei pâini dint-o dată". Bunica nu refuza pe nimeni oprind și pentru ei cantitatea necesară de hrană. Veneau din Moldova în Constanța să cumpere mâncare cu covoare și cu ce mai aveau ei prin casă, dar plecau înapoi la fel cum au venit pentru că nu aveau oamenii pâine mai ales. Locuitorii din Constanța având marea lângă ei și două lacuri de apă dulce, numite ghioluri, pescuiau stavrizi și guvizi de apă sărată sau dulce și nu mureau de foame. Problema era de pâine sau mămligă pe care nu o avea nimeni. A fost un an greu care a trecut. Vremurile bune nu ni se dau vesnic. Vrem sau nu vrem înțelegem cu toții asta.
- Tata mi-a spus odată, când aveam 19 ani, iar acum am 59 de ani. Mi-a spus așa: „Băiatule, foamea e mai a dracu decât setea!”.
- Doamneeee! Bunicul meu, fost veteran de război, îi înjura în fiecare zi pe americani pentru că toată viața i-a așteptat, dar nu au venit! Luptase în muntii Tatra. Îmi povestea că rușii nu-s oameni, sunt altceva! Foamea, spunea un refugiat din Coreea de Nord, este cea mai mare tortură! Scosul unghiilor e suportabil pe lângă senzația de foame.

- A fost cumplit.
- Moldoveni, treziți-vă și gândiți-vă la istoria trecutului.
- Oare ce zic moldovenii proruși?
- Așa mănâncă copiii în Coreea de Nord – iarbă. Nu acceptați dictatori!
- Până acum de ce toți au tăcut, de ce atâta-ți facut, vreți să măturați lumea din MOLDOVA. Acuma este pământ, nu are cine-l prelucra, mințiți lumea cu Eu a voastra, aduceți-o acasă, să fie locuri de muncă, să fie plătit ca în Europa. Să fie și bătrânii noștri îngrijiți ca și cei de peste hotare, nu să moara, flămânzi, însetați și înghețați. Cu ce-i mai bun traiul acum, ca după foamete. Dacă nu ai pe nimeni plecat să-ți trimită câte ceva mori în casă: medicamente scumpe, mâncarea scumpă, de energie și căldură nu mai vorbim. Lăsați propaganda, vreți să arătați că rusii au fost răi, dar satanele din Eu, care încet- încet ne trag în mlaștină, ne vor binele?
- Cum de tinerii noștri nu știu acestea, unii dintre ei spun că a fost mai bine pe vremea comuniștilor.
- Dar foametea a fost numai în Basarabia?
- Și dau vina pe nemți cu lagăre. Ok! nu au făcut bine, dar asta...
- Păcat...
- Acu îi aud pe ăștia cu Rusia, ce buni sunt ăia nene.
- Când au intrat rusii, au mers la ferma Garoffid Acolo erau budane cu vin. Rusii au tras în butoaiele alea uriașe și au murit înecați în vin.
- Nu pot urmări
- În anul 1946 a fost o seceta cumplită, a fi provocată artificial (!) sa-i cerem socoteala lui Dumnezeu ?
- Voi spuneți că sovieticii, dar care ar fi explicația că mulți spun că le lua români totu?
- Vrem adevărul, am ascultat alt istoric, român precizez, care spunea că în anii 46-47 a fost foamete nu numai în Uniunea Sovietică, dar în toată Europa, pentru că atunci s-a înregistrat pe Pământ temperaturi de 62 de grade de căldură, și după război multe pământurii nu au fost prelucrate cum și astăzi, mama mea spunea: după pandemie vine război, după război – foametea, ceea ce ne așteaptă. Lăsați propaganda!
- Să demonstreze la televizor, radio și alte emisiuni, mai mult și mai des, să afle tot poporul, și mai ales cei din Găgăuzia, ce au făcut așa-zisii eliberatori sovietici!
- DOAMNE FERESTE!

✓ **Sugestii de sarcini de analiză a comentariilor:**

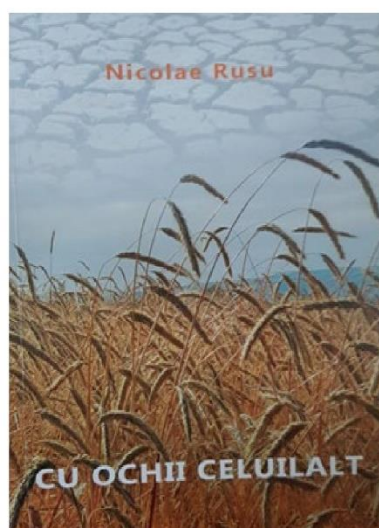
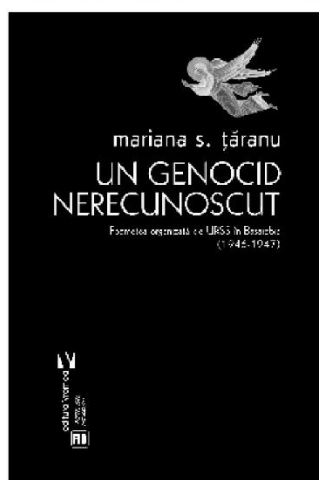
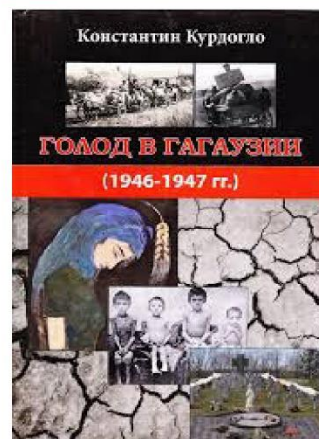
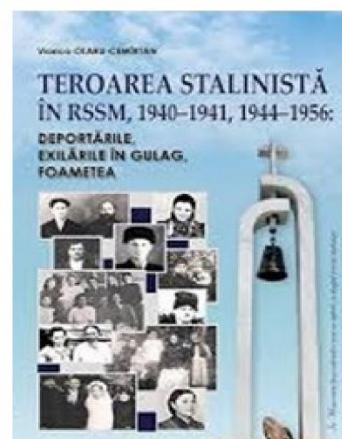
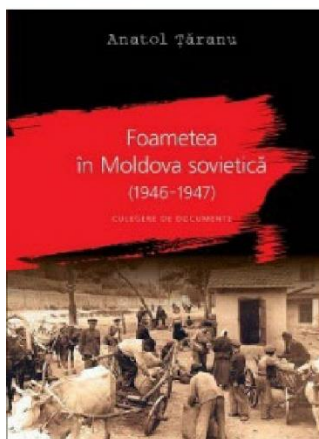
- Din mulțimea de comentarii selectează trei opinii pe care le aprobi. Argumentează alegerea.
- Din mulțimea de comentarii selectează trei opinii care nu consună cu convingerile tale. Argumentează alegerea și combate prin argumente opinia exprimată de oponentul tău virtual.
- Privește cel puțin o ediție din ciclul de emisiuni „Mărturii despre foametea din Basarabia provocată de regimul sovietic”, realizat de TVR Moldova, și scrie un scurt comentariu (cel puțin, din 3-5 fraze).

III. Surse pentru studierea temei *Foametea organizată din Moldova sovietică din anii 1946-1947*

Bibliografie selectivă, resurse web:

1. Țăranu A., *Anii 1946-1947: învățămintele foametei în Moldova*, (material pentru lectori), Chișinău, 1989;
2. Țurcanu I., *Foametea din Basarabia în anii 1946-1947*, Chișinău, Universitas, 1993;
3. Gribincea M., *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică, 1944-1950*, Cluj-Napoca, Dacia, 1995;
4. Pasat V., *RSS Moldovenească în epoca stalinistă, 1940-1953*, Chișinău, Cartier, 2011;
5. Cașu I., *Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violența și rezistența în R(A)SS Moldovenească, 1924-1956*, București, Cartier, 2014;
6. Guzun V., *Marea foamete sovietică 1926-1936*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2011;
- 7.
8. Guzun V., *Imperiul foamei: foametea artificială din URSS și impactul asupra spațiului românesc, 1921-1922, 1931-1933, 1946-1947*, București, Filos, 2014;
9. Țăranu A., *Foametea în Moldova sovietică (1946-1947)*. Culegere de documente, Chișinău, Litera, 2017;
10. *Fărâma cea de pâine*. Culegere de schițe și articole. Alcătutor – Ilie Lupan, Chișinău, Cartea moldovenească, 1990;
11. Isac V., Șemiakov D., *Adevărul despre seceta din anii 1945-1946 din Moldova, în Moldova Socialistă și Sovetskaia Moldavia*, 8 august 1987;
12. *Ecoul represiunilor politice din RSS Moldovenească (1940-1991)*. Culegere de eseuri. Coordonator: V. Bolduma. Chișinău, 2020;
13. Pasat V., *Foametea postbelică în RSS Moldovenească. Politica de stat în condițiile catastrofei*. *Academos* 2 (25), 2012, 45-54;
14. Pădureac Lidia, *Foametea din RSS Moldovenească (1946-1947) în mediul urban*. În: *Reconstituiri istorice. Civilizație, valori, paradigme, personalități. In honorem academician Valeriu Pasat*. Coord.: Gh. Cojocaru, N. Enciu. Chișinău, 2018, Biblioteca Științifică, p. 381-398;
15. Postică Elena, *Foametea din anii 1946-1947 din Moldova în documente oficiale și mărturii ale supraviețuitorilor*. In: *Tyragetia. Serie nouă*, 2020, nr. 2(29), pp. 233-242;

16. Turea L., *Cartea foametei*, Ed. Cartier, Chişinău, 2024;
17. Mariana S. Țăranu (editor), *Scrisori către Stalin sau Spovedaniile celor ocupați (1947-1953)*, Ed. Pontos, Chişinău, 2014;
18. Țăranu M., *Un genocid nerecunoscut. Foametea organizată de URSS în Basarabia (1946-1947)*, Bucureşti, 2021;
19. Vakulovski A., *În gura foametei. Mărturii ale supraviețuitorilor*. Ed. Prut internațional, Chişinău, 2023;
20. Şişcanu I., *Foametea din RSS Moldovenească în anii 1946-1947*. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 4 (92), 2012, p. 112-122;
21. Şevcenco Ruslan, *Viața politică în RSS Moldovenească (1944-1961)*, Chişinău, Ed. Pontos, 2007;
22. Бомешко Б. Г., *Засуха и голод в Молдавии 1946-1947 гг.*, Кишинев, Штиинца, 1990
23. *Голод в Молдове (1946-1947)*. Сборник документов / Институт Истории Академии Наук Республики Молдова, Молдавский Государственный Университет. Сост.: А. М. Царан (рук. коллектива). Кишинёв: Издательство „Штиинца”, 1993. 767 с.;
24. Пасат В. И., *Трудные страницы истории Молдовы. 1940-1950 гг.*, Москва, „Terra”- „Terra”, 1994;
25. Курдогло К., *Голод в Гагаузии 1946-1947 годов*, Комрат-Кишинев, 2010;
26. *Moldovenii sub teroarea bolșevică*. Sinteze elaborate în baza materialelor Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova, Chişinău, 2010, p. 59.
27. <https://arhiva.gov.md/foametea-din-1946-1947-provocata-de-regimul-sovietic-cauze-amploare-si-consecinte/>
28. <https://muzeulfoametei.ro/>
29. https://www.academia.edu/44560491/Ecoul_represiunilor_politice_din_RSS_Moldoveneasc%C4%83_1940_1991_Culegere_de_eseuri_Centrul_de_Excelen%C5%A3%C4%83_Institutul_de_Istorie_Social%C4%83_ProMemoria_Institu%C8%9Bia_Public%C4%83_Centrul_de_Excelen%C8%9B%C4%83_%C3%AEn_Construc%C5%A3ii_din_Chi%C8%99in%C4%83u_coordonator_Viorel_Bolduma_Chi%C5%9Fin%C4%83u_2020

Anexă:

**DECLARAȚIA
Parlamentului Republicii Moldova
cu privire la condamnarea Holodomorului**

Având în vedere necesitatea evaluării neideologizate și în deplină corespundere cu valorile general umane a trecutului istoric, cu toate tragediile și ororile îndurate de popoarele din fosta URSS,

Cunoscând, din experiența dramatică a poporului nostru, efectele regimului sovietic totalitar asupra vieții a milioane de oameni nevinovați din fosta URSS, ajunși victime ale unei politici de stat bazate pe teroare și exterminare a unor largi păături sociale,

Înțelegând că nu se poate construi un viitor temeinic fără o cunoaștere și apreciere profundă și depolitizată a trecutului,

Având în vedere faptul că, prin decretul Președintelui Ucrainei din 26 noiembrie 1998, fiecare a patra zi de sâmbătă a lunii noiembrie este declarată Zi a memoriei victimelor foametei și ale represiunilor politice, precum și faptul că Rada Supremă a calificat foametea organizată din 1932–1933 drept act de genocid împotriva poporului ucrainean,

Exprimându-și deplina solidaritate cu poporul ucrainean, care luptă eroic împotriva agresiunii Federației Ruse, ripostând în secolul XXI politici de genocid al poporului ucrainean și de lichidare a statului Ucraina, apărând, pe această cale, pacea și libertatea continentului european și protejând Republica Moldova de ocupație militară,

PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA

CONSIDERĂ că Holodomorul – marea foamete din Ucraina care a culminat cu moartea a milioane de oameni nevinovați în anii 1932–1933 – a fost o metodă de nimicire în masă prin înfometare, practică de regimul bolșevic în scopul distrugerii țărânimii ca temelie a poporului ucrainean, precum și al anihilării capacității de rezistență și a voinței de libertate și independență statală ale ucrainenilor. Represiunile politice de proporții împotriva țăranilor ucraineni prin provocarea artificială a foametei au reprezentat măsuri de teroare conștientă, realizată de regimul totalitar sovietic atât împotriva țăranilor ca proprietari de pământ și întreprinzători independenți, cât și împotriva temeliilor sociale, a tradițiilor, a culturii și a spiritualității naționale ale ucrainenilor;

APRECIAZĂ că Holodomorul a fost urmarea unor măsuri planificate în intenția deliberată de a-i nimici fizic pe oponenții regimului comunist, devenind un instrument-cheie al politicii de colectivizare forțată și de subjugare în acele timpuri. Drept urmare, circa 22,4 milioane de oameni au fost izolate forțat în zona înfometării totale. Totodată, regimul totalitar sovietic nega fenomenul înfometării masive a populației, respingea toate propunerile de asistență internațională umanitară și ascundea datele statistice dramatice. Însă în primăvara anului 1933 mortalitatea a atins cote catastrofale: în fiecare minut mureau 20 de persoane, în fiecare oră – 1168 de persoane, în fiecare zi – 28 de mii de ucraineni;

SEMNALEAZĂ că această tragedie în masă s-a extins și a afectat în egală măsură și Transnistria, fosta RASSM fiind parte administrativă a RSS Ucraineană, precum și regiunile de sud ale Rusiei, Caucazul de Nord și Kazahstanul, ceea ce a condus la nimicirea

altor milioane de oameni nevinovați. Aceeași politică criminală, în scopul colectivizării forțate și nimicirii celor cu demnitate și spirit de stăpân al pământului propriu și al propriei sorți, a fost aplicată de „eliberatori” și asupra populației Basarabiei în anii 1946–1947, când sute de mii de familii de țărani din fosta RSSM și-au pierdut viața, au fost aduși la canibalism în urma foametei organizate de regimul sovietic;

REMARCĂ că Holodomorul a fost condamnat de 64 de state membre ale ONU printr-o declarație comună din 7 noiembrie 2003, de statele membre ale OSCE printr-o declarație comună din 30 noiembrie 2007 și de către UNESCO, la 1 noiembrie 2007, printr-o rezoluția privind memoria victimelor foametei din Ucraina din anii 1932–1933 (Holodomor);

DECLARĂ, în spiritul solidarității cu poporul ucrainean și în numele adevărului, că regimul totalitar bolșevic din URSS se face responsabil de actul de genocid premeditat împotriva poporului ucrainean în urma aplicării politicii de Holodomor;

DEPLÂNGE victimele acestei tragedii fără egal în istoria poporului ucrainean și

FACE APEL către toate parlamentele lumii, către instituțiile internaționale să își manifeste solidaritate deplină cu Ucraina și să dea o apreciere justă acțiunilor criminale care s-au întâmplat în anii 1932–1933.

Memoria Holodomorului și atașamentul față de valorile general umane ne obligă azi la solidaritate cu poporul ucrainean pentru curmarea politicii de genocid al poporului ucrainean în secolul XXI și pentru menținerea păcii și libertății pe continentul european.

24 noiembrie 2022

Copiii - victime ale Holodomorului – marea foamete din 1932-1933 din Ucraina